

Unga omsorgsgivare i Sverige

Monica Nordenfors, Charlotte Melander och Kristian Daneback

NkaTM Linnéuniversitetet

Nka Barn som anhöriga 2014:5

Unga omsorgsgivare i Sverige

© 2014 Författarna och Nationellt kompetenscentrum anhöriga™

FÖRFATTARE Monica Nordenfors, Charlotte Melander och Kristian Daneback

OMSLAG OCH LAYOUT Nationellt kompetenscentrum anhöriga™

FOTO Smålandsbilder.se

ISBN 978-91-87731-17-4

TRYCKERI Webbversion

Innehåll

Innehåll	3
Sammanfattning	5
Inledning	8
Uppdrag och syfte.....	8
Unga omsorgsgivare.....	8
Lagstiftning.....	9
Barn och omsorg.....	10
Bry sig om/ta hand om.....	11
Parentifiering.....	12
Tidigare forskning	14
Antal unga omsorgsgivare	14
Omsorgsroller	14
Förklaringar till barns delaktighet i omsorgsgivande	14
Barn som anhöriga	15
Omsorgsgivandets negativa inverkan på unga omsorgsgivares utveckling	16
Omsorgsgivandets positiva inverkan på utveckling av förmågor och motståndskraft	16
Faktorer som påverkar hanterbarheten och välbefinnandet hos unga omsorgsgivare.....	17
Metod	18
Frågeformulär.....	18
Skolenkät	18
Webbenkät.....	19
Bakgrundsfrågor.....	19
Etiska överväganden	19
Följebrev	21
Urval.....	21
Genomförande.....	21
Svarsfrekvens – skolor	22
Svarsfrekvens – skolenkäten	22
Population.....	22
Analys, internt bortfall och något om statistisk signifikans	26
Urval, genomförande och resultat av undersökningen av den andra målpopulationen	26
Sammanfattning.....	28
Resultat	30
Vem kan kategoriseras som ung omsorgsgivare?.....	30
Hur ser gruppen med mycket hög grad av omsorgsgivande ut i denna studie?	31
Sammanfattning.....	35
Omsorgsuppgifter.....	35
Hushållsarbete.....	36
Reflektion.....	38
Att ta hand om syskon.....	38

Reflektion	40
Försörjning	41
Reflektion	45
Tolka/översätta och förstå information	46
Reflektion	48
Personlig omsorg riktad till föräldrar	48
Reflektion	50
Emotionellt stöd	51
Att ta ett steg tillbaka	53
Reflektion	54
Skolan.....	54
Reflektion	56
Resultat från Webbenkäten	56
Vilka är ungdomarna som besvarat webbenkäten?	56
Vad gör de som tycker att de ger stöd, vård och hjälp och hur ofta?	57
Upplevelser av att ge stöd, vård och hjälp	59
Näranalys av dem som svarat att en konsekvens är att livet inte känns värt att leva	63
Reflektioner	69
Unga omsorgsgivare i Sverige – sammanfattning och diskussion	70
Referenser	73
Bilagor	76

Sammanfattning

Syftet med denna kartläggning har varit att undersöka och få en uppfattning om hur stor gruppen unga omsorgsgivare (bland ungdomar som går i nionde klass) är i Sverige, i vilken omfattning samt i vilken form ungdomarna ger stöd, vård och hjälp till en person som står dem nära. I denna del av studien ingår elever i årskurs 9 i svenska grundskolor. 7542 enkäter skickades ut till 300 skolor som valts ut genom ett obundet slumpmässigt urval. En hel del skolor avböjde av olika skäl. 2424 enkäter besvarades, vilket var 77 procent av de ungdomar som fick enkäten.

Syftet har också varit att undersöka hur ungdomar mellan 15 och 18 år, som själva definierar sig som någon som ger stöd, vård och hjälp till en person som står dem nära, upplever att de påverkas av att ge omsorg. För att få kontakt med dessa ungdomar fanns dels information om webbenkäten i den enkät som gick ut till skolorna, dels kontaktades myndigheter och organisationer som kan tänkas komma i kontakt med målgruppen och ombads sprida information om studien i form av affischer och informationsbrev. Totalt svarade tolv ungdomar på den webbenkät som användes i denna del av studien. Det låga antalet svar kan bl.a. ha att göra med att unga inte själva definierar sig som omsorgsgivare. Både skolenkäten och webbenkäten utgår ifrån frågeformulär som är utarbetade av brittiska forskare (1) och bygger på kunskap om "Young Carers" i Storbritannien.

Studien visar att många av de unga som har svarat på skolenkäten hjälper till med olika former av hushållsarbete i varierande utsträckning. Att städa sitt eget rum är vanligt, även att städa andra rum i hemmet. Hälften av de unga tar ansvar för matinköp minst en gång i månaden och drygt hälften lagar mat till sina föräldrar och syskon minst en gång per månad. Flickorna städar och diskar i högre grad än pojkarna, som däremot hjälper till att bära och lyfta tunga saker i mycket högre uträkning. Drygt hälften av de unga passar syskon. 16 procent tar ett föräldraansvar för syskon minst en gång i veckan och 17 procent ser till att syskon kommer till skolan minst någon gång per vecka. Tolv procent av de unga arbetar för att tjäna pengar till hushållet minst en gång per månad och hälften av de unga bidrar till familjens ekonomi genom att inte be om pengar till fritidsintressen, kläder eller mat. Knappt en femtedel får betalt för att ge vård, stöd och hjälp. Vår studie visar att en knapp tredjedel av de unga hjälper sin förälder att tolka/översätta minst en gång i månaden och drygt 40 procent hjälper förälder att förstå information. Även om vi inte vet vilken typ av information och i vilka situationer tolkning och översättning sker är det troligt att vissa av dessa tillfällen handlar om information till och från olika myndigheter och samhällsliga institutioner. Det är troligt att vissa av de unga tvingas hantera viktiga och känsliga beslut och att de får agera brygga mellan samhälle och föräldrar.

Att hjälpa sin förälder eller annan närstående med intimhygien och aktiviteter i vardagslivet, såsom att klä på sig eller tvätta sig, är enligt vissa forskare det som skiljer ut unga omsorgsgivare från andra barn som utför hjälp i hushållet. I vår studie är det en liten andel unga (1,6 procent) som hjälper föräldrar att klä på eller av sig minst en gång i månaden. 2,5 procent hjälper en förälder att tvätta sig minst en gång per månad. Jämfört med BBC:s studie i Storbritannien där andelen var åtta procent (337 elever) av 4000 elever i secondary school (2), är det en lägre andel unga i vår studie som hjälper föräldrar med dessa personliga omsorgsuppgifter. Förklaringar till denna skillnad kan vara att eleverna var något äldre i BBC:s studie, att BBC-studien efterfrågade omsorg som gavs till fler i familjen än föräldrar och syskon samt att det

svenska välfärdssystemet troligtvis erbjuder föräldrar stöd i hemmet och hemsjukvård i högre utsträckning.

Barn är ofta uppmärksamma på hur en förälder mår och känner när en förälder inte mår bra. Att oro sig för sin förälder kan uppta mycket tid och energi. En strategi som unga kan tillämpa kan vara att man håller koll på och försöker få sin förälder att må bättre. 20 procent av de unga uppgav att de håller ett öga på sin förälder för att se till att föräldern mår bra flera gånger i veckan. 27 procent försöker på olika sätt få sin förälder att må bättre flera gånger per vecka. 26 procent håller sin förälder sällskap genom att sitta hos, läsa för eller prata med sin förälder flera gånger i veckan. Att avlasta en förälder genom att själv ”ta ett steg tillbaka” kan vara ett annat sätt att utöva omsorg. Tolv procent av de unga svarar att de avlastar en förälder genom att inte be om stöd när de har problem och 15 procent avlastar en förälder genom att inte be om hjälp med skolarbete och läxor flera gånger i veckan. Resultaten visar att många av de unga utövar dessa former av känslomässig omsorg om sina föräldrar. Det handlar om ett reflexivt arbete där de unga uppmärksammar hur deras föräldrar mår och agerar utifrån sin bedömning av detta.

Sju procent av ungdomarna som har svarat på enkäten i vår studie ägnar sig åt omfattande omsorgsarbete, antingen räknat i antal aktiviteter eller hur ofta de utför omsorgsarbete. En något större andel av dessa är utlandsfödda, har en utlandsfödd förälder, är ett äldre syskon, bor i hyreslägenhet och bor endast med mamma. En något större andel anger att hushållets inkomster inte alltid räcker till hyra, mat och kläder och har också oftare föräldrar som förvärvsarbetar i något lägre utsträckning, jämfört med föräldrar till ungdomar i gruppen med lägre grad av omsorgsgivande. I likhet med tidigare forskning antyder dessa resultat att det är komplexa samband där faktorer som till exempel arten av föräldrars problematik, ekonomi, familjestruktur, familjekultur, relationer och valmöjligheter formar den unges omsorgsgivande.

Tidigare forskning visar att flickor utövar omsorg i högre grad än pojkar. Vår studie visar inga stora skillnader mellan könen på en sammantagen nivå. Det finns dock skillnader gällande enskilda former av omsorgsuppgifter. Några som genomgående skiljer ut sig i studien är den grupp som anger att köns kategoriseringen flicka eller pojke inte passar dem. Dessa unga uppger en högre grad av omsorgsgivande. Resultaten är intressanta att fundera vidare kring och viktiga att uppmärksamma i framtida studier, inte bara när det gäller unga omsorgsgivare.

I webbenkäten framkommer det att några av de tolv som har svarat inte enbart ger stöd, vård och hjälp till föräldrar och syskon, utan även till far- och morföräldrar och vänner. I skolenkäten och i den del av webbenkäten som efterfrågar vad ungdomarna gör och hur ofta ställer vi endast frågor om omsorg om föräldrar och syskon. Det är en begränsning i studien att vi inte vet omfattningen av omsorg som riktas till andra personer i ungdomarnas närhet. Det vi kan säga är att antalet unga som utövar en hög grad av omsorgsgivande troligen hade varit större om vi hade inkluderat frågor om omsorg som riktar sig till andra personer än föräldrar och syskon.

Vilka är då konsekvenserna av omsorgsgivandet? Både internationell och svensk forskning visar att en konsekvens av de omsorgsuppdrag som unga omsorgsgivare har kan vara skolproblematik, att de uteblir från skolan eller har pedagogiska svårigheter. CHESS rapport (3) visar att föräldrars missbruk, sjukdom och död inte sällan påverkar ungas skolresultat på ett negativt sätt. Vår studie visar att tre procent av de unga som besvarat skolenkäten uppger att de stannar hemma från skolan minst en gång i veckan för att ta hand om förälder, syskon eller annan anhörig. Skolan är en skyddande faktor som påverkar hanterbarheten och välbefinnandet för unga som befinner sig i utsatta situationer och att utebli är en riskfaktor.

De tolv ungdomar som besvarat webbenkäten och själva identifierar sig som personer som ger stöd, vård och hjälp till någon som står dem nära anger olika grad av

negativa och positiva konsekvenser av detta. Sex av dem svarar t ex att livet ibland eller ofta inte känns värt att leva på grund av att de regelbundet ger stöd, vård och hjälp. Flera känner sig stressade och några vill ibland flytta hemifrån på grund av att de regelbundet ger stöd, vård och hjälp. Ett par av de svarande som uppger en mycket hög omsorgsnivå ger också kommentarer som visar att de lider av psykisk ohälsa. I Hauglands (4) forskningsgenomgång kring parentifiering och dess konsekvenser framkommer att barn som får eller tar på sig ett stort omsorgsansvar löper större risk att utveckla olika former av psykisk ohälsa. Ungdomarna tycker också att omsorgsgivandet för med sig positiva konsekvenser. Flera svarar att på grund av att de ger regelbundet stöd, vård och hjälp ofta känner att de gör något gott/bra, att de hjälper till och att det ger dem positiva självkänslor. Hälften uppger att de ofta mår bra av att ge vård stöd och hjälp. De flesta uppger att de på grund av omsorgsgivandet ibland känner att de lär sig användbara/nyttiga saker, att de känner sig bättre rustade att hantera problem och att de gillar vem de är.

Unga omsorgsgivare är ett begrepp som definieras på olika sätt av olika forskare. Resultaten från webbenkäten är (trots låg svarsfrekvens) viktiga som bakgrund för en problematisering av begreppet. Svaren visar t ex att negativa konsekvenser/ upplevelser av omsorgsgivande inte entydigt hänger samman med hur ofta och hur många omsorgsuppdrag ungdomarna utför, utan även med andra faktorer. Att frekvens och omfattning har betydelse vet vi, men även en lägre grad av omsorgsgivande kan leda till negativa konsekvenser och upplevelser, beroende på omständigheterna. Likaväl kan en högre grad av omsorgsgivande få positiva konsekvenser. Det sammanhang som den unge befinner sig i och olika omständigheter påverkar upplevelsen av att utöva omsorg. Omsorgsmottagarens problematik, formen av omsorgsuppgifter, bekräftelse, tillgång till stöd etc. har betydelse för upplevelsen och konsekvenserna av omsorgsgivandet.

I Sverige kan gruppen unga omsorgsgivare beskrivas som en dold population. Att barn och unga ger stöd, vård och hjälp är inget som vi har talat om i Sverige. Att enskilda barn gör det vet vi, att barn som anhöriga gör det vet vi, men diskussionen om barns omsorgsgivande och ansvarstagande har inte funnits som en egen punkt på dagordningen i den samhällsliga debatten. Detta avspeglar sig i lagstiftningen, där vuxna anhörigvårdare har rätt till stöd men inte personer under 18 år. En stark välfärdsstat (av vilken barns och ungas föräldrar och andra anhöriga ska få stöd, vård och hjälp) tillsammans med föreställningar om att barn inte ska utöva omsorg och ta ansvar i alltför hög grad har bidragit till att diskursen har uteblivit. Detta medför paradoxalt nog att enskilda barn lämnas ensamma utan stöd, med ibland mycket höga grader av omsorgsgivande som följd. Tjänstemän och politiker på kommunal, regional och riksnivå måste tänka in barns omsorgsgivande och ansvarstagande i beslutsprocesser och i utvecklande av stödåtgärder som riktas till föräldrar, men även till barn och unga.

Inledning

Uppdrag och syfte

Socialstyrelsen har regeringens uppdrag att samordna och stimulera till ett nationellt utvecklingsarbete av stöd till barn i familjer med missbruk, psykisk sjukdom, psykisk funktionsnedsättning eller där våld förekommer. Arbetet görs i samarbete med andra nationella aktörer, som Folkhälsomyndigheten, Skolverket, Sveriges Kommuner och Landsting samt Nationellt kompetenscentrum anhöriga. Den här studien är ett led i detta utvecklingsarbete. Studien syftar till att få en uppfattning om:

- hur stor gruppen unga omsorgsgivare (bland ungdomar som går i nionde klass) är i Sverige
- i vilken omfattning omsorg utövas
- i vilka former omsorg utövas
- hur unga omsorgsgivare i Sverige upplever att de påverkas av att utöva omsorg.

När en förälder är fysiskt eller psykiskt sjuk, har en funktionsnedsättning, missbruksproblematik eller andra svårigheter påverkas även barnen i familjen. Barn som anhöriga är en sårbar grupp och riskerar att påverkas negativt på olika sätt. I vissa fall kräver familjens livssituation att barn tar ansvar och utövar omsorg. Att barn tar ansvar och utövar omsorg för föräldrar, syskon och andra anhöriga vet vi, dock inte i vilken omfattning. Det finns lite kunskap om barn och ungas omsorgsgivande i Sverige.

Unga omsorgsgivare

Begreppet unga omsorgsgivare är en översättning av det engelska begreppet Young Carers och berör barn och unga under 18 år som regelbundet vårdar, hjälper eller ger stöd åt en person som står dem nära. Den person som tar emot omsorg är ofta en förälder, men det kan även vara ett syskon, en mor- eller farförälder eller annan släkting, som på grund av fysisk eller psykisk sjukdom, funktionsnedsättning, missbruksproblematik eller av annan anledning har ett behov av omsorg, stöd eller vård (5).

Att barn utövar en viss grad av omsorg anses vara hälsosamt för den psykosociala utvecklingen i många samhällen och i vissa sammanhang är det nödvändigt för familjers överlevnad. Det är numera känt att det finns barn som har omfattande och regelbundna omsorgsuppdrag, vilket kan leda till betydande begränsningar i deras utveckling, delaktighet och möjligheter. Detta även i de sammanhang där omsorgsgivande kan associeras till positiva effekter som ökade copingstrategier, sociala färdigheter, mognad, en känsla av mening och "tätare" anknytning (6, 7).

Sedan slutet av 90-talet finns det bland forskare, beslutsfattare, sociala välfärdsinstitutioner och professionella inom hälso-, social- och sjukvårdsområdet i USA, Storbritannien och Australien ett växande intresse för unga omsorgsgivares förutsättningar. Becker (5) menar att det finns ett behov av att unga omsorgsgivares situation erkänns, identifieras, analyseras och får stöd som en distinkt grupp av "sårbara barn".

Becker anser att termen "young carer" behöver användas precist och avsiktligt för att referera till en specifik grupp barn som tar på sig kvantitativa och/eller kvalitativa

omsorgsroller, som är betydande för familjen och skiljer sig från och går utöver vad vuxna "normalt" förväntar sig av barn – och även vad många barn själva förväntar sig att utföra inom hemmet. Definitionen gör det möjligt att göra en distinktion mellan de barn som är involverade i signifikant, omfattande och regelbunden omsorg och de barn som till viss del är involverade i några aspekter av omsorg, som inte är omfattande eller regelbunden och som inte har negativa följder för barnen själva.

Becker (5) föreslår att barns omsorgsgivande kan placeras in på ett kontinuum och att unga omsorgsgivare globalt, oberoende av i vilken form av stat de bor, har mycket gemensamt. Enligt Becker finns det forskning från Storbritannien, USA, Australien och Afrika som visar att unga omsorgsgivare skiljer sig från andra (slumpvis utvalda) barn i både utvecklingsländer och utvecklade länder samt i olika kulturer. Skillnaden handlar om graden av omsorgsgivande, dess natur, tidsaspekten och resultatet för barnens utveckling samt deras sociala och ekonomiska delaktighet.

Lagstiftning

I Storbritannien, där Young Carers är ett vedertaget begrepp, finns ett organiserat lagstadgat stöd till unga omsorgsgivare. Svensk lagstiftning uppmärksammar inte att barn kan vara omsorgsgivare. I socialtjänstlagen (2001:453) 5 kap. 10 § framgår att socialnämnden ska erbjuda stöd till personer som vårdar en närstående som är långvarigt sjuk, äldre eller har ett funktionshinder (Lag 2009:549). I Regeringens proposition (2008/09:82) som handlar om stöd till personer som vårdar eller stödjer närstående omnämns dock endast barn i de fall de har blivit vuxna eller där de själva är i behov av vård. Det vill säga att barn under 18 år som stödjer, vårdar eller hjälper en nära anhörig inte uttryckligen finns med bland dem som kan erbjudas stöd enligt denna bestämmelse. I propositionen beskrivs vidare att Barnombudsmannen i årsrapporten för 2002 (Många syns inte men finns ändå) föreslog att lagstiftaren skulle revidera befintlig lagstiftning för att bättre möta föräldrars och syskons behov av avlösning och miljöombyte i familjer där det finns barn med funktionsnedsättning.

Det stöd som barn som utövar omsorg kan få kan erbjudas enligt 5 kap 1 § socialtjänstlagen eller 2 g § hälso- och sjukvårdslagen. Socialtjänsten har ansvar för barns förhållanden, vilket regleras i socialtjänstlagen 5 kap 1 §. Socialnämnden ska verka för att barn och ungdom växer upp under trygga och goda förhållanden, i nära samarbete med hemmen främja en allsidig personlighetsutveckling och en gynnsam fysisk och social utveckling hos barn och ungdom. Nämnden ska med särskild uppmärksamhet följa utvecklingen hos barn och ungdom som har visat tecken till en ogynnsam utveckling samt i nära samarbete med hemmen sörja för att barn och unga som riskerar att utvecklas ogynnsamt får det skydd och stöd som de behöver. Detta innebär att en person under 18 år som utövar omsorg på ett sätt som riskerar att medföra en ogynnsam utveckling skulle kunna erhålla stöd enligt denna bestämmelse.

Enligt 2 g § hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) ska hälso- och sjukvården särskilt beakta ett barns behov av information, råd och stöd om barnets förälder eller någon annan vuxen som barnet varaktigt bor tillsammans med

1. har en psykisk störning eller en psykisk funktionsnedsättning,
2. har en allvarlig fysisk sjukdom eller skada, eller
3. är missbrukare av alkohol eller annat beroendeframkallande medel.

Detsamma gäller om barnets förälder eller någon annan vuxen som barnet varaktigt bor tillsammans med oväntat avlider. *Lag (2009:979).*

Barn och omsorg

Omsorg är en kognitiv och moralisk aktivitet (8) och centralt för begreppet är föreställningar om relationer, samhörighet och en vilja att skapa en känsla av välbefinnande för andra (9). Omsorg är motorn i en familj och i ett familjesammanhang är det framförallt föräldrars omsorger om sina barn som avses (9).

Den här studien handlar om i vilken omfattning ungdomar som går i nionde klass utövar omsorg och på vilka sätt. Hur ser barns delaktighet i relationer ut? Vilket ansvar stagande är kopplat till barn och barndom? I västvärlden är vuxnas definitioner av barn starkt förknippade med en utvecklingssyn som kopplar ihop emotionell och kognitiv mognad med kronologisk ålder. Utifrån det perspektivet anses barn vara alltför omogna att förstå vuxen moral och de anses därmed vara moraliskt inkompetenta (10). Samtidigt betraktar vi barndomen som en tid av oskuldsfullhet, då barnet ska vara fritt från ansvar. Sett utifrån det perspektivet kan vi konstatera att förväntningar på föräldrar och barn vad gäller omsorgsgivande är motsatta. Föräldrar förväntas ta ansvar och utöva omsorg, både i hemmet och på arbetet, och barn förväntas ta emot omsorg. När vi betraktar detta på individplanet ser vi en annan situation, där enskilda barn i specifika situationer förväntas ta ansvar och utöva omsorg genom att t ex bry sig om och engagera sig i småsyskon.

Inom barndomssociologin betraktas barn som delaktiga i formandet av relationer i vardagen. Barn har själva tillfrågats om sina erfarenheter och sin förståelse av vardagen. Härigenom har också barns delaktighet i vardagslivet uppmärksammats. Utgångspunkten är att barn aktivt, i interaktion med andra, formar relationer och att de inte enbart är passiva mottagare av omsorg, utan också, i specifika situationer, är omsorgsgivare.

Föreställningar om vad som är adekvat omsorg varierar mellan olika kulturer och grupper i samhället och är beroende av bland annat grupptillhörighet, klass, kön och ålder. Föreställningar om barn och omsorgsgivande blir avgörande för hur vi uppmärksammar och uppfattar att barn utövar omsorg och vad vi anser om det. Den turkiska familjeforskaren Cigdem Kagitcibasi (11) har genom sin forskning över nationella gränser kommit fram till tre olika typer av familjemodeller där uppfostran och förväntningar på barn skiljer sig åt. Dessa familjemodeller är mer eller mindre framträdande beroende på om familjen lever i en urban miljö eller på landsbygden och beroende på familjens och samhällets ekonomiska välstånd. I den familjemodell som benämns som den ömsesidigt beroende familjemodellen är familjekulturen kollektivistisk, barnen förväntas bidra till föräldrarnas och familjens välfärd, både under barndomen och som vuxna, och socialisationen präglas av värderingar i form av lojalitet och ömsesidigt beroende mellan generationer. Denna modell återfinns framförallt på landsbygden och i mindre ekonomiskt välbärgade miljöer, där barnen ses som en resurs för familjens fortsatta överlevnad. Den andra familjemodellen som Kagitcibasi lyfter fram är den oberoende familjemodellen. Denna karaktäriseras av att omsorg och välfärd ges av föräldrar till barn och inte tvärt om. Socialisationen går ut på att fostra till självständighet och till att bli oberoende av familj och släkt. Familjens överlevnad hotas här inte av att barnet utvecklar ett oberoende själv. Denna modell brukar beskrivas som den västerländska och återfinns i urbana och industrialiserade medelklassmiljöer där de ekonomiska förhållandena är goda. Kagitcibasi har i sin forskning också kommit fram till en tredje familjemodell som hon menar utvecklats i bl.a. Turkiet när människor blivit mer urbana och fått det bättre ekonomiskt ställt. Hennes forskning visar att utvecklingen vid en förbättrad ekonomisk standard i Tur-

kiet inte går mot den oberoende familjemodellen, utan mot en ömsesidigt känslomässigt beroende familjemodell. I denna modell kombineras värderingar som autonomi och ömsesidigt beroende i socialisationen av barnen. Vuxna barn och föräldrar förväntas vara oberoende av varandra på ett ekonomiskt plan, men inte på ett känslomässigt.

I en senare studie har Kagitcibasi tillsammans med Bilge Ataca och Aysesim Diri (12) gjort en jämförande studie mellan Turkiet, Israel, Palestina och Tyskland och undersökt mödrars förväntningar på tonåringar och vilket stöd tonåringarna ger till sina mödrar. Intervjupersonerna grupperades som turkar, palestinier, israeliska arabar, judar och tyskar. Huvudresultatet visade att ekonomiskt välstånd och särskilt moderns utbildningsnivå, men också graden av intimitet och stöd mellan mödrarna och deras egna föräldrar, samt kulturella värderingar spelade roll för vilka förväntningar mödrarna hade på sina tonåringar, liksom för vilket stöd tonåringarna gav till sina mödrar. De tyska mödrarna hade lägst förväntningar på stöd från sina tonåringar och de tyska tonåringarna gav också sina mödrar mindre stöd än tonåringarna i de övriga grupperna. De Israeliska tonåringarna gav mer stöd till sina mödrar än övriga grupper. Detta trots att de palestinska mödrarnas förväntningar på sina tonåringar var störst. Studiens resultat bekräftar i viss mån Kagitcibasis familjemodeller, där de tyska familjerelationerna var ett exempel på den oberoende familjemodellen, som är karaktäristisk för ett urbant och mer välbärgat samhälle. Den ömsesidigt beroende familjemodellen var mer framträdande i svaren bland de tonåringar och mödrar som kom från Turkiet, Israel och Palestina och där stöd till föräldrar från både tonåringar och vuxna barn är högt värderat. Studien visade att förväntningarna från i detta fall mödrar skiljer sig åt mellan och inom länder och även det stöd tonåringar själva uppger att de ger till sina mödrar. Dessa familjemodeller och resultat är värdefulla att ha i åtanke även när vi diskuterar förväntningar på barn bosatta i Sverige och deras grad av omsorgsgivande. När familjer och generationer som en följd av migration splittras och bor på flera platser i världen är det inte lika självklart vilken familjemodell som råder och vilka förväntningar som förs över från en generation till en annan.

Bry sig om/ta hand om

Enligt Jennifer Mason (13), som har utforskat begreppen omsorg och ansvar för andra i familj och släktsammanhang, finns det sedan 70-talet omfattande forskning inom detta område. En stor del av den fokuserar på distinktionen mellan idéer om "caring about" (bry sig om), innefattande känslor av icke-aktiv natur, och "caring for" (ta hand om), innefattande omsorgsarbete av mer aktiv art. Mason argumenterar för att det finns ett sätt att bry sig om, utöva omsorg, i familj och släktrelationer som tar upp en stor del av tid och energi för dem som utför det och som inte passar in i någon av kategorierna "caring about" och "caring for". Mason föreslår ett sätt att komma bortom denna distinktion och hon närmar sig detta uppdrag genom att fokusera på aspekter av omsorg som konventionellt har definierats tillhöra kategorin att bry sig om. Mason tar sin utgångspunkt i Sevenhuijsens beskrivning av omsorgens natur som:

"A cognitive and a moral activity in itself, an idea that is difficult to grasp when care is conceptualised in the dichotomy of labour and love. Care is not just the changing of nappies, cleaning the house or looking after the elderly. Also, when we see care as an activity, it is still basically about needs: not just the 'meeting of needs', but more the ability to 'see' and 'hear' needs, take responsibility for them, negotiate if and how they should be met and by whom.

Care is fundamentally a relational activity, in which self-other feelings and connections are central...” (8, p.142)

Mason menar att Sevenhuijsens version av omsorg tillåter ett begreppsbyggande av omsorg i familj och släktsammanhang.

Mason (13) föreslår två sätt att förstå omsorg och ansvar för andra inom familj och släkterelationer som undviker dikotomierna arbete och kärlek. Hon kallar dessa sätt:

- *Sentient activity* (inkännande aktivitet) – refererar till tänkande och känande som aktiviteter.
- *Active sensibility* (aktiv mottaglighet/känslighet) – aktiviteten att känna ansvar för någon annan eller ha ett engagemang/åtagande för någon annan.

Exempel på *sentient activity* i relation till omsorg och ansvar för familj och släkt kan vara att uppmärksamma/lyssna till/tolka andras behov/sinnesstämning/ välbefinnande eller att organisera och planera relationer mellan sig själv och andra.

Dessa begrepp utgör en bra grund för analysen av ungas omsorgsgivande. Ett omsorgsbegrepp som enbart tar sin utgångspunkt i ett aktivt omsorgstagande, alternativt ett där enbart känsla står i fokus, blir snävt. Tidigare forskning visar att omsorg är en komplex och multidimensionell aktivitet, vilket Masons teori beskriver på ett bra sätt. När det handlar om barns och ungas omsorgsutövande passar den modellen, då de två nämnda kategorierna arbete och känsla sällan täcker hela innebörden av deras engagemang och åtagande för andra. Finch och Masons (14) studie hjälper oss även att betrakta barnen som aktörer och inte enbart offer för det sammanhang som de befinner sig i. Teorin beskriver den känslomässiga omsorg som många barn och unga ägnar sig åt och sällan får uppmärksamhet för. Den omsorg som handlar om att uppmärksamma andras behov och att ta på sig ansvar för hur man ska agera i enlighet med den andres behov.

Parentifiering

Parentifiering är ett begrepp som har använts sedan 1960-talet för att beskriva familjeinteraktioner där barn och unga tilldelas roller och ansvar som inom ett specifikt sammanhang normalt utförs av vuxna (4). Haugland beskriver att parentifiering innefattar olika rollmönster. Den första innebär att *barn har en föräldraroll i förhållande till sina egna föräldrar*. Barnet har ansvar och kontroll och en eller båda föräldrarna mottar omsorg i hög grad. I det andra rollmönstret har *barnet en partnerroll i förhållande till sin förälder*. Barnet har intagit en vuxenposition och föräldern förhåller sig till barnet som om hen vore av samma generation. Det tredje rollmönstret handlar om *barn som har en vuxenroll i förhållande till andra familjemedlemmar utan att det har skett ett rollbyte mellan barn och föräldrar*. I det sistnämnda rollmönstret kan således familjehierarkin vara intakt.

Det finns en rad olika familjekonstellationer som utgör en risk för att barnet ska utveckla ett parentifierat familjemönster och ett kännetecken är obalans i omsorgssystemet. Anledningen till detta kan vara t ex en förälders fysiska eller psykiska sjukdom, separationer, föräldrars missbruk samt föräldrar med stora karriärambitioner, i kombination med svårigheter att handskas med dessa. Risk för parentifiering hänger även ihop med andra faktorer som familjens ekonomi och tillgång till stöd och hjälp från nätverk eller det offentliga (4).

Haugland beskriver under vilka omständigheter omsorgsgivande leder till en destruktiv respektive mer adaptiv utgång för barnet och dess hälsa och utveckling. Den

första typen av anpassningsmönster kallar Haugland för *adaptiv parentifiering* och det senare för *destruktiv parentifiering*. De omständigheter som förknippas med adaptiv parentifiering kan liknas vid de faktorer som påverkar barns förmåga att i utsatta situationer utveckla resiliens. Resiliens är en utvecklad motståndskraft som gör en extremt svår livssituation mer hanterbar. Kunskap om vad som medverkar till att barn som lever i utsatta livssituationer utvecklar en motståndskraft som gör att de trots detta kan hantera sin situation och utvecklas i en positiv riktning är viktig både i ett förebyggande arbete och för att kunna ge adekvat stöd till redan identifierade unga omsorgsgivare.

Omständigheter som präglar en adaptiv parentifiering (4) liknar dem som tas upp i Beckers och Leus (15) forskningsgenomgång kring faktorer som spelar roll för hur barn som är omsorgsgivare ska kunna hantera sin situation och för deras välbefinnande. Adaptiv parentifiering beskrivs som omsorgsgivande som utförs i ett sammanhang där det samtidigt finns en rad skyddande faktorer som minskar risken för destruktiva konsekvenser. De omständigheter som enligt Haugland (4) är specifika för adaptiv parentifiering är att barnet har stöd från andra och att omsorgsuppgifterna har en avgränsad varaktighet. Typ av omsorgsuppgift och tydlighet i det uppdrag som barnet blir tilldelat (eller själv tar på sig) spelar roll för om utvecklingen blir adaptiv eller destruktiv. Instrumentella eller mer praktiska omsorgsuppgifter beskrivs som mindre skadliga än känslomässig omsorg, som är mer diffus till sin karaktär. Barnets ålder och mognad spelar roll för om barnet upplever att det kan hantera de behov det försöker uppfylla gentemot familjemedlemmar. Upplever barnet att det inte kan tillgodose behoven kan skamkänslor uppträda. I en adaptiv parentifiering är omsorgsuppgifterna mer adekvata i förhållande till barnets både fysiska styrka och psykiska mognad. Ytterligare en faktor som medverkar till adaptiv parentifiering är om barnet får ett positivt erkännande för den omsorg det utför och att omgivningen synliggör dess insatser. Vad som ytterligare påverkar möjligheten till en mindre destruktiv parentifiering är om föräldrarna, trots att de är i behov av att ta emot omsorg från sitt barn, samtidigt har en förståelse för sitt barns behov och för hur barnet upplever att ge omsorg samt kan ge barnet stöd.

Positiva konsekvenser som lyfts upp i Hauglands (4) forskningsgenomgång är, förutom ovanstående, utveckling av kompetens i ledarskap och i att medla och lösa konflikter. Omsorgsgivande kan i sig medverka till resiliens, då en känsla av att ta ansvar, ha kontroll och vara till nytta stärker självkänslan och utvecklar olika kompetenser. Något som lyfts fram i Hauglands (4) forskningsgenomgång är att omsorgsgivande som kan vara destruktivt för ett enskilt barn kan vara adaptivt för familjen som helhet, som tack vare barnets omsorgsinsatser kan anpassa sig bättre till en ny familjesituation.

Tidigare forskning

Internationellt är "Young Carers" ett område som diskuteras inom såväl forskning, välfärdspolitik och praktik (5). I Sverige kan gruppen unga omsorgsgivare (Young Carers) beskrivas som en dold population. Det finns inga studier, vi vet inte hur många de är och inte hur deras upplevelser och erfarenheter ser ut samt vilka konsekvenser omsorgsgivandet för med sig.

Antal unga omsorgsgivare

Enligt Becker & Leu (15) är det få länder som har tillförlitliga data om hur stort antalet unga omsorgsgivare är. Becker & Becker (16) visar att mellan två till tre procent av alla barn i Storbritannien och ungefär fem procent av unga vuxna mellan 18 och 24 år har en omsorgsroll (caring role). Dessa siffror bygger dock på föräldrars utsagor om sina barns omsorgsuppdrag, vilket ger en misstanke om att dessa siffror kan vara i underkant. The British Broadcasting Corporation (BBC, 2010) genomförde en kartläggning där de tillfrågade drygt 4000 elever i gymnasieskolan (secondary school) om deras omsorgsuppdrag. Resultaten från denna studie visade att åtta procent av eleverna utförde intim och personlig omsorg (intimate and personal care) och att en ännu högre andel utförde andra typer av omsorgsuppdrag inom familjen. Enligt Becker & Leu (15) är det svårt att uppskatta antalet unga omsorgsgivare. Andelen är dock viktig, då den har implikationer för beslutsfattare och för utvecklandet av servicefunktioner. Nagl-Cupal, Daniel, Koller & Mayer (17) har studerat förekomsten av ungas omsorgsgivande i Österrike. 7 403 barn i åldrarna 10-14 år har svarat på en enkät. I urvalet identifierades 4,5 procent av de unga som omsorgsgivare.

Omsorgsroller

Becker m.fl. (18) föreslår mot bakgrund av en studie av Dearden och Becker (19) att barns omsorgsroller kan klassificeras som domestic, nursing, intimate and personal care, emotional care, household management och child care. Denna klassifikation har stämt väl överens med senare utförda studier även i andra länder. Morrow (20) föreslår ett sätt att skilja ut vad unga omsorgsgivare gör jämfört med andra barn genom att studera "Instrumental Activities of Daily Living" (t ex att ta ut soporna och städa) och "Activities of Daily Living" (t ex att flytta en närstående runt i huset, klä på, hjälpa till att gå på toaletten, duscha, bada och hjälpa i och ur sängen). Morrow argumenterar för att icke-omsorgsgivare inte utför de sistnämnda aktiviteterna. Forskning i Australien visar att unga omsorgsgivare tar på sig omsorgsuppdrag och tänker på omsorgsmottagaren i högre utsträckning än andra barn och unga samt att de ofta utför dessa uppdrag utan stöd eller handledning (21, 22).

Förklaringar till barns delaktighet i omsorgsgivande

Anledningarna till att barn blir omsorgsgivare är mångfacetterade och komplexa. Becker och hans kollegor föreslår ett ramverk för förståelsen av "the push and pulls" in i omsorg som baserar sig på deras egna och andras forskningsresultat. I brittiska studier (både kvalitativa och kvantitativa) har faktorer som arten av föräldrars sjuk-

dom/funktionsnedsättning, kärlek och anknytning, samboende, familjestruktur, genus, socialisation, låg inkomst och avsaknad av valmöjligheter och alternativ visat sig utgöra "push and pulls" för barn in i omsorgsgivande.

Forskning visar också att interaktionen mellan ekonomiska resurser och valmöjligheter är särskilt viktig. I de flesta familjer dras unga omsorgsgivare in i omsorg för att det inte finns några alternativ (5). Deras omsorgsgivande är ett resultat av samspelen mellan kraven på och tillgängligheten av informell omsorg inom familjen eller samhället; avsaknad av tillgänglig hälso- och socialvård, särskilt hembaserad omsorg för personer med behov av detta och en avsaknad av erkännande och tillgängligt stöd för att tillgodose "föräldrabehov" för sjuka eller funktionsnedsatta föräldrar. I forskningen från Storbritannien, Australien och Afrika finns det ofta uttalade referenser till det faktum att låg inkomst karakteriserar/utmärker många familjer där det är känt att barn är omsorgsgivare. Dessa familjer saknar ekonomiska och andra resurser för att kunna förfoga över omsorgsalternativ som kan motverka att barn tar på sig omsorgsansvar och minska omfattningen av barns omsorgsgivande.

Arthur Gould (23) gjorde 1994 en mindre studie i Sverige där han intervjuade tolv socialarbetare och fyra unga personer som identifierades som unga omsorgsgivare. Han intervjuade även talespersoner för nationella organisationer om förekomsten av unga omsorgsgivare som hade huvudsakligt ansvar för sjuka och funktionsnedsatta föräldrar. Några av dessa talespersoner menade att det inte existerade unga omsorgsgivare i Sverige, tack vare den väl utbyggda och omfattande servicenivån i landet. Andra sa att de inte kände till någon forskning i ämnet. Vissa menade att om problemet existerar så handlar det om barn som växer upp med föräldrar som har missbruksproblem eller psykisk sjukdom. Stödet till föräldrar med fysisk sjukdom eller funktionsnedsättning menade man är väl utbyggt samt att det inte anses vara stigmatiserande att söka hjälp i dessa situationer. Stigmat kopplat till missbruksproblematik och psykisk sjukdom samt en rädsla hos föräldrar att deras barn ska tas omhand av myndigheter kan dock innebära att det finns en dold problematik där barn dras in i omfattande omsorgsuppdrag som kan leda till negativa konsekvenser för dem. Gould konstaterar att det finns unga omsorgsgivare i Sverige vilkas problem inte alltid uppmärksammas och att det är viktigt att arbeta för att medvetandegöra frågan. Detta är idag, 20 år senare, fortsatt aktuellt.

Barn som anhöriga

Barn som anhöriga växer upp i en familj där vuxna har allvarlig fysisk sjukdom eller skada, psykisk ohälsa eller funktionsnedsättning, missbruksproblematik/beroende eller där våld förekommer i familjen. Barn som anhöriga är en heterogen grupp med olika behov och deras liv påverkas på skiftande sätt av situationen i familjen. Det finns flera studier, i Sverige och i andra länder, som visar att vissa barn som växer upp med föräldrar som har missbruksproblematik (24) eller en psykiskt sjuk förälder (6, 25) utövar omsorg och tar på sig ansvar i hemmet. I Johansson, Höjer och Hills (26) studie beskriver flera barn som varit placerade i samhällsvård erfarenheter som visar att de har tagit ansvar för föräldrar och/eller syskon. Det finns också studier som visar att andra grupper av barn, såsom barn som växer upp med fostersyskon (27, 28), i vissa situationer tar ett utökat ansvar inom familjen. Resultaten visar att det finns positiva och negativa konsekvenser av detta. En annan grupp som tar ett omsorgsansvar för föräldrar och syskon är ensamkommande barn. Resultaten från en studie av Stretmo och Melander (29), där både barn och professionella aktörer i Göteborgsregionen intervjuats, visar att barnen tog ett omsorgsansvar genom att skicka pengar och genom att hjälpa till med att ansöka om familjeåterförening. Några av

barnen uppgav också att de avstod från att be sin förälder om hjälp med egna problem av hänsyn till föräldrarnas hälsa. Konsekvenserna av att känna ett omsorgsansvar som de inte kunde leva upp till var att de ensamkommande barnen oroade sig, fick skuldkänslor och kände sig misslyckade.

Omsorgsgivandets negativa inverkan på unga omsorgsgivares utveckling

I Saul Beckers och Agnes Leus (15) genomgång av tidigare forskning kring unga omsorgsgivare framgår att omsorgsgivandet kan ha både positiva och negativa konsekvenser för barnens välbefinnande och utveckling samt på övergången från barndom till vuxenliv. Framförallt lyfts de negativa konsekvenserna fram. Dessa är minskade möjligheter att utveckla sociala nätverk och delta i fritidsaktiviteter, svårigheter i övergången från barndom till vuxenliv på grund av svårigheten att lämna hemmet och kunna söka arbete och utbildning på andra orter, svårigheter att fullfölja skolgång, hög frånvaro i skolan och erfarenheter av mobbning. Hauglands forskningsgenomgång (4) ger en något mer fördjupad kunskap kring konsekvenser och ytterligare följdverkningar. Minskade möjligheter till att utveckla sociala nätverk och fritidsaktiviteter hindrar barnen från att utvecklas socialt och att skapa ett stödjande nätverk utanför familjen. I Hauglands (4) forskningsgenomgång berörs även konsekvenser för identitetsutveckling. Barn som blir erkända för vad de gör och inte för vilka de är kan utveckla en självförståelse som bygger på föräldrarnas önskemål och sårbarhet snarare än på barnens egna känslor, behov och egenskaper. Denna typ av självförståelse kan försvåra separation och självständiggörande från familjen i vuxen ålder, då detta kan upplevas som illojalitet och egoism. Hauglands (4) forskningsgenomgång tar upp ett flertal studier som visar att barn som tagit stort föräldraansvar löper större risk att drabbas av psykisk ohälsa som depression, ångest, låg självkänsla, självmordsbenägenhet, psykosomatiska besvär samt följdproblem som missbruk av alkohol och droger. Andra konsekvenser som visat sig är att barn som varit omsorgsgivare kan överföra detta parentifieringsmönster på sina egna barn, eller också bli överdrivet omsorgsinriktade och ge omsorg som inte behöver vara efterfrågad av mottagaren.

Omsorgsgivandets positiva inverkan på utveckling av förmågor och motståndskraft

Även om de positiva faktorerna går hand i hand med de negativa är det viktigt att också föra fram de förmågor och den motståndskraft som omsorgsgivande kan föra med sig.

I Beckers och Leus (15) forskningssammanställning lyfts det fram att omsorgsgivande kan utveckla barnens förmågor att känna ansvar samt deras sociala och omsorgsgivande förmågor. Omsorgsgivande kan också stärka relationen mellan föräldrar och barn i en positiv och kärleksfull bemärkelse. Att delta i omsorgsarbete i förhållande till en förälder som är i behov av detta kan också ge en känsla av kontroll och delaktighet över en situation som barnet egentligen har ett begränsat inflytande över.

Faktorer som påverkar hanterbarheten och välbefinnandet hos unga omsorgsgivare

Det omgivande sociala nätverket och dess stöd framstår enligt flera studier i Saul Beckers och Agnes Leus (15) forskningsgenomgång som den mest betydande faktorn för att omsorgsgivarrollen ska bli hanterbar för barnen. Andra faktorer som inverkar positivt på barnens välbefinnande och känsla av hanterbarhet är om de når sina mål, har positiva relationer, klarar sig bra i skolan och har en känsla av hopp.

Metod

I denna undersökning ingår två populationer. Dels elever i årskurs 9 i svenska grundskolor, dels redan identifierade omsorgsgivare mellan 15-18 år. Vi kommer först att beskriva de instrument (frågeformulär) vi använt oss av och därefter undersökningen av den första målpopulationen i fråga om urval, genomförande, population och analys samt därefter undersökningen av den andra målpopulationen.

Frågeformulär

Skolenkäten och webbenkäten bygger på frågeformulären MACA –YC18 (Multidimensional Assessment of Caring Activities) och PANOC – Y20 (Positive and Negative Outcomes of Caring). De är utarbetade i Storbritannien i syfte att användas av praktiker och forskare (1). Bakgrunden är att antalet verksamheter riktade till unga omsorgsgivare (Young Carers) i Storbritannien har vuxit i antal sedan början av 90-talet och i och med detta har behovet av kunskap ökat. 2008 hade verksamheterna kontakt med ca 30 000 unga omsorgsgivare. Formulären är utformade i syfte att förse forskare och praktiker med ett instrument för att kunna bedöma omsorgsaktiviteter och konsekvenserna av dessa för barn och unga. Formulären kan och har använts både i kvantitativa och kvalitativa studier. Det finns noggranna instruktioner både till hur man använder formulären och beräknar och analyserar data.

Forskning (5) visar att unga omsorgsgivare har mycket gemensamt globalt, oberoende av i vilken form av stat de bor, och vi gjorde bedömningen att formulären är användbara även i Sverige. Det finns inga restriktioner i användandet av enkäterna i en svensk studie.

Skolenkät

I utformningen av skolenkäten (bilaga 3) har vi utgått från MACA – YC18 och översatt frågorna till svenska. MACA-YC18 är ett frågeformulär (18 frågor/påståenden) som kan användas för att ta fram ett index över omfattningen av den unges omsorgsaktivitet samt sex subskalor för hushållsarbete, ansvar för hushållet, personlig omsorg, känslomässig omsorg, omsorg om syskon och ekonomisk/praktisk omsorg.

Enkäten i vår studie har 26 frågor, varav 16 finns med i originalenkäten. Vi har tagit bort två frågor gällande om de unga *inreder rum* i hemmet och om *de hjälper den person som de tar hand om att duscha eller bada*. Vi gjorde bedömningen att den sistnämnda kan omfattas i den fråga som formuleras: *Hjälper förälder att tvätta sig*. Vi har lagt till frågor som handlar om att de lagar mat till föräldrar och/eller syskon, om de försöker att få sin förälder att må bättre, stannar hemma från skolan för att ta hand om förälder/syskon/annan person, tar ett föräldraansvar för syskon, om de avlastar föräldrar genom att inte be om stöd om de har problem, avlastar föräldrar genom att inte be om hjälp med skolarbete och läxor, avlastar föräldrar genom att inte be om pengar samt om de får betalt för att ge stöd, vård och hjälp till någon som står dem nära.

För att testa enkäten och frågornas relevans bad vi några unga i 15-årsåldern att svara på frågorna och eller läsa igenom och kommentera frågorna. Vi gjorde därefter några små förändringar.

I ursprungsenkäten var svarsalternativet: never, some of the time and a lot of the time. I vår enkät använde vi fem svarsalternativ: aldrig, någon gång/månad, någon gång/vecka, flera gånger/vecka och varje dag.

I MACA – YC18 är sex frågor/påståenden formulerade utifrån om man hjälper ”den person som man utövar omsorg om ...” (“the person you care for”) med olika saker. Vi har valt att istället fråga om man hjälper en *förälder*. Den brittiska enkäten ställer frågor i ett sammanhang där unga omsorgsgivare är ett vedertaget begrepp och frågorna har ofta ställts till unga som själva redan definierar sig som personer som utövar omsorg om någon annan. De unga som ska svara på våra enkäter lever däremot i ett sammanhang där unga omsorgsgivare inte är en definierad grupp och det är av denna anledning mindre troligt att de definierar sig själva som några som utövar omsorg om någon. Detta skulle kunna innebära en risk att orden ”att utöva omsorg” skulle medföra att flera av respondenterna inte skulle känna igen sig själva och kanske till och med skulle missuppfatta frågorna. Att enbart fråga om de unga hjälper en förälder innebär en begränsning och vi får inte veta huruvida det finns ungdomar som går in nionde klass som hjälper mor- och farföräldrar eller annan närstående person.

Webbenkät

I utformningen av webbenkäten (bilaga 4) har vi utgått från PANOC-Y20. Denna enkät innehåller 20 frågor/påståenden och riktar sig till unga som identifieras som omsorgsgivare. Den kan användas för att ta fram ett index över upplevda positiva och negativa konsekvenser av omsorgsgivande. Vi har översatt den engelska enkäten och har inte lagt till eller tagit bort några frågor/påståenden. I PANOC används påståendet ”*Because of caring ...*” känner jag att etc. Vi har valt att skriva ”*På grund av att jag regelbundet ger stöd, vård och hjälp ...*” av samma anledning som ovan att den direkta översättningen ”*På grund av att jag utövar omsorg ...*” kan tänkas upplevas som främmande på svenska. De unga som svarar på webbenkäten fyller först i de frågor som ställdes i skolenkäten och därefter svarar de på frågor om vilka konsekvenser av omsorgsgivandet är för dem.

Bakgrundsfrågor

Tidigare forskning visar att det finns ett samband mellan ekonomiska faktorer och barns omsorgsgivande. Det finns föreställningar om att barns och ungas omsorgsgivande i högre grad sker i vissa grupper, kopplat till etnicitet och vissa familjeformer. För att möjliggöra en analys av detta har vi ställt frågor om med vem de unga bor med, hur de bor, plats i syskonskaran, socioekonomiska förhållanden samt var de är födda och var deras föräldrar är födda.

Etiska överväganden

Hur människor påverkas av sitt deltagande i forskningsprojekt är en fråga som forskare fortlöpande måste bedöma. Den primära etiska frågan innebär att väga värdet av det möjliga kunskapstillskottet av en studie emot den möjliga skada som den kan innebära för deltagarna. Behovet av kunskap om omfattningen av barns och ungas omsorgsgivande, vilken form av omsorg som utförs samt hur barn och unga upplever att de påverkas av att ge stöd, vård och hjälp åt en person som står dem nära, anses vara stort. Ett övergripande syfte med att få och sprida kunskap om området är att se över behov av lagstiftning samt utveckla relevanta stödåtgärder.

Medverkan i ett forskningsprojekt kan få deltagaren att bli mer uppmärksam på och medveten om sin situation, vilket i de flesta fall är av godo. I vissa fall kan respondenten komma att uppmärksammas på negativa aspekter av sitt liv som hen inte var medveten om tidigare. Att vi som forskare har ett ansvar för detta är självklart. Men på vilket sätt ansvaret ska hanteras är inte entydigt och beror på vilket perspektiv man intar. Å ena sidan kan man resonera som så att vi som forskare bidrar till att informanter uppmärksammas på de negativa aspekterna av sina liv, att vi blir medskapare i konstruktionen av en individs tillvaro som besvärlig. Å andra sidan skulle man kunna påstå att en individs tillvaro är på det här viset och kanske hade det bara varit en tidsfråga innan personen hade erfårit den besvärliga dimensionen. Enligt det sistnämnda perspektivet är forskarens del i hur individen upplever sin situation betydligt mindre än i den förra.

Det är viktigt att vara medveten om att man som forskare har stor makt i att definiera och sätta ord på andra individers situation, vilket kan ha betydelse för individen i sig. Genom att uppmärksamma de unga på olika aspekter av deras tillvaro är vi inte bara i analysfasen utan även i svarssituationen medskapare i hur de definierar och uppfattar den. Att reflektera över detta är en förutsättning för att kunna hantera varje enskilt fall på bästa sätt. Hur vi ställer frågor och vilket fokus dessa frågor har är av betydelse för respondentens upplevelse. Att till exempel enbart ställa frågor om negativa konsekvenser av omsorgsgivande skulle kunna leda till en onyanserad konstruktion av omsorgsgivande som enbart en belastning, och som följd förstärka en eventuell negativ upplevelse av sin situation. Forskning visar dock att även om omsorgsgivande kan ha negativa konsekvenser, som andra stressrelaterade situationer, kan det även leda till utvecklande av resiliens, självkänedom och mognad (30, 31). Frågorna i webbenkäten är utformade i enlighet med detta och täcker in både positiva och negativa upplevelser av omsorgsgivande.

Etik handlar om konkreta situationer och en bedömning av vad som är etiskt riktigt kan inte enbart följa generaliserade normer utan måste även förhandlas i den enskilda situationen. I den här studien har vi inte haft personlig kontakt med respondenterna. Vi gjorde bedömningen att det fanns en risk att någon av respondenterna skulle kunna behöva prata om sin situation med någon professionell. Vi informerade därför i följebrevet till skolenkäten att om de kände behov av att prata med någon så kunde de kontakta skolkuratorn, skolsköterskan eller någon av oss forskare. Samtliga forskare är utbildade socionomer och är väl insatta i samhällets olika stödfunktioner riktade till barn och unga. Vi lämnade våra namn, telefonnummer och mailadresser. Följebreven skulle inte lämnas i medföljande kuvert utan kunde sparas av respondenterna. Denna information fanns även med i introduktionstexten till webbenkäten.

Respondenterna i studien är garanterade anonymitet genom att inga personuppgifter har samlats in eller registrerats. Det finns inga uppgifter i datamaterialet som gör det möjligt att spåra enskilda individer. Resultatet redovisas i huvudsak på statistisk gruppnivå. I webbenkäten finns en öppen fråga. Ingen av respondenterna har beskrivit namn/händelser/platser etc. som skulle kunna medföra en identifiering mer än av dem själva och möjligen i tre fall av två professionella personer och i ett fall av en vän som troligen har kännedom om deras omsorgsgivande, då de identifierat dem som en ung omsorgsgivare och därför förmedlat information om studien.

För att garantera att enskilda elevers svar på enkäten inte skulle kunna läsas av andra personer vid ifyllandet fick alla elever ett kuvert att stoppa enkäten i innan den lämnades till läraren. Om det var någon som inte ville svara på frågorna behövde de inte ge sig till känna utan stoppade den icke ifyllda enkäten i kuvertet. Information om anonymitet lämnades till skolpersonalen samt till eleverna (bilaga 2).

Följebrev

När skolenkäten skickades ut fick rektor, lärare och elever följebrev med information om studien och instruktioner om tillvägagångssätt. Dessa brev finns i sin helhet som bilagor (bilaga 2). I lärarnas brev fanns instruktioner om hur utlämnande och insamlande av enkätformulär skulle gå till.

Urval

Den första målpopulationen utgjordes av elever i årskurs 9 i svenska grundskolor och urvalsramen var skolregistret. Rampopulationen var svenska grundskolor med minst en klass elever i årskurs 9 (hösten 2013). Ramen omfattade 1788 skolor som i sig omfattar 89 764 elever. Urvalet har stratifierats på huvudman (kommunala och friskolor) och antalet elever i årskurs 9. Urvalsstorleken inom varje strata fördelades utifrån antal skolor i stratumet (Tabell A). Inom varje strata drogs ett obundet slumpmässigt urval (OSU) av skolenheter. Urvalsdragningen genomfördes av Statistiska Centralbyrån (SCB). Det totala urvalet omfattade 300 skolor och i de fall skolan hade flera klasser i årskurs 9 valde rektorn ut en klass.

Tabell A. Urvalet i de ingående strata fördelat på storlek, huvudman, skolenheter och elever.

Stratum	Storlek	Huvudman	Skolenheter i ramen	Elever i ramen	Skolenheter i urvalet	Elever i urvalet
1	-30	K	379	3144	64	565
2	31-60	K	349	16180	59	2803
3	61-100	K	389	30464	65	5139
4	101-	K	193	24411	32	4033
5	-30	F	315	4281	53	640
6	31-	F	163	11284	27	1954

Genomförande

Inför datainsamlingen kontaktades alla kommuner vars skolor fanns med i urvalet. Kommunerna informerades om studiens syfte och genomförande. Några kommuner avböjde sin medverkan redan i detta skede. Själva datainsamlingen sköttes av Institutet för kvalitetsindikatorer och inleddes den 10 mars 2014 och avslutades den 30 juni 2014. Datainsamlingen inleddes med ett informationsbrev adresserat till rektor. I brevet angavs syftet med studien, att den prövats av den regionala etikprövningsnämnden samt kontaktuppgifter till forskarna. Det fanns också information om möjligheten att avböja medverkan. Därefter genomfördes insamlingen med hjälp av en utdelad pappersenkät med allmän kartläggning i klassrum samt inbjudan till fördjupningsenkät i webbformat. Enkäterna skickades samlade till varje skola tillsammans med en klassrapport där antalet elever i klassen skulle anges, liksom frånvarande elever och orsak till frånvaron om den var känd.

Varje enkät förpackades i ett kuvert tillsammans med följebrevet. I följebrevet till eleverna fanns en inbjudan till webbenkäten. Eleverna instruerades att inte återlämna följebrevet. Om eleven identifierade sig som någon som ger stöd, vård och hjälp till någon som står hen nära instruerades hen till att vid ett senare tillfälle gå till en för ändamålet skapad webbadress (www.gu.se/mobil_ungaomsorgsgivare) och logga in med en unik kod för att besvara fördjupningsfrågorna. Det var också möjligt att scanna en QR-kod med en smartphone för att komma till formuläret. En unik kod på pappersenkäten och inbjudan säkerställde en koppling mellan svaren i pappersenkäten och webbenkäten. Totalt tre påminnelser skickades till skolorna i de fall de inte hade skickat in enkäterna.

Svarsfrekvens – skolor

Av de totalt 300 skolorna i urvalet besvarade 140 enkäten, vilket ger en svarsfrekvens på 47 procent. Några skolor hade dock inga egna inskrivna elever och andra avböjde medverkan av olika skäl, varpå inga enkäter skickades ut till dessa. Totalt rörde det sig om 22 skolor. Den korrigerade svarsfrekvensen är därför något högre, 48 procent.

Svarsfrekvens – skolenkäten

Totalt skickades 7541 enkäter ut till skolorna och 2424 besvarades och skickades tillbaka till Institutet för kvalitetsindikatorer. Det ger en okorrigerad svarsfrekvens på 32 procent. Det totala antalet enkäter som besvarades av de 140 skolorna som skickade tillbaka enkäterna var 3517. Av klassrapporterna framgår att totalt 462 elever var frånvarande vid undersökningstillfället. Detta ger en korrigerad svarsfrekvens på 77 procent. 15 skolor bifogade ingen klassrapport, varför den korrigerade svarsfrekvensen kan vara något högre. Endast nio elever besvarade den webbaserade fördjupningsenkäten efter att först ha besvarat skolenkäten.

Population

Totalt består populationen i denna studie av 2424 svarande ungdomar. Könsfördelningen var jämn och jämförbar med 15-åringar i Sverige. Av de 2 391 ungdomar som besvarade frågan var 49 procent flickor (n=1174) och 48 procent pojkar (n=1151). Totalt tre procent angav att ingen av dessa kategorier passade dem (n=66). Även om den senare gruppen är relativt liten har vi ändå valt att redovisa resultaten separat för dem. Det finns flera skäl till detta, men ett starkt skäl är att det är en grupp som i mindre urval än vårt tenderar att försvinna helt och i vissa studier inte ens finns med som alternativ. Det är dock viktigt att komma ihåg att få personer i en kategori innebär stora procentuella förändringar. Vi bedömer ändå att det är både relevant och intressant att inkludera dem i våra analyser.

Ungefär 94 procent av ungdomarna i studien angav att de hade syskon och det var ingen skillnad mellan flickor och pojkar. Detta är en något högre andel jämfört med rikssnittet, som enligt SCB är knappt 85 procent för 15-åringar. Däremot var det färre bland dem som angav inget av alternativen passar mig som hade syskon (84 procent). I genomsnitt hade flickorna och pojkarna 1,9 syskon, medan de som angav att inget av alternativen passade hade 2,1 syskon. Sett till var i syskonskaran man befann sig var det ingen skillnad mellan könen; en dryg tredjedel angav att de var det äldsta syskonet och en dryg tredjedel angav att de var det yngsta syskonet och något färre var mellansyskon, vilket beror på att de flesta hade ett syskon och således var antingen äldst eller yngst.

I denna studie bodde de flesta ungdomarna, 67 procent, med båda föräldrarna och andelen var ungefär lika stor bland flickor och pojkar. Detta stämmer överens med statistik från SCB från 2011, som anger att knappt 65 procent av barn i 15-årsåldern bor med båda föräldrarna. Statistiken visar, liksom resultaten av vår undersökning, att växelvis boende är det näst vanligaste bland dem med separerade föräldrar samt att det är vanligare att bo med sin mamma än med pappa. Enligt samma statistik bor ca en procent med någon annan än förälder eller föräldrar. Noterbart är dock att i gruppen ”inget av alternativen passar mig” bor en lägre andel hos båda föräldrarna jämfört med övriga svarande ungdomar.

Tabell B. Med vem man bor fördelat på kön i procent och antal (n=2357).

	Flickor % (n)	Pojkar % (n)	Inget av alternativen passar mig % (n)	Totalt % (n)
Båda föräldrarna i samma hushåll	67 (779)	69 (779)	45 (29)	67 (1587)
Endast mamma	14 (160)	9 (169)	13 (8)	12 (271)
Endast pappa	2 (26)	4 (41)	6 (4)	3 (71)
Växelvis boende	15 (175)	17 (198)	23 (15)	17 (388)
Släkting	0 (4)	0 (4)	0 (0)	0 (8)
Annan	1 (11)	1 (13)	13 (8)	1 (32)

De flesta ungdomarna i vårt urval angav att de bodde i villa, vilket stämmer överens med statistik från SCB. Av familjer med barn i skolåldern bor 70 procent i villa, att jämföras med 65 procent i vår studie (32). Det innebär att vårt urval i det närmaste är jämförbart med den svenska befolkningen som har barn i skolåldern när det gäller boendeform. Återigen skiljer sig de som angav att inget av könsalternativen passade dem från majoriteten när det gäller boendeformen, där en lägre andel bor i villa jämfört med övriga svarande ungdomar.

Tabell C. Boendeform fördelat på kön i procent och antal (n=2357).

	Flickor % (n)	Pojkar % (n)	Inget av alternativen passar mig % (n)	Totalt % (n)
Hyseslägenhet	19 (217)	17 (190)	21 (13)	18 (420)
Bostadsrättslägenhet	7 (81)	7 (81)	13 (8)	7 (170)
Radhus eller kedjehus	13 (155)	13 (143)	14 (9)	13 (307)
Villa	65 (757)	67 (757)	43 (27)	65 (1541)
Annat boende	3 (34)	3 (38)	27 (17)	4 (89)

Drygt 80 procent av flickorna och pojkarna anger att hushållets ekonomi räcker till hyra, mat och kläder. Här skiljer gruppen ”inget av alternativen passar mig” ut sig markant, då bara drygt hälften anger att hushållets inkomster alltid räcker.

Tabell D. Hushållets inkomster räcker till hyra, mat och kläder fördelat på kön i procent och antal (n=2352).

	Flickor % (n)	Pojkar % (n)	Inget av alternativen passar mig % (n)	Totalt % (n)
Aldrig	0 (5)	1 (9)	11 (7)	1 (21)
Sällan	1 (11)	0 (2)	6 (4)	1 (17)
Ibland	3 (33)	2 (20)	3 (2)	2 (55)
Ofta	10 (118)	10 (108)	14 (9)	10 (235)
Alltid	81 (943)	85 (954)	56 (35)	82 (1932)
Vet inte	4 (51)	3 (35)	10 (6)	4 (92)

I denna studie svarade ungefär 90 procent att de var födda i Sverige. Det fanns ingen skillnad mellan pojkar och flickor, medan ungefär 55 procent svarade att de var födda i Sverige av dem som angav att inget alternativ passade, en markant skillnad jämfört med övriga ungdomar (Tabell E). Även föräldrarnas födelseland följer detta mönster, med skillnaden att det är ungefär tio procent fler av föräldrarna som är födda utanför Sverige. Fördelningen följer statistik från SCB, där en större andel äldre har utländsk bakgrund. Även sett till regioner finns likheter med SCBs statistik, framförallt när det gäller föräldrarna; först kommer Europa, följt av Asien, Afrika, Sydamerika, Nordamerika och övriga.

Tabell E. Födelseland fördelat kön i procent och antal (n=2352).

	Flickor % (n)	Pojkar % (n)	Inget av alternativen passar mig % (n)	Totalt % (n)
Sverige	90 (1052)	90 (1018)	55 (35)	89 (2105)
Norden	1 (8)	1 (7)	2 (1)	1 (16)
Annat land i Europa	3 (37)	3 (35)	0 (0)	3 (72)
Afrika	1 (16)	1 (10)	9 (6)	1 (32)
Nordamerika	0 (3)	0 (2)	0 (0)	0 (5)
Asien	4 (44)	4 (42)	8 (5)	4 (91)
Sydamerika	0 (5)	1 (6)	2 (1)	1 (12)
Oceanien	0 (1)	0 (1)	3 (2)	0 (4)
Vet ej	0 (0)	1 (9)	22 (14)	1 (23)

Drygt 90 procent av flickorna och pojkarna anger att den ena föräldern arbetar hel- eller deltid, medan drygt 85 procent anger att den andra föräldern arbetar hel- eller deltid. Detta kan jämföras med statistik från SCB från 2014, som visar att sysselsättningsgraden bland män 35-44 år är 91 procent och 86 bland kvinnor 35-44 år. Om de svarande ungdomarna har uppfattat förälder 1 som man och förälder 2 som kvinna och vi antar att de finns i åldrarna 35-44 år så är resultaten från vår studie identiska med SCB:s statistik. Återigen kan man se att andelarna skiljer sig åt när det gäller sysselsättningen i den bemärkelsen att en mindre andel arbetar hel- eller deltid bland föräldrarna till dem som angav att inget könsalternativ passade dem. En jämförelsevis stor andel av ungdomarna i denna grupp vet inte vilken sysselsättning föräldrarna har.

Tabell F. Sysselsättning förälder 1 fördelat kön i procent och antal (n=2306).

	Flickor % (n)	Pojkar % (n)	Inget av alternativen passar mig % (n)	Totalt % (n)
Arbetar hel- eller deltid	91 (1043)	92 (1005)	78 (45)	91 (2093)
Studerar	4 (44)	4 (43)	9 (5)	4 (92)
Tjänstledig/föräldraledig	3 (31)	2 (25)	5 (3)	3 (59)
Arbetslös	4 (40)	3 (30)	9 (5)	3 (75)
Långtidssjukskriven	3 (38)	3 (33)	7 (4)	3 (75)
Annan sysselsättning	2 (19)	2 (21)	0 (0)	2 (40)
Vet inte	2 (17)	3 (37)	17 (10)	3 (64)

Tabell G. Sysselsättning förälder 2 fördelat på kön i procent och antal (n=2209).

	Flickor % (n)	Pojkar % (n)	Inget av alternativen passar mig % (n)	Totalt % (n)
Arbetar hel- eller deltid	86 (947)	85 (899)	72 (41)	85 (1887)
Studerar	3 (35)	5 (57)	7 (4)	4 (96)
Tjänstledig/föräldraledig	2 (25)	3 (29)	0 (0)	2 (54)
Arbetslös	4 (47)	5 (56)	9 (5)	5 (108)
Långtidssjukskriven	4 (41)	5 (47)	0 (0)	4 (88)
Annan sysselsättning	2 (20)	2 (21)	0 (0)	2 (41)
Vet inte	4 (38)	4 (37)	19 (11)	4 (86)

Analys, internt bortfall och något om statistisk signifikans

Vi har valt att göra förhållandevis enkla analyser i denna studie. Vi menar att man kommer långt med korstabeller och jämförelser av medelvärden. Det enda undantaget är den faktoranalys och de reliabilitetstest vi gjort för att möjliggöra jämförelser med den studie kring vilken vårt huvudinstrument är uppbyggt. Således presenteras huvuddelen av våra resultat i tabellform med procentsatser och i antal svarande. Vi har också avrundat procentsatserna till heltal, vilket innebär att den totala andelen ibland överstiger 100 procent i tabellerna.

Den uppmärksamme läsaren kommer också att se att antalet svarande skiljer sig åt i de olika tabellerna. Det beror på att några ungdomar av något skäl inte besvarat frågan. När det gäller frågorna om de omsorgsaktiviteter man utför rör sig det interna bortfallet kring 1,5–3,0 procent. I tre fall är det interna bortfallet över tre procent (3,2, 3,4 och 3,6 procent). Vår bedömning är att detta inte har påverkat utfallet av analyserna och vi har därmed accepterat dessa bortfall.

Vi har valt att avstå från att rapportera statistisk signifikans. I statistisk terminologi betyder "signifikans" inte att ett resultat är viktigt eller att skillnader mellan grupper är ansevärda. Statistisk signifikans har att göra med hur säker man är när man generaliserar sina resultat från ett stickprov till den population från vilket stickprovet drogs, det vill säga att man påstår med viss säkerhet att de resultat man observerat i sitt stickprov även gäller för dem som finns i urvalsramen, men som inte undersökts.

I huvudsak har vi tre skäl till vårt val. För det första är det externa bortfallet så stort att vi inte på statistiska grunder vill ge intryck av att vi generaliserar våra resultat till populationen i sin helhet, det vill säga alla elever i årskurs 9 i Sverige. För det andra finns det ett samband mellan statistisk signifikans och stickprovets storlek. I ett stort stickprov blir även obetydliga skillnader signifikanta. En könsfördelning där 49,9 procent är flickor och 50,1 procent är pojkar blir, till exempel, statistiskt signifikant med ett tillräckligt stort stickprov. Det finns då en risk att man rapporterar en i det närmaste jämn könsfördelning som en statistisk signifikant skillnad mellan könen som i själva verket beror på stickprovets storlek. De procentuella skillnader som rapporteras i tabellerna är observerade skillnader och gäller för detta urval. Vi har uppmärksammat skillnader och likheter i våra tolkningar av analyserna, men försöker undvika att tala om stora, små eller signifikanta skillnader. Det låter vi vara upp till läsaren att bedöma. För det tredje så kräver de matematiska antagandena för signifikanstest (chi-två-test) att det förväntade värdet inte får underskrida fem i mer än 20 procent av klasserna (cellerna), vilket är fallet i flera av de analyser som gjorts.

Urval, genomförande och resultat av undersökningen av den andra målpopulationen

Det har inte varit möjligt att definiera en urvalsram för den andra målpopulationen. Det innebär att urvalet av objekt inte kan slumpas. Våra metoder för att få tillträde till ungdomar mellan 15-18 år som själva och/eller av någon vuxen blivit identifierade som någon som regelbundet ger stöd, vård och hjälp till någon som står dem nära gjordes genom att sprida affischer och informationsbrev via e-post och vanlig post till myndigheter och organisationer som kan tänkas komma i kontakt med målgruppen. Vi hoppades på detta sätt att kontaktpersonerna vid dessa myndigheter och organisationer spred vidare informationen om studien till sina kollegor, satte upp affischer där ungdomar själva kunde läsa om studien samt tog kontakt med ungdomar som de

mötte i sitt yrkesliv och som de identifierat som unga som regelbundet ger stöd, vård och hjälp till någon som står dem nära. Totalt har 300-450 affischer i A3-format skickats ut via post till olika myndigheter och organisationer. På dessa fanns en länk till en webbenkät och en QR-kod som kunde scannas. Denna information fanns även på de informationsbrev som var riktade till ungdomar respektive till professionella kontaktpersoner.

Vi valde ut myndigheter, organisationer och kontaktpersoner utifrån vissa kriterier. Vi riktade oss till de instanser som utifrån vår erfarenhet och kunskap kan tänkas komma i kontakt med målgruppen. En av dessa är hälso- och sjukvården och landstingen. Utifrån vår kännedom om att fyra landsting i Sverige under en tvåårsperiod ingått i Socialstyrelsens särskilda satsning på barn som anhöriga valde vi att kontakta projektledarna för denna satsning vid landstingen i Jönköpings län, Dalarna, Östergötland och Västra Götalandsregionen. Dessa projektledare vidarebefordrade sedan information om studien samt affischer till de instanser och yrkesgrupper inom sina landsting som de trodde kom i kontakt med målgruppen. Framförallt skickades information till speciella barnombud, psykiatrin, missbruksvården, till kuratorer och ungdomsmottagningar. I något fall fick vi adresser till ungdomsmottagningar som låg under landstingets organisation och skickade själva ut information till dessa via e-post och/eller vanlig post. I något landsting fick vi information om att ungdomsmottagningarna inte träffade vår målgrupp.

Vi gjorde ett särskilt utskick till samtliga 56 ungdomsmottagningar i Västra Götaland. En av dessa svarade att de inte fick delta i studier, men satte ändå upp affischen på en plats där unga vistades i den kommun där ungdomsmottagningen låg.

I Västra Götaland kontaktade vi ett barnrättsombud som arbetar inom hälso- och sjukvården och bad denna person sprida information om studien. I något fall har en projektledare inom landstinget också gett oss kontaktuppgifter till frivilligorganisationer som träffar barn som anhöriga till exempelvis psykiskt sjuka föräldrar. Vi tog kontakt med dessa organisationer och skickade information och affischer.

Utöver kontakter med dessa fyra landsting inriktade vi oss på att ta kontakter i Göteborgs kommun och några av dess kranskommuner. Vi kontaktade samtliga nio socialkontor i Göteborg och skickade ut information via e-post och post till chefer för de enheter som berör barn och unga. Vi skickade ut information och affischer till samtliga hög- och gymnasieskolor i Göteborgs kommun. Vi ringde upp och skickade information per e-post och/eller post till 15 fritidsgårdar i Göteborg. Vi tog kontakt med och skickade ut information och affischer till frivilligorganisationer och enheter inom socialtjänsten i Göteborgsregionen som vi visste kommer i kontakt med barn och ungdomar med föräldrar som är psykiskt sjuka och/eller har missbruksproblem. Vi kontaktade och skickade ut information till personer i vårt eget yrkesnätverk i Göteborgsregionen med omnejd som kan tänkas komma i kontakt med målgruppen.

Vid telefonkontakt med de myndigheter och organisationer som vi valt att kontakta framkom att kontaktpersonerna tyckte att det var en svår uppgift att hjälpa till med att nå ut till målgruppen som kunde definieras som en ungdom mellan 15-18 år som regelbundet ger stöd, vård och hjälp till någon som står dem nära.

Svårigheterna med att nå ut kan konkretiseras genom några av de kommentarer vi fick vid kontakter med ungdomshandledare på fritidsgårdar i Göteborg. Någon uppger att målgruppen inte kommer till fritidsgården på grund av det ansvar de tar hemma. Någon annan svarar att ungdomar inte tar ansvar för sina nära anhöriga i dag och att det såg annorlunda ut för tio år sedan. Ytterligare någon säger att ungdomarna som tillhör målgruppen finns hos dem, men att de inte talar om deras omsorgsgivande när de är på fritidsgården. En ungdomshandledare säger att fritidsgården är en frizon och att ungdomarna kommer dit för att komma ifrån eventuellt jobbiga hemförhållanden. Flera uttrycker att det är känsligt att ställa en direkt fråga till

någon om de vill delta i en studie om unga omsorgsgivare. Detta anser de kan uppfattas som utpekande. Några kunde tänka sig att sätta upp affischen och informera mer allmänt om studien bland ungdomarna som kommer till fritidsgården där de jobbar.

Slutligen var det ett fåtal personer som vi var i direktkontakt med som kunde säga att de hade kontakt med barn och ungdomar som de identifierat som barn/unga som regelbundet ger stöd, vård och hjälp till någon som står dem nära. I något fall hade en person vid en speciell stödenhet vid socialtjänsten kontakt med barn som tidigare tagit ett stort omsorgsansvar men som nu var placerade i familjehem. Totalt fick vi endast kontakt med tre individer genom ovanstående rekryteringsförfarande. Samtliga tre personer uppgav att de fått information om studien via muntlig information från en professionell stödperson eller från en vän. Ingen av de svarande hade fått information om studien via en affisch.

Sammanfattning

Flera av de resultat vi fått på de bakgrundsfrågor vi ställt är direkt jämförbara med riksrepresentativ statistik från SCB. Det gäller framförallt könsfördelning, med vem man bor och boendeform. I vår studie angav en något större andel att de hade syskon jämfört med rikssnittet. Likheter med riksrepresentativ statistik stärker oss i vår uppfattning att vårt urval är jämförbart med elever i årskurs 9 i Sverige. Trots ett bortfall på drygt 50 procent ser vi få och små avvikelser i de bakgrundsvariabler vi mätt jämfört med den statistik som finns att tillgå från SCB. Det finns med andra ord skäl att anta att bortfallet är slumpmässigt och inte systematiskt. Av de ungdomar som faktiskt fått skolenkäten är det 77 procent som besvarat den. Detta till trots vill vi mana till försiktighet när det gäller generaliseringar av de resultat som presenteras i denna rapport till alla ungdomar i åldersgruppen i Sverige.

Något som genomgående skiljer ut sig är dock den grupp som anger att könskategoriseringen flicka eller pojke inte passar dem. Vi kan inte riktigt ge något svar på varför de skiljer ut sig eller om andelen är representativ, vi har ingen statistik att jämföra med. Frågan är om en högre svarsfrekvens hade förändrat eller bekräftat dessa mönster? Vi har analyserat utfallet för att försöka identifiera eventuella mönster bland dem som svarat att inget av alternativen flicka eller pojke passar dem. Resultatet visar att det oftast rör sig om en individ per klass (gäller för 30 av de 66 ungdomarna) och att de är spridda över hela Sverige. Det finns alltså ingen systematik i svaren, till exempel att de skulle komma från en specifik skolklass eller viss geografisk plats, utan resultatet förefaller vara slumpmässigt. Nationella sekretariatet för genusforskning menar att antalet barn som ansökt om könsidentitetsutredning har ökat mycket kraftigt under senare år och kanske är det detta vi ser i vår studie. Det kan också handla om ett politiskt ställningstagande. Resultaten är intressanta att fundera vidare kring och viktiga att uppmärksamma i framtida studier, inte bara när det gäller unga omsorgsgivare. Att gruppen är förhållandevis liten gör att stora urval krävs för att få en tillräckligt stor grupp för att kunna göra statistiska analyser. Små förändringar i små grupper ger stora procentuella förändringar, vilket är värt att påminna om.

Trots ansträngningarna att nå en redan identifierad grupp unga omsorgsgivare resulterade detta endast i tre enkätsvar. Liknande erfarenheter av svårigheter att rekrytera denna grupp till forskningsstudier finns internationellt, till exempel på Irland. Skälen till det magra resultatet kan bero på att det rör sig om en dold population. Begreppet unga omsorgsgivare är inte definierat och populationen är okänd, vilket kan bidra till att individerna inte vet om de tillhör populationen. Vi kommer att göra en kvalitativ analys av de tre enkätsvaren tillsammans med de nio respondenter från

skolurvalet som fyllde i fördjupningsdelen och kortfattat presentera resultaten i denna rapport. Självfallet låter sig inga statistiska analyser göras av dessa data.

Resultat

Vem kan kategoriseras som ung omsorgsgivare?

I den tidigare forskningen har man använt olika sätt för att kategorisera en individ som ung omsorgsgivare. Nagl-Cupal, Daniel, Koller, & Mayer (17) utgår ifrån vilken typ av omsorgsaktivitet man utför och/eller hur ofta man utför en omsorgsaktivitet. De delar in dessa i tre kategorier av omsorgsaktiviteter: allmän omsorg (som inbegriper personlig, medicinsk och intim omsorg), emotionell omsorg samt hushållsaktiviteter. För att bli kategoriserad som omsorgsgivare ska man utföra en allmän omsorgsaktivitet som rör intimhygien ibland, ofta eller mycket ofta. Alternativt utföra sex allmänna omsorgsaktiviteter ofta eller mycket ofta. Dessutom ska man utföra två emotionella omsorgsaktiviteter ofta eller väldigt ofta. Slutligen ska man utföra två hushållsaktiviteter som handlar om tvätt, matlagning eller tunga lyft ibland, ofta eller mycket ofta alternativt utföra totalt fem hushållsaktiviteter ofta eller mycket ofta.

Joseph, Becker, & Becker (33) och Joseph, Becker, Becker & Regel (34) har i en brittisk studie identifierat grader av omsorgsgivande genom ett multidimensionellt instrument (MACA-YC18) bestående av 18 frågor som täcker in olika typer av omsorgsaktiviteter (hushållsaktiviteter [household management, domestic activities], personlig omsorg, emotionell omsorg, omsorg om syskon, ekonomiska/praktiska sysslor). Var och en av de ingående frågorna kan besvaras på en tregradig skala av Likert-typ som varierar mellan 0-2 (aldrig=0, ibland=1 eller ofta=2). Poängen på varje fråga adderas sedan till en totalpoäng. En individ som svarar aldrig på de 18 frågorna får då totalpoängen 0, medan en individ som svarar ofta på samtliga frågor får totalpoängen 36. De flesta kommer dock att återfinnas mellan dessa extremvärden. Joseph, Becker, & Becker (33) delar in totalpoängen i olika grader av omsorgsgivande (0=inget omsorgsgivande, 1-9=Låg nivå av omsorgsgivande, 10-13=medelnivå av omsorgsgivande, 14-17=hög nivå av omsorgsgivande, 21-36=mycket hög nivå av omsorgsgivande). Medelvärdet brukar hamna kring 14 enligt författarna.

Eftersom vi har inspirerats av MACA-YC18 i denna studie har vi också identifierat grader av omsorgsgivande på ett liknande sätt som beskrivits ovan. Vi har dock anpassat instrumentet för svenska förhållanden, tagit bort och lagt till några frågor. En faktoranalys extraherar snarlika typer av omsorgsaktiviteter som Joseph, Becker, Becker, & Regel (34) redovisar i den brittiska studien (Se Tabell 1 i bilaga).

I vårt instrument använder vi oss av mer detaljerade svarsalternativ i form av en femgradig skala. För att ändå kunna närma oss analysförfarandet i MACA-YC18 har vi kodat om vår femgradiga skala till en tregradig (aldrig=0, någon gång i månaden/någon gång per vecka=1, flera gånger i veckan/varje dag=2). Vårt instrument innehåller totalt 21 frågor och därmed kan totalpoängen variera mellan 0 och 42.

Trots att vi använder något fler frågor i vårt instrument jämfört med MACA-YC18 visar analysen på ett lägre medelvärde i vårt urval. Medelvärdet hamnar på 12. Joseph, Becker och Becker (33) sätter gränsen för mycket hög nivå av omsorgsgivande till över 50 procent av totalpoängen, dvs över 18 poäng. Samma beräkningssätt applicerat på vårt instrument ger att en mycket hög nivå av omsorgsgivande tillskrivs dem som får en totalpoäng över 21 (över 50 procent av totalpoängen). I vårt urval innebär det att sju procent har en mycket hög grad av omsorgsgivande. Det kan betyda att individerna som finns inom denna grupp har svarat att de gör samtliga 21 aktiviteter minst någon gång i månaden (upp till någon gång per vecka), alternativt att de gör

hälften av aktiviteterna flera gånger i veckan eller varje dag. Det kan också betyda att de har svarat att de gör vissa aktiviteter ännu oftare och andra mindre ofta.

Kategoriseringar bör alltid tolkas med försiktighet, de är resultatet av de val som forskarna gör. Antingen räknar man eller så använder man mer kvalitativa kategorier, eller möjligen en kombination av de båda sätten. Det gäller förstås även denna studie. Vi kan naturligtvis inte hävda att de individer som fått en totalpoäng över 21, det vill säga sju procent av vårt urval, är unga omsorgsgivare. Hade vi använt någon annan modell för kategoriseringen hade andelen varit en annan. I klartext betyder det att i denna studie med den beräkningsmodell som redovisats ovan har sju procent en mycket hög grad av omsorgsgivande. Vad vi med säkerhet kan säga om den gruppen är således att den ägnar sig åt omfattande omsorgsarbete, räknat i antingen antalet aktiviteter eller hur ofta de utför omsorgsarbete.

Hur ser gruppen med mycket hög grad av omsorgsgivande ut i denna studie?

I den följande framställningen kommer vi att jämföra de sju procent av ungdomarna med mycket hög grad av omsorgsgivande med de 93 procent med lägre grad av omsorgsgivande. Urvalet består av dem som besvarat samtliga 21 frågor i vårt instrument. De som inte besvarat samtliga frågor, ungefär 200 individer, räknas som ett internt bortfall och ingår därför inte i dessa jämförelser. Det betyder att det totala antalet är lägre jämfört med när vi analyserar hela materialet, det vill säga alla som besvarat varje enskild fråga.

Tabell H. Respondenternas könstillhörighet fördelat på Mycket hög grad av omsorgsgivande och Lägre grad av omsorgsgivande i procent och antal (n=2125).

	Lägre grad av omsorgsgivande % (n)	Mycket hög grad av omsorgsgivande % (n)	Totalt % (n)
Flicka	49 (968)	49 (72)	49 (1040)
Pojke	49 (958)	46 (68)	48 (1026)
Inget av alternativen passar mig	3 (51)	5 (8)	3 (59)

Könsfördelningen bland dem som fullständigt besvarat vårt instrument var i princip identisk mellan flickor och pojkar, 49 respektive 48 procent. Knappt tre procent anger att ingen av könskategorierna passade dem (59 respondenter). Detta kan jämföras med den nyligen genomförda österrikiska studien, där forskarna fann att signifikant fler flickor (70 procent) än pojkar (53 procent) var unga omsorgsgivare (17). Joseph m fl (34) menar att könsskillnaderna är relaterade till vilken typ av omsorgsaktivitet man utför. Vi återkommer till detta.

Totalt 94 procent av ungdomarna i studien anger att de har syskon och det är ingen större skillnad mellan dem med mycket hög grad av omsorgsgivande och dem med lägre grad av omsorgsgivande. Bland dem med lägre grad av omsorgsgivande har 94 procent syskon (1847 respondenter) och bland dem med mycket hög grad av omsorgsgivande är motsvarande andel 96 procent (142 respondenter). I genomsnitt har de med lägre grad av omsorgsgivande 1,9 syskon och de med mycket hög grad av

omsorgsgivande 2,2 syskon. Detta resultat är i linje med vad man fann i den österrikiska studien (17). Det kan vara intressant att bland dem som har syskon se var i syskonskaran de befinner sig. Tabell 2 visar att bland dem med mycket hög grad av omsorgsgivande är det betydligt fler som är äldst i syskonskaran och betydligt färre anger att de är yngst.

Tabell I. Var i syskonskaran man befinner sig fördelat på Mycket hög grad av omsorgsgivande och Lägre grad av omsorgsgivande i procent och antal (n=1907).

	Lägre grad av omsorgsgivande % (n)	Mycket hög grad av omsorgsgivande % (n)	Totalt % (n)
Äldst	34 (612)	48 (62)	35 (674)
Mellan	25 (446)	38 (49)	26 (495)
Yngst	41 (719)	15 (19)	39 (738)

I frågan om vem man bor med kan vi se att majoriteten bland såväl dem med mycket hög grad av omsorgsgivande som dem med lägre grad av omsorgsgivande bor med båda föräldrarna i samma hushåll. Det näst vanligaste är att bo växelvis och sedan följer alternativet att bo med endast mamma. När vi jämför de båda grupperna kan vi se att det är näst vanligast att bo hos endast mamma, följt av växelvis boende (Tabell J). I den österrikiska studien frågade man efter hur många som bodde i enförälderhushåll och fann inga signifikanta skillnader mellan grupperna; det rörde sig om ungefär tolv procent i båda grupperna (17). Detta kan jämföras med vår studie, i vilken 22 procent i gruppen Mycket hög grad av omsorgsgivande bodde hos mamma eller pappa mot 14 procent i gruppen Lägre grad av omsorgsgivande.

Tabell J. Med vem man bor fördelat på Mycket hög grad av omsorgsgivande och Lägre grad av omsorgsgivande i procent och antal (n=2111).

	Lägre grad av omsorgsgivande % (n)	Mycket hög grad av omsorgsgivande % (n)	Totalt % (n)
Båda föräldrarna i samma hushåll	68 (1343)	64 (95)	68 (1438)
Endast mamma	10 (204)	20 (30)	11 (234)
Endast pappa	3 (60)	1 (2)	3 (62)
Växelvis boende	17 (323)	12 (18)	16 (341)
Släkting	0 (5)	1 (2)	0 (7)
Annan	1 (28)	1 (1)	1 (29)

Majoriteten av ungdomarna anger att de bor i villa. Här kan vi dock se att det är en större andel av dem med mycket hög grad av omsorgsgivande som bor i hyreslägenhet och en mindre andel som bor i villa jämfört med dem med lägre grad av omsorgsgivande (Tabell J).

Tabell K. Boendeform fördelat på Mycket hög grad av omsorgsgivande och Lägre grad av omsorgsgivande i procent och antal (n=2110).

	Lägre grad av omsorgsgivande % (n)	Mycket hög grad av omsorgsgivande % (n)	Totalt % (n)
Hyreslägenhet	16 (317)	34 (50)	17 (367)
Bostadsrättslägenhet	7 (130)	9 (13)	7 (143)
Radhus eller kedjehus	14 (265)	11 (16)	13 (281)
Villa	67 (1309)	46 (68)	65 (1377)
Annat boende	4 (73)	5 (8)	4 (81)

På frågan om hushållets inkomster räcker till hyra, mat och kläder kan vi se att det är en lägre andel av dem med mycket hög grad av omsorgsgivande som anger att inkomsterna alltid räcker, jämfört med gruppen Lägre grad av omsorgsgivande (63 respektive 84 procent).

Tabell L. Hushållets inkomster räcker till hyra, mat och kläder fördelat på Mycket hög grad av omsorgsgivande och Lägre grad av omsorgsgivande i procent och antal (n=2103).

	Lägre grad av omsorgsgivande % (n)	Mycket hög grad av omsorgsgivande % (n)	Totalt % (n)
Aldrig	1 (18)	1 (1)	1 (19)
Sällan	1 (11)	3 (4)	1 (15)
Ibland	2 (36)	9 (13)	2 (49)
Ofta	9 (171)	21 (30)	10 (201)
Alltid	84 (1651)	63 (92)	83 (1743)
Vet inte	4 (71)	3 (5)	4 (76)

Vi har ställt frågor kring ungdomarnas och deras föräldrars födelseland (land i region/världsdel). Resultaten (se Tabell M) visar att det finns skillnader mellan gruppen Mycket hög grad av omsorgsgivande och gruppen Lägre grad av omsorgsgivande i så motto att det är fler utlandsfödda i gruppen Mycket hög grad av omsorgsgivande, knappt 30 procent jämfört med knappt tio procent bland dem med lägre grad av omsorgsgivande. Samma mönster kan urskiljas när det gäller föräldrarnas födelseland, det vill säga att det är en större andel av dem med mycket hög grad av omsorgsgivande som har utlandsfödda föräldrar jämfört med dem med lägre grad av omsorgsgivande. Detta resultat är intressant i ett internationellt perspektiv, då inga signifikanta skillnader hittades mellan grupperna unga omsorgsgivare och icke unga omsorgsgivare i detta avseende i den österrikiska studien, där ungefär 30 procent i båda grupperna hade "immigration background" (17).

Tabell M. Födelseland fördelat på Mycket hög grad av omsorgsgivande och Lägre grad av omsorgsgivande i procent och antal (n=2109).

	Lägre grad av omsorgsgivande % (n)	Mycket hög grad av omsorgsgivande % (n)	Totalt % (n)
Sverige	91 (1779)	72 (106)	89 (1885)
Norden	1 (10)	3 (4)	1 (14)
Annat land i Europa	3 (51)	6 (9)	3 (60)
Afrika	1 (19)	5 (8)	1 (27)
Nordamerika	0 (5)	0 (0)	0 (5)
Asien	3 (66)	10 (15)	4 (81)
Sydamerika	1 (9)	2 (3)	1 (12)
Oceanien	0 (9)	0 (0)	0 (3)
Vet ej	1 (20)	1 (2)	1 (22)

När det gäller föräldrarnas sysselsättning skiljer det lite mellan grupperna. Möjligen kan man säga att föräldrarna till dem med mycket hög grad av omsorgsgivande förvärvsarbetar i något lägre utsträckning jämfört med föräldrar till dem med lägre grad av omsorgsgivande (Tabell N och O).

Tabell N. Förälder 1 sysselsättning fördelat på Mycket hög grad av omsorgsgivande och Lägre grad av omsorgsgivande i procent och antal (n=2059).

	Lägre grad av omsorgsgivande % (n)	Mycket hög grad av omsorgsgivande % (n)	Totalt % (n)
Arbetar hel- eller deltid	91 (1749)	82 (112)	90 (1861)
Studerar	3 (65)	7 (10)	4 (75)
Tjänstledig/föräldraledig	2 (42)	9 (12)	3 (54)
Arbetslös	3 (59)	7 (9)	3 (68)
Långtidssjukskriven	3 (59)	6 (8)	3 (67)
Annan sysselsättning	2 (30)	3 (4)	2 (34)
Vet inte	3 (52)	2 (3)	3 (55)

Tabell O. Förälder 2 sysselsättning fördelat Mycket hög grad av omsorgsgivande och Lägre grad av omsorgsgivande i procent och antal (n=1977).

	Lägre grad av omsorgsgivande % (n)	Mycket hög grad av omsorgsgivande % (n)	Totalt % (n)
Arbetar hel- eller deltid	87 (1602)	75 (95)	86 (1697)
Studerar	4 (79)	11 (14)	4 (84)
Tjänstledig/föräldraledig	2 (40)	5 (6)	2 (46)
Arbetslös	4 (81)	9 (11)	5 (92)
Långtidssjukskriven	4 (69)	5 (6)	4 (75)
Annan sysselsättning	2 (29)	5 (6)	2 (35)
Vet inte	4 (70)	6 (7)	4 (77)

Sammanfattning

Intressant nog motsäger våra resultat tidigare studier som generellt pekar ut omsorgsgivandet som något som i huvudsak flickorna utför. I vår studie hittar vi inga sådana samband. Vi kommer längre fram att diskutera könsaspekten i relation till de olika typerna av omsorgsgivande som vi frågat respondenterna om. Å andra sidan hittar vi skillnader mellan grupperna när det gäller utlandsfödda och dem med utlandsfödda föräldrar som inte beläggs av tidigare forskning.

Vi har också ställt delvis andra bakgrundsfrågor än man gjort i tidigare studier och det finns både likheter och skillnader mellan dem med mycket hög grad av omsorgsgivande och dem med lägre grad av omsorgsgivande även när det gäller dessa variabler. Det kanske mest påtagliga vid en jämförelse är att en större andel av ungdomarna med mycket hög grad av omsorgsgivande är ett äldre syskon och en större andel bor i hyreslägenhet. En något större andel av dem med mycket hög grad av omsorgsgivande anger att hushållets inkomster inte alltid räcker till hyra, mat och kläder och har föräldrar som förvärvsarbetar i något lägre utsträckning än föräldrar till ungdomar i gruppen med lägre grad av omsorgsgivande.

Omsorgsuppgifter

I följande avsnitt redovisas resultaten av frågorna i skolenkäten och avslutningsvis resultatet av webbenkäten. Vi kommer att beskriva vad ungdomarna gör och i vilken omfattning. Frågorna är indelade i följande kapitel: Hushållsarbete; att ta hand om syskon; att bidra till sin familjs försörjning; att hjälpa föräldrar att tolka och förstå information; att hjälpa föräldrar att klä på och av sig och att tvätta sig; emotionellt stöd; skolan. Därefter redovisas ungdomars upplevelser av att utöva omsorg och avslutningsvis följer en diskussion. Indelningen av de olika kapitlen är till stor del gjord utifrån resultaten av faktoranalysen. I tabellerna beskrivs hur många i totalpopulationen som utför de olika omsorgsuppgifterna uppdelat på kön och även hur stor andel inom grupperna Mycket hög grad av omsorgsgivande respektive Lägre grad av omsorgsgivande som utför omsorgsuppgifterna. Antal svarande varierar mellan de olika tabellerna med anledning av att de respondenter som inte har svarat på en fråga faller bort i faktoranalysen. Detta innebär att antal svarande är lägre i de tabeller där

grupperna Mycket hög grad av omsorgsgivande respektive Lägre grad av omsorgsgivande anges än i de där alla som har svarat på en enskild fråga redovisas. De tabeller som inte finns med i texten redovisas i bilaga 1. Tabellnumren följer respektive frågas placering i skolenkäten.

Hushållsarbete

De flesta barn (mellan 10-18 år) i Sverige hjälper till med hemarbete någon gång i veckan visar SCB:s undersökning om barns levnadsförhållanden (Barn-ULF). Att duka av bordet är den syssla som flest barn (ca 90 procent) gör någon gång under veckan. Att bädda sin säng, plocka ur diskmaskinen, göra frukost och att städa sitt eget rum görs också av flertalet. Ungefär en tredjedel lagar mat till andra än sig själva och handlar. Fler flickor städar sitt rum medan fler pojkar hjälper till med utomhusarbete. Ungefär hälften av barnen ägnar 1-2 timmar i veckan åt att hjälpa till. Äldre barn hjälper till mer. Tolv procent av 16-18 åringar hjälper till minst fem timmar per vecka (35).

I skolenkäten ställde vi frågor om i vilken omfattning de unga hjälper till med hushållsarbete i form av att städa, diska, laga mat, handla mat och att bära tunga saker. Vår faktoranalys visar att flertalet av de unga som utför den ena av dessa aktiviteter även utför övriga aktiviteter.

Mer än dubbelt så många flickor (26 procent) som pojkar (11 procent) städar sitt eget rum minst flera gånger/vecka (tabell 1a). Av dem som utövar omsorg i mycket hög grad är det 48 procent som gör detta minst flera gånger i veckan. Det är endast en procent av flickorna som aldrig städar sitt eget rum medan fem procent av pojkarna aldrig gör detta.

Tabell 2a. Hur ofta man städar andra rum i hemmet fördelat på kön i procent och antal (n=2379).

	Flicka % (n)	Pojke % (n)	Inget av alternativen passar mig % (n)	Total % (n)
Aldrig	15 (179)	26 (300)	29 (19)	21 (498)
Varje månad/varje vecka	76 (886)	70 (799)	60 (39)	72 (1724)
Flera gånger i veckan/ dagligen	9 (105)	4 (45)	11 (7)	7 (157)

Som vi ser i tabellen ovan är det en stor andel av de unga (72 procent) som städar andra rum i hemmet minst en gång i månaden. Nio procent av flickorna jämfört med fyra procent av pojkarna städar andra rum i hemmet minst flera gånger/vecka (tabell 2a). Det är 31 procent av de unga som hamnar i kategorin Mycket hög grad av omsorgsgivande som städar andra rum i hemmet i samma omfattning. Ungefär hälften av ungdomarna diskar, ställer in eller plockar ur diskmaskinen (52 procent av flickorna respektive 47 procent av pojkarna) flera gånger i veckan (tabell 3a). Tittar vi på gruppen unga som utövar omsorg i mycket hög grad är det 77 procent av dem som hjälper till med disken minst flera gånger i veckan.

Tabell 4a. Hur ofta man tar ansvar för matinköp fördelat på kön i procent och antal (n=2365).

	Flicka % (n)	Pojke % (n)	Inget av alternativen passar mig % (n)	Total % (n)
Aldrig	47 (547)	50 (575)	44 (28)	48 (1150)
Varje månad/varje vecka	48 (553)	45 (510)	48 (30)	46 (1093)
Flera gånger i veckan/ dagligen	5 (63)	5 (54)	8 (5)	5 (122)

Fem procent av flickorna respektive pojkarna tar ansvar för matinköp minst flera gånger per vecka. Av unga som utövar omsorg i mycket hög grad är det 23 procent som tar ansvar för matinköp i samma omfattning. Ungefär hälften av alla ungdomar tar aldrig ansvar för matinköp minst en gång/månad.

Tabell 5a. Hur ofta man lagar mat till föräldrar fördelat på kön i procent och antal (n=2376).

	Flicka % (n)	Pojke % (n)	Inget av alternativen passar mig % (n)	Total % (n)
Aldrig	35 (405)	46 (530)	44 (28)	40 (963)
Varje månad/varje vecka	60 (698)	49 (562)	39 (25)	54 (1285)
Flera gånger i veckan/ dagligen	6 (68)	4 (49)	17 (11)	5 (128)

Tabell 6a. Hur ofta man lagar mat till syskon fördelat på kön i procent och antal (n=2363).

	Flicka % (n)	Pojke % (n)	Inget av alternativen passar mig % (n)	Total % (n)
Aldrig	36 (414)	43 (491)	48 (31)	40 (936)
Varje månad/varje vecka	58 (680)	51 (581)	34 (22)	54 (1283)
Flera gånger i veckan/ dagligen	6 (68)	6 (65)	17 (11)	6 (144)

Sex procent av flickorna respektive fyra procent av pojkarna lagar mat till sina föräldrar minst flera gånger i veckan, medan sex procent av både pojkarna och flickorna lagar mat till syskon. Av dem som utövar en mycket hög grad av omsorgsgivande är det 28 procent som lagar mat till föräldrar, medan 37 procent av denna grupp lagar mat till syskon (tabell 6b) flera gånger/vecka. Könskillnaderna är små när det handlar om att laga mat till syskon. Skillnaderna mellan könen är dock betydlig när det gäller att hjälpa till att bära och lyfta tunga saker. 32 procent av pojkarna hjälper till

med detta jämfört med 13 procent av flickorna (tabell 7a). Av dem som utövar omsorg i mycket hög grad är det 62 procent som hjälper till med att bära och lyfta tunga saker, jämfört med 20 procent av dem som utövar omsorg i lägre grad.

Reflektion

Resultaten visar liksom SCB:s studie att många unga hjälper till i olika grad med sysslor i hemmet. Flickorna städar och diskar i högre grad än pojkarna. Könsskillnaderna minskar för matlagning och matinköp och när det handlar om att bära tunga saker är rollerna ombytta. Det är mer än dubbelt så många pojkar som flickor som hjälper till att bära och lyfta tunga saker.

Att ta hand om syskon

Ofta är syskonrelationer de relationer som varar längst under livet. Det är en relation som vi inte ha valt och den kan vara präglad av både närhet och distans. Att ta hand om syskon är en vanlig syssla för många barn i Sverige. Drygt en tredjedel av barnen (10-18 år) i SCB:s studie (Barn-ULF) uppger att de tar hand om syskon (www.scb.se). En ung persons omsorg om syskon kan ha positiv inverkan på den egna utvecklingen och välbefinnandet. Genom att ta hand om, lära och leka med yngre syskon tränar äldre syskon och utvecklar praktisk kunskap inom en rad områden. Enligt Siyan Yis m.fl. (36) forskningsgenomgång visar tidigare studier att omsorg om syskon kan leda till utvecklande av upplevd självförmåga och prosociala attityder. Studier visar dock att omsorg om syskon även kan ha negativa konsekvenser, beroende på omfattning. Om unga behöver ta på sig olämpligt stort ansvar kan detta leda till stress, vilket i sin tur kan påverka utveckling, utbildning och psykisk hälsa.

Att växa upp med ett syskon som har en funktionsnedsättning kan innebära att man behöver ta ett utökat ansvar. Detta i sin tur kan öka känslan av mognad och familjesamhörighet. I Dellves m fl. (37) studie beskrev systrar till pojkar med DAMP (dåtidens begrepp) och Aspergers syndrom sin situation som att de var klämda mellan ”krav, oro och omsorg”. Föräldrarna ställde krav på att livet i familjen skulle anpassas efter brödernas behov. I Höjer och Nordenfors (28) studie beskrev flera barn som växer upp tillsammans med fostersyskon att de tar på sig ett eget ansvar för sina fostersyskon både i hemmet och på arenor där föräldrarna inte är med eller har tillträde, såsom i skolan och bland vänner. I det senare fallet lämnas de unga ofta ensamma med ett ansvarstagande som är av betydelse för fostersyskonens välbefinnande, då en stor del av barns och ungas tid tillbringas bland jämnåriga.

94 procent (2 225) av ungdomarna i vår studie har syskon, lika många flickor som pojkar. 35 procent av flickorna är äldst respektive 36 procent av pojkarna. 24 procent av flickorna är mellanbarn, medan 28 procent av pojkarna är det. 41 procent av flickorna respektive 37 procent av pojkarna är yngst i syskonskaran. I nedanstående tabeller har de som inte har syskon räknats bort.

Tabell 19a. Hur ofta man passar syskon medan annan vuxen är i närheten fördelat på kön i procent och antal (n=2189).

	Flicka % (n)	Pojke % (n)	Inget av alternativen passar mig % (n)	Total % (n)
Aldrig	76 (825)	74 (786)	79 (42)	76 (1653)
Någon gång per månad	12 (124)	13 (139)	6 (3)	12 (266)
Någon gång per vecka	7 (71)	5 (52)	4 (2)	6 (125)
Flera gånger per vecka	3 (37)	4 (45)	6 (3)	4 (85)
Varje dag	2 (24)	3 (33)	6 (3)	3 (60)

Sju procent av pojkarna jämfört med fem procent av flickorna passar syskon medan annan vuxen finns i närheten minst flera gånger/vecka. 49 procent i gruppen Mycket hög grad av omsorg passar syskon medan annan vuxen finns i närheten minst flera gånger/vecka jämfört med tre procent av gruppen Lägre grad av omsorgsgivande (tabell 19b).

Tabell 20a. Hur ofta man passar syskon när annan vuxen inte finns i närheten fördelat på kön i procent och antal (n=2359).

	Flicka % (n)	Pojke % (n)	Inget av alternativen passar mig % (n)	Total % (n)
Aldrig	53 (577)	52 (550)	57 (30)	52 (1157)
Någon gång per månad	24 (259)	25 (261)	9 (5)	24 (525)
Någon gång per vecka	13 (143)	11 (120)	15 (8)	12 (271)
Flera gånger per vecka	6 (69)	6 (60)	13 (7)	6 (136)
Varje dag	3 (37)	6 (63)	6 (3)	5 (103)

Elva procent av ungdomarna passar syskon när annan vuxen inte finns i närheten minst flera gånger/vecka. Nio procent av de flickor som har syskon passar syskon minst flera gånger/vecka jämfört med tolv procent av pojkarna. Det är dubbelt så många pojkar (6 procent) som flickor (3 procent) som dagligen passar syskon när annan vuxen inte finns i närheten.

I gruppen Mycket hög grad av omsorg är det 60 procent som passar syskon när annan vuxen inte finns i närheten minst flera gånger/vecka jämfört med sju procent i gruppen Lägre grad av omsorgsgivande (tabell 20b).

Tabell 21a. Hur ofta man tar ett föräldraansvar för syskon fördelat på kön i procent och antal (n=2355).

	Flicka % (n)	Pojke % (n)	Inget av alternativen passar mig % (n)	Total % (n)
Aldrig	65 (699)	68 (715)	70 (37)	66 (1451)
Någon gång per månad	18 (198)	18 (192)	13 (7)	18 (397)
Någon gång per vecka	9 (93)	7 (73)	8 (4)	8 (170)
Flera gånger per vecka	5 (56)	3 (34)	4 (2)	4 (92)
Varje dag	3 (33)	4 (43)	6 (3)	4 (79)

Åtta procent av flickorna och sju procent av pojkarna tar ett föräldraansvar för syskon minst flera gånger/vecka. 51 procent av gruppen Mycket hög grad av omsorgsgivande tar ett föräldraansvar för syskon minst flera gånger/vecka jämfört med fyra procent av dem med lägre grad av omsorgsgivande (tabell 21b).

Tabell 18a. Hur ofta man ser till att syskon kommer till skolan fördelat på kön i procent och antal (n=2181).

	Flicka % (n)	Pojke % (n)	Inget av alternativen passar mig % (n)	Total % (n)
Aldrig	69 (739)	70 (738)	60 (32)	69 (1509)
Någon gång per månad	14 (150)	13 (136)	17 (9)	14 (295)
Någon gång per vecka	6 (61)	7 (70)	8 (4)	6 (135)
Flera gånger per vecka	4 (46)	4 (41)	8 (4)	4 (91)
Varje dag	7 (78)	6 (69)	8 (4)	7 (151)

Elva procent av flickorna och tio procent av pojkarna ser till att syskon kommer till skolan minst flera gånger/vecka. I gruppen Mycket hög grad av omsorgsgivande är det 54 procent som ser till att syskon kommer till skolan minst flera gånger/vecka jämfört med sju procent av dem med lägre grad (tabell 18b).

Reflektion

Som nämnts ovan är det en relativt vanlig syssla att ta hand om sina syskon. Skillnaderna mellan hur ofta pojkar respektive flickor tar hand om syskon är små. Vi kan inte uttala oss om antal timmar/dag som de unga i vår studie tar hand om sina syskon, men vi kan se att det finns en grupp som passar syskon flera dagar/vecka och även dagligdags. Det som är viktigt att vara uppmärksam på i praktiken är de unga som ägnar många timmar/vecka att ta hand om syskon och där det finns en risk att detta kan leda till stress och begränsningar i den unges liv. En sådan begränsning skulle kunna vara att inte kunna gå till skolan. Av de 66 ungdomar som stannar hemma från skolan minst en gång/vecka uppger 42 att de tar ett föräldraansvar för syskon minst en gång/vecka.

Att ta hand om syskon i hög grad och att utöva ett föräldraansvar för syskon kan innebära familjeinteraktioner där barn och unga tilldelas en roll och ett ansvar som karakteriseras av parentifiering. Att ta ansvar för syskon faller inom ramen för det rollmönster som handlar om *barn som har en vuxenroll i förhållande till andra familjemedlemmar utan att det har skett ett rollbyte mellan barn och föräldrar*. Även om detta rollmönster inte behöver innebära att familjehierarkin har förändrats kan det innebära en risk, och det är viktigt att uppmärksamma både risk- och skyddsfaktorer i sammanhang där barns och ungas behov utreds.

Försörjning

Barn kan bidra till sin familjs försörjning på flera olika sätt och förväntningarna på att barn ska bidra med olika former av stöd skiljer sig åt mellan och inom länder, beroende på framförallt ekonomiska levnadsförhållanden och på om barnet kulturellt sett ses som, och faktiskt är, en nödvändig resurs för familjens överlevnad (11, 12). Svensk lagstiftning är ett tydligt uttryck för att barn inte anses behöva bidra till sin familjs överlevnad. Det är i Sverige dock tillåtet för barn över 13 år att arbeta med lättare arbetsuppgifter. I arbetsmiljölagens 5 kapitel 2 § anges vilken typ av arbete barn under 18 år får utföra och arbetet får inte gå ut över barnens skolgång, hälsa eller utveckling.

Så här lyder lagtexten: ”En minderårig får inte som arbetstagare eller på annat sätt anlitas till eller utföra arbete före det kalenderår då den minderårige fyller sexton år och inte heller innan den minderårige har fullgjort sin skolplikt. Första stycket hindrar inte att en minderårig som har fyllt tretton år anlitas till eller utför lätt arbete som inte är av sådant slag att det kan inverka skadligt på den minderåriges hälsa, utveckling eller skolgång.”

Barn som går i skolan och är 13-15 år får inte arbeta mer än två timmar under en vardag och inte mer än tolv timmar per vecka. Arbetar barnen inom familjen är det dock föräldrarna som beslutar hur mycket barnen får arbeta (38). Detta innebär att barns betalda och obetalda omsorgsarbete som utförs på uppdrag av föräldrar inom det egna hushållet inte är reglerat i svensk lag. Om det uppdragas att barn far illa av alltför betungande omsorgsarbete är det istället socialtjänstlagen som träder in och reglerar hur barns eventuella behov av skydd och stöd ska utredas och tillgodoses. Enligt rapporten Valfärd från 2008 ökar tonåringars inkomster och förvärvsfrekvens kraftigt med stigande ålder. Under 2008 hade 14 procent av 14-åringarna en förvärvsinkomst, bland 15-åringarna var det 25 procent och bland 16-åringarna 46 procent. Medianvärdet för den sammanräknade förvärvsinkomsten för 14-åringarna var knappt 2000 kronor och för 16-åringarna drygt 5000 kronor (39). Det är alltså inga stora inkomster det handlar om, men de kan säkerligen spela en stor roll som bidrag till ett hushåll med knappa ekonomiska resurser. Samma år beräknades ca tio procent av 15-åringarna i Sverige leva i ett hushåll med en inkomst under fattigdomsstrecket (ibid). Om det var just denna grupp av 15-åringar som förvärvsarbetar säger statistiken dock ingenting om.

Vi vet att vissa grupper av barn är mer utsatta för fattigdom än andra. Utländsk bakgrund och att leva med en ensamstående förälder ökar var för sig dessa risker och sammantaget blir barn med utländsk bakgrund som lever i ett ensamförälderhushåll extra utsatta (40-42). Enligt Socialstyrelsens rapport från år 2010 beräknades 17 procent av alla barn leva i relativ fattigdom och i ett hushåll med en inkomst under 60 procent av medianinkomsten i Sverige. Så många som 45 procent av barnen till utlandsfödda föräldrar levde med en hushållsinkomst under 60 procent av medianinkomsten år 2010 (40). Enligt Rädda Barnens senast utgivna rapport om barnfat-

tigdom i Sverige har barnfattigdomen minskat mellan år 2011 och 2012 med 0,1 procent. Enligt denna rapportens beräkning av barn i ekonomisk utsatthet gällde detta för tolv procent av barnen (230 000 barn) år 2012. I gruppen barn med utländsk bakgrund var 29,1 procent fattiga och i gruppen barn med föräldrar födda i Sverige var 5,2 procent fattiga. Detta innebär att fem gånger så många barn med utländsk bakgrund är fattiga jämfört med barn med svensk bakgrund enligt Rädda Barnens Rapport (42). Inkomstskillnader mellan barn är också framträdande i våra resultat, där vi ser att de barn som uppvisar en mycket hög omsorgsnivå i högre utsträckning uppgett att hushållets inkomster inte alltid räcker till kläder, mat och hyra. De har i högre utsträckning uppgett att de bidrar till sitt hushålls ekonomi genom att tjäna pengar och avstår i högre utsträckning från att be om pengar till egna behov.

Barn kan bidra till hushållsekonomin genom att arbeta inom både informellt och formellt arbete, genom att själva stå tillbaka och undvika att be om pengar av sina föräldrar till kläder, fritidsaktiviteter och nöjen, genom att inte bjuda hem kompisar när det inte finns tillräckligt med mat att bjuda på eller genom att avstå från att följa med sina kompisar på alltför dyra aktiviteter. I SCB:s Levnadsnivåundersökning 2012-2013 riktad till barn framkom exempelvis att 21 procent av barnen mellan 13 och 15 år angav att de inte hade råd att följa med kompisar på aktiviteter (SCB, 2013).

I vår studie har vi frågat om ungdomar i nionde klass arbetar för att tjäna pengar till hushållet. Vi kan inte uttala oss om vilken typ av arbetsuppgifter det rör sig om och inte om arbetet utförs på den formella eller informella marknaden. Vi har också frågat om ungdomarna bidrar till familjens ekonomi genom att inte be om pengar, om deras hushållsbudget räcker till mat, kläder och hyra samt om de får betalt för omsorgsarbetet. I tabell 9a redovisas först hur ofta de svarande ungdomarna arbetar för att tjäna pengar samt hur de svarande är fördelade på kön i procent och antal.

Tabell 9a. Hur ofta man arbetar för att tjäna pengar till hushållet fördelat på kön i procent och antal (n=2381).

Jag tjänar pengar till hushållet	Flicka % (n)	Pojke % (n)	Inget av alternativen passar mig % (n)	Total % (n)
Aldrig	91 (1068)	86 (985)	74 (48)	88 (2101)
Varje månad/varje vecka	8 (92)	12 (134)	17 (11)	10 (237)
Flera gånger i veckan/dagligen	1 (11)	2 (26)	9 (6)	2 (43)

Resultaten visar att tolv procent av hela gruppen tillfrågade niondeklassare bidrar till sitt hushålls ekonomi genom att arbeta varje månad eller varje vecka, tio procent flera gånger i veckan och två procent dagligen. Vad gäller könsfördelningen ser vi att bland dem som definierat sig som pojkar arbetar 14 procent minst en gång per månad, bland dem som definierat sig som flickor arbetar nio procent minst en gång per månad och bland dem som uppgett att inget av alternativen pojke eller flicka passar arbetar 26 procent minst en gång per månad. Könsskillnaden mellan pojkar och flickor skulle kunna förklaras med att pojkar traditionellt sett möjligen förväntas göra mer arbetsuppgifter utanför hemmet än flickor. Hur vi ska förstå att den grupp som varken definierar sig som pojke eller flicka hamnar på en högre procentsats är mer svårtolkat. Större andel i denna grupp uppger också en mycket hög grad av omsorgsgivande som helhet och arbetar således mer både inom och utanför hemmet.

I tabell 9b redovisar vi hur många av dem som faller inom gränsen för mycket hög omsorgsnivå svarat i jämförelse med dem som faller inom en lägre grad av omsorgsnivå. Även totalpopulationen av beräkningsunderlaget till faktoranalysen redovisas i antal och procent.

Tabell 9b. Hur ofta man arbetar för att tjäna pengar till hushållet fördelat på lägre grad av omsorgsgivande och mycket hög grad av omsorgsgivande i procent och antal (n=2134).

Jag tjänar pengar till hushållet	Lägre grad av omsorgsgivare % (n)	Mycket hög grad av omsorgsgivare % (n)	Total % (n)
Aldrig	91 (1800)	62 (92)	89 (1892)
Varje månad/varje vecka	8 (160)	30 (44)	10 (204)
Flera gånger i veckan/dagligen	1 (25)	9 (13)	2 (38)

Så många som 39 procent av den grupp som befinner sig över gränsen för en mycket hög omsorgsnivå arbetar minst en gång per månad för att tjäna pengar till hushållet. Motsvarande siffra för gruppen med lägre omsorgsnivå är nio procent. Detta tyder på att ekonomin i familjer där en ungdom utför en mycket hög omsorgsinsats är mer ansträngd än i familjer där de unga ligger på en lägre omsorgsnivå. Denna bild förstärks ytterligare när vi ser hur stor andel av gruppen som ingår i en mycket hög grad av omsorgsgivande som bidrar till familjens ekonomi genom att inte själv be om pengar.

Tabell 25a. Hur ofta man bidrar till familjens ekonomi genom att inte be om pengar till t ex fritidsintressen, kläder eller mat, fördelat på kön i procent och antal (n=2346).

Jag bidrar till familjens ekonomi genom att inte be om pengar	Flicka % (n)	Pojke % (n)	Inget av alternativen passar mig % (n)	Total % (n)
Aldrig	50 (579)	55 (617)	52 (33)	52 (1229)
Varje månad/varje vecka	40 (464)	33 (375)	30 (19)	37 (858)
Flera gånger i veckan/dagligen	10 (109)	12 (138)	19 (12)	11 (259)

Av totalpopulationen är det 48 procent som uppger att de minst någon gång per månad bidrar till familjens ekonomi genom att inte be om pengar. Något fler flickor (50 procent) än pojkar (45 procent) bidrar genom att avstå. De som uppgett att inget av alternativen pojke eller flicka passar placerar sig mellan flickorna och pojkarna (49 procent).

I nästa tabell ser vi fördelningen mellan dem som uppgett en mycket hög grad av omsorgsnivå i jämförelse med dem som uppgett en lägre grad.

Tabell 25b. Hur ofta man bidrar till familjens ekonomi genom att inte be om pengar till t ex fritidsintressen, kläder eller mat, fördelat på lägre grad av omsorgsgivande och mycket hög grad av omsorgsgivande i procent samt antal (n=2113).

Jag bidrar till familjens ekonomi genom att inte be om pengar	Lägre grad av omsorgsgivande % (n)	Mycket hög grad av omsorgsgivande % (n)	Total % (n)
Aldrig	55 (1074)	22 (33)	52 (1107)
Varje månad/varje vecka	35 (692)	53(78)	36 (770)
Flera gånger i veckan/dagligen	10 (199)	25 (37)	11 (236)

Här ser vi att den grupp som ingår i kategorin Mycket hög grad av omsorgsgivande har en betydligt högre andel ungdomar som bidrar till familjens ekonomi genom att inte be om pengar flera gånger i veckan eller dagligen (25 procent) än gruppen med lägre grad av omsorgsgivande (10 procent). Andelen som bidrar till ekonomin genom att inte själv be om pengar minst en gång per månad är 78 procent i gruppen Mycket hög grad av omsorgsnivå och 45 procent i gruppen med lägre grad av omsorgsnivå.

Vi har också frågat ungdomarna om de får betalt för det omsorgsarbete de utför. Detta arbete inom den informella sektorn torde inte vara registrerat som inkomst i arbetsmarknadsstatistiken. I tabell 26a presenteras resultaten för den totala gruppen som besvarat frågan samt fördelat på kön och antal.

Tabell 26a. Hur ofta man får betalt för att ge stöd, vård eller hjälp till någon närstående fördelat på kön i procent och antal (n=2338).

Jag får betalt för att ge stöd, vård eller hjälp	Flicka % (n)	Pojke % (n)	Inget av alternativen passar mig % (n)	Total % (n)
Aldrig	84 (963)	78 (880)	76 (48)	81 (1891)
Varje månad/varje vecka	15 (169)	20 (221)	14 (9)	17 (399)
Flera gånger i veckan/dagligen	1 (13)	3 (29)	10 (6)	2 (48)

Av hela gruppen svarande får 19 procent minst någon gång per månad betalt för de omsorgsuppgifter de utför. Pojkar får oftare betalt (22 procent) än flickor (16 procent). De som uppger att inget av alternativen pojke eller flicka passar får betalt i högre utsträckning (24 procent). I tabell 26b redovisas hur de som får betalt fördelar sig bland dem som har en mycket hög grad av omsorgsgivande i förhållande till dem med lägre grad.

Tabell 26b. Hur ofta man får betalt för att ge stöd, vård eller hjälp till någon närstående, fördelat på lägre grad av omsorgsgivande och mycket hög grad av omsorgsgivande i procent och antal (n=2114).

Jag får betalt för att ge stöd, vård eller hjälp	Lägre grad av omsorgsgivande % (n)	Mycket hög grad av omsorgsgivande % (n)	Total % (n)
Aldrig	83 (1631)	60 (89)	81 (1720)
Varje månad/varje vecka	16 (309)	30 (44)	17 (353)
Flera gånger i veckan/dagligen	1 (26)	10 (15)	2 (41)

Av tabellen ovan kan vi utläsa att ungdomar som ingår i kategorin Mycket hög grad av omsorgsgivande får betalt i högre utsträckning (40 procent) än de som tillhör kategorin Lägre grad av omsorgsgivande (17 procent). Detta är något motsägelsefullt, med tanke på att en större andel i gruppen med högre grad av omsorgsgivande uppger att de bidrar till familjens försörjning genom att arbeta eller genom att inte be om pengar. Möjligen är det så att den grupp som får betalt för sina omsorgsuppgifter tillhör dem som har det bättre ekonomiskt ställt, eller också använder föräldrarna den begränsade budget som finns till att ersätta sina barn. Kanske är det också så att deras veckopeng eller månadspeng är villkorad i högre grad än för ungdomar med en lägre grad av omsorgsnivå och att de så att säga får betalt via sin veckopeng. En ytterligare indikator på att gruppen som tillhör kategorin Mycket hög omsorgsnivå i vår studie har det sämre ställt är att färre i denna grupp uppger att hushållets inkomster alltid räcker till mat, kläder och hyra (63 procent) i jämförelse med andelen i den totala undersökningsgruppen (83 procent).

Reflektion

Vad som är framträdande i våra resultat är att gruppen ungdomar som uppger en mycket hög grad av omsorgsnivå på olika vis bidrar till sin familjs ekonomi i högre utsträckning än den grupp som uppger en lägre grad av omsorgsnivå. Hushållsinkomster i deras familjer räcker i högre grad inte alltid till mat, kläder och hyra. Troligen beror detta på att gruppen som uppvisar en mycket hög grad av omsorgsgivande i större utsträckning lever med föräldrar som har en lägre inkomst p.g.a. en funktionsnedsättning, psykisk eller fysisk sjukdom. Detta är något som särskilt behöver beaktas när man på en strukturell nivå diskuterar hur barn med föräldrar som är sjuka och lider av en funktionsnedsättning ska kunna kompenseras ekonomiskt för att minska risken för att de ska drabbas av fattigdom. Hur vi ska förklara att andelen ungdomar bland dem som varken definierar sig som pojke eller flicka i högre utsträckning arbetar för att bidra till sin familjs försörjning än de som definierat sig som flickor eller pojkar är ett resultat vi ställer oss frågande till och som behöver följas upp i framtida studier.

Tolka/översätta och förstå information

Att tolka/översätta och förstå information hänger ihop, men vi har ändå valt att skilja på tolkning/översättning och på att hjälpa till med att förstå information. Tolkning och översättning kan handla om tolkning/översättning av tal och skrift från ett modersmål till ett annat, men det kan också handla om tolkning/översättning för någon som av någon anledning har en funktionsnedsättning. Detta kan exempelvis handla om nedsatt hörsel, syn eller om en intellektuell funktionsnedsättning. Vi vet att barn som nyligen migrerat till Sverige tillsammans med sina föräldrar ofta lär sig språket snabbare än sina föräldrarna. Dessa barn kan då bli en viktig länk mellan föräldrarna och samhällets institutioner och ett stöd för föräldrarna i vardagslivet. Detta kan innebära att dessa barn får ta del av information som egentligen är avsedd för vuxna och här finns en risk för ett rollbyte som Bente Haugland (4) tar upp i sin artikel om parentifiering. Haugland tar särskilt upp tolkning som en av de uppgifter som barn som tar på sig ett föräldraansvar kan ha i förhållande till sina föräldrar. Att vara den som får i uppgift att förmedla viktig information till sina föräldrar innebär ett stort ansvar som inte alltid är enkelt att axla för ett barn (43). Det finns också risk för att viktig information inte översätts om inte barnet har tillräckliga språkkunskaper för att förstå mer komplicerade termer.

Tabell 10a. Hur ofta man hjälper förälder att översätta/tolka fördelat på kön i procent och antal (n=2373).

	Flicka % (n)	Pojke % (n)	Inget av alternativen passar mig % (n)	Total % (n)
Aldrig	75 (876)	67 (771)	66 (43)	71 (1690)
Varje månad/varje vecka	20 (237)	26 (299)	25 (16)	23 (552)
Flera gånger i veckan/ dagligen	4 (51)	7(74)	9 (6)	6 (131)

Resultatet i tabell 10a visar att en relativt stor andel av ungdomarna, 29 procent, uppger att de hjälper förälder att tolka/översätta minst en gång per månad och sex procent gör detta flera gånger i veckan eller dagligen. Av de 29 procent av ungdomarna som tolkar minst en gång per månad utgör barn till föräldrar födda utomlands 80 procent. Detta innebär att minst 20 procent av ungdomarna som uppgett att de tolkar/översätter för sina föräldrar gör detta på grund av annan språksvårighet än att föräldern inte fullt ut behärskar svenska språket eller andra språk. Något fler pojkar översätter/tolkar än flickor och de som uppgett att de är varken pojke eller flicka tolkar/översätter i något högre utsträckning än pojkarna.

Tabell 10b. Hur ofta man hjälper förälder att översätta/tolka fördelat på lägre grad av omsorgsgivande och mycket hög grad av omsorgsgivande i procent och antal (n=2134).

	Lägre grad av omsorgsnivå % (n)	Mycket hög grad av omsorgsnivå % (n)	Total % (n)
Aldrig	75 (1484)	28 (42)	72 (1526)
Varje månad/varje vecka	22 (440)	38 (57)	23 (497)
Flera gånger i veckan/ dagligen	3 (61)	34 (50)	5 (111)

Resultatet i tabell 10b visar att en betydligt högre andel av gruppen med mycket hög grad av omsorgsgivande tolkar/översätter för förälder minst någon gång per månad (72 procent) än gruppen med en lägre grad av omsorgsgivande (25 procent). Av de ungdomar som ingår i gruppen Mycket hög grad av omsorgsgivande tolkar eller översätter 34 procent för sina föräldrar flera gånger i veckan eller dagligen.

Tabell 11a. Hur ofta man hjälper föräldrar att förstå information fördelat på kön i procent och antal (n=2358).

	Flicka % (n)	Pojke % (n)	Inget av alternativen passar mig % (n)	Total % (n)
Aldrig	59 (680)	55 (621)	54 (35)	57 (1336)
Varje månad/varje vecka	35(409)	38 (426)	37 (24)	36 (859)
Flera gånger i veckan/ dagligen	6 (68)	8(89)	9 (6)	7 (163)

Tabell 11b. Hur ofta man hjälper föräldrar att förstå information fördelat på lägre grad av omsorgsgivande och mycket hög grad av omsorgsgivande i procent och antal (n=2134).

	Lägre grad av omsorgsnivå % (n)	Mycket hög grad av omsorgsnivå % (n)	Total % (n)
Aldrig	60 (1186)	16 (24)	57 (1210)
Varje månad/varje vecka	36 (720)	41 (61)	37 (781)
Flera gånger i veckan/dagligen	4 (79)	43 (64)	7 (143)

Tabell 11a visar att så många som 43 procent av barn i nionde klass uppger att de minst en gång per månad hjälper sina föräldrar med att förstå information av olika slag. I tabell 11b ser vi att av dem som ligger på en mycket hög omsorgsnivå är det 84 procent som hjälper föräldrar med att förstå information. Knappt hälften av dessa ungdomar, 43 procent, hjälper till med att förstå information flera gånger per vecka eller dagligen.

Reflektion

Även om vi inte kan uttala oss om vilken typ av information de svarande ungdomarna tolkar/översätter för sina föräldrars räkning frågar vi oss vilka konsekvenserna blir av att information från myndigheter som skola, sjukvård, socialtjänst och rättsliga instanser, avsedd för vuxna, tas emot och förmedlas till föräldrarna via barnen. Detta är något som myndighetspersoner bör beakta. Viktiga och känsliga beslut bör förmedlas muntligen och via tolk eller översättas till det skrift-, talspråk eller annat kommunikationssätt som föräldern kan förstå. Oavsett språkligt hinder är risken för ett rollbyte annars stor när barn och ungdomar tar på sig rollen som tolk/översättare av information som är avsedd för vuxna.

Utifrån ovanstående resultat framstår ungdomar som går i nionde klass i dagens Sverige som en stor tillgång för sina föräldrar när det handlar om att förstå information och vara en brygga mellan samhälle och föräldrar. Barn och ungdomar är troligen en underskattad samhällelig resurs som avlastar flera olika myndigheter och instanser i samhället.

Personlig omsorg riktad till föräldrar

Nedan presenteras hur stor andel av de ungdomar som besvarat vår enkät som uppgett att de hjälper en förälder med att tvätta sig och klä av och på sig. Enligt Morrow (Morrow 2005 i Becker 2008) (16) kan barn som är omsorgsgivare i Australien urskiljas från andra barn som hjälper till i hushållet genom att barn som är omsorgsgivare hjälper till med intimhygien och personlig omvårdnad. Morrow benämner de mer intima omsorgsuppgifterna som aktiviteter i vardagslivet och de mer praktiska hjälpaktiviteterna i hushållet för instrumentella aktiviteter i vardagslivet. Aktiviteter i vardagslivet handlar då exempelvis om att hjälpa en förälder att gå på toaletten, duscha och bada, klä på sig och ta sig i och ur sängen eller förflytta sig. De instrumentella aktiviteterna avser exempelvis att ta ut soporna och städa. Även forskare som studerat unga omsorgsgivare i Afrikanska länder (Robson m fl. 2006:100 i Becker 2008)(16) uttrycker att det som skiljer ut unga omsorgsgivare från andra barn som utför hjälp i hushållet i ett afrikanskt sammanhang är just den intima omsorgen.

Tabell 13a. Hur ofta man hjälper förälder att klä på eller av sig fördelat på kön i procent och antal (n=2375).

	Flicka % (n)	Pojke % (n)	Inget av alternativen passar mig % (n)	Total % (n)
Aldrig	98,1 (1147)	99,2 (1132)	86,2 (56)	98,3 (2335)
Varje månad/varje vecka	1,4 (16)	0,4 (4)	0,0 (0)	0,8 (20)
Flera gånger i veckan/ dagligen	0,5 (6)	0,4 (5)	13,8 (9)	0,8 (20)

Av ovanstående tabell kan vi utläsa att en liten andel av den hela tillfrågade gruppen ungdomar (1,6 procent) uppger att de någon gång under den senaste månaden hjälpt en förälder med att klä på sig eller av sig och endast 0,8 procent gör detta flera gånger i veckan eller varje dag. Här utmärker sig gruppen som angett att inget av alternativen pojke eller flicka passar mig då 13,8 procent (nio personer) i denna grupp uppger att de klär på och av sin förälder flera gånger per vecka eller dagligen.

Tabell 13b. Hur ofta man hjälper förälder att klä på eller av sig, fördelat på gruppen lägre grad av omsorgsgivande och mycket hög grad av omsorgsgivande i procent samt antal (n=2134).

	Lägre grad av omsorgsgivande % (n)	Mycket hög grad av omsorgsgivande % (n)	Total % (n)
Aldrig	99,2 (1969)	87,2 (130)	98,4 (2099)
Varje månad/varje vecka	0,5 (10)	6,0 (9)	0,9 (19)
Flera gånger i veckan/dagligen	0,3 (6)	6,7 (10)	0,7 (16)

Av dem som vi kategoriserat som tillhörande gruppen med mycket hög omsorgsnivå är det 12,7 procent som uppger att de hjälper en förälder med av- och påklädning minst en gång per månad och 6,7 procent gör detta varje dag eller flera gånger i veckan. I gruppen med en lägre grad av omsorgsgivande hjälper 0,8 procent förälder att klä på och av sig minst en gång per månad. Vi kan konstatera att inte alla ungdomar i vår kategori med mycket hög grad av omsorgsgivande utför uppgifter som handlar om att klä på och av sina föräldrar. De 16 personer som utför denna omsorgsaktivitet dagligen eller flera gånger per vecka har naturligtvis ett omfattande omsorgsuppdrag och tillhör en grupp av barn som borde få avlastning i form av hemsjukvård eller hemtjänst.

Tabell 12a. Hur ofta man hjälper förälder att tvätta sig fördelat på kön i procent och antal (n=2376).

	Flicka % (n)	Pojke % (n)	Inget av alternativen passa mig % (n)	Total % (n)
Aldrig	97,3 (1134)	98,5 (1128)	84,6 (55)	97,5 (2317)
Varje månad/varje vecka	1,9 (22)	1,0 (12)	1,5 (1)	1,5 (35)
Flera gånger i veckan/dagligen	0,9 (10)	0,4 (5)	13,8 (9)	1,0 (24)

Antalet barn som hjälper sin förälder med att tvätta sig är något fler än de som hjälper sin förälder att klä på sig. I den totala populationen är det 2,5 procent som någon gång den senaste månaden hjälpt sin förälder med att tvätta sig och en procent som gör detta varje dag eller flera gånger per vecka. Könsfördelningen är relativt jämn mellan andelen pojkar och flickor, men är betydligt högre för den grupp som uppgett att inget av alternativen pojke eller flicka passar, där 13,8 procent uppger att de tvättar sin förälder flera gånger per vecka eller dagligen.

Tabell 12b. Hur ofta man hjälper förälder att tvätta sig, fördelat på gruppen lägre grad av omsorgsgivande och mycket hög grad av omsorgsgivande i procent och antal (n=2134).

	Lägre grad av omsorgsgivande % (n)	Mycket hög grad av omsorgsgivande % (n)	Total % (n)
Aldrig	98,6 (1957)	83,9 (125)	97,6 (2082)
Varje månad/varje vecka	0,8 (16)	8,7 (13)	1,4 (29)
Flera gånger i veckan/ dagligen	0,6 (12)	7,4 (11)	1,1 (23)

I kategorin unga med en mycket hög grad av omsorgsgivande är det 16,1 procent som hjälper sin förälder med att tvätta sig minst en gång per månad och 7,4 procent som gör detta varje dag eller flera gånger i veckan. Vår faktoranalys visar att de som hjälper sin förälder med att duscha och bada i hög utsträckning också hjälper sin förälder med att klä på och av sig. Flertalet som utför den ena aktiviteten utför också det andra.

Reflektion

Utifrån ovanstående resultat kan vi konstatera att en liten andel av de svarande ungdomarna utför intimvård där de tvättar och klär på och av sina föräldrar flera gånger per vecka eller dagligen. Skillnaden på grad av omsorgsnivå mellan pojkar och flickor är liten. Vad som skiljer ut sig markant är att bland de ungdomar som svarat att inget av alternativen pojke eller flicka passar uppger en mycket större andel att de klär av och på samt tvättar sina föräldrar. Internationellt sett ligger Sverige lägre än länder som Storbritannien, där andelen ungdomar som utförde intim och personlig omvårdnad inom sin familj enligt BBC:s studie bland 4000 barn i tio högstadieskolor var åtta procent (337 elever) (2). En möjlig förklaring till varför våra svenska siffror är lägre kan vara att vi endast efterfrågat intim omvårdnad som ges till en förälder. Förmodligen hade våra siffror varit något högre om även mor- och farföräldrar och andra familjemedlemmar och släktingar räknats in. Ytterligare en förklaring till att vi ligger lågt i en internationell jämförelse kan vara vårt relativt sett välutbyggda välfärdssystem, där sjuka, funktionshindrade och äldre som inte klarar av sin intima och personliga omvårdnad ska ha rätt till hemsjukvård, hemtjänst eller personlig assistans. Trots detta är det 20 ungdomar i vår studie som uppger att de klär av och på sin förälder flera gånger i veckan eller varje dag. 23 ungdomar uppger att de flera gånger per vecka eller dagligen tvättar sin förälder. Dessa personer skulle behöva uppmärksammas och erbjudas avlastning.

[1] Graden av defamilisering i ett välfärdssystem handlar om i vilken utsträckning en individ kan få sin välfärd tryggad utanför familjen och i ett statligt och generellt socialt försäkringssystem.

Emotionellt stöd

I forskningsprojektet "Connecting Children" studerade Brannen m.fl. (9) hur 10-12-åriga barn i London uppfattar familjeliv och hur de anser att familjeliv ska utövas i ett moraliskt och normativt sammanhang. Författarna kommer fram till att barn är aktiva familjemedlemmar som bidrar till den omsorg som utövas i familjen. Barnens bilder av barndomen som en arbetsfri tid, utom från skolarbete, formade deras syn på att hjälpa till hemma. Barnens berättelser om sin hjälp till föräldrarna, sin omsorg om dem och bekymmer för dem föll in i tre kategorier. Den första rörde den praktiska hjälp som barnen gav sina föräldrar. Den andra kategorin handlade om att barn är kännande/förnimmande aktörer som uppvisar betydande förståelse för sina föräldrars situation och känslor och försöker agera i enlighet med dessa. En tredje grupp kommentarer fokuserade på barnens uppskattning av vad föräldrarna åstadkom för dem och deras vilja att återgälda detta. Flera barn visade på en förståelse för hur föräldrarna oroade sig för dem och agerade för att minska föräldrarnas oro. Brannens m.fl. (9) forskning visar att barn uppvisar en betydande förståelse för sina föräldrars situation och känslor och att de försöker att agera i enlighet med dessa.

Brittisk forskning visar att unga omsorgsgivare i högre grad än andra barn ger emotionellt stöd till sina föräldrar och andra familjemedlemmar (44). Emotionellt stöd handlar i detta sammanhang om olika former av omsorgsuppgifter som utförs som svar på att barnet/den unge har uppmärksammat/observerat en annan persons emotionella behov i syfte att upprätthålla personens välbefinnande och vid behov tillhandahålla stöd.

Barn är ofta uppmärksamma på hur en förälder mår, och många, även små barn, känner när en förälder inte mår bra. Att ha en sjuk förälder eller en förälder som av olika anledningar mår dåligt kan innebära en ökad oro för att en mängd olika situationer kan inträffa. Det kan handla om oro för att en förälder ska dö, bli inlagd på sjukhus, att en förälder ska missbruka alkohol eller droger etc. Det kan också handla om rädsla för att inte kunna bo kvar hemma längre. Att oro sig kan uppta mycket tid och energi och en strategi som unga kan tillämpa kan vara att de håller koll på och försöker få sin förälder att må bättre.

Vi har ställt fyra frågor som handlar om huruvida man uppmärksammar hur föräldern mår och om man agerar för att få sin förälder att må bättre.

Tabell 15a. Hur ofta man håller ett öga på förälder för att se till att den mår bra, fördelat på kön i procent och antal (n=2354).

	Flicka % (n)	Pojke % (n)	Inget av alternativen passar mig % (n)	Total % (n)
Aldrig	46 (537)	48 (548)	50 (32)	48 (1117)
Varje månad/varje vecka	33 (383)	33 (373)	28 (18)	33 (774)
Flera gånger i veckan/ dagligen	20 (236)	19 (213)	22 (14)	20 (463)

20 procent av de unga håller ett öga på en förälder minst flera gånger/vecka för att se till att föräldern mår bra. I gruppen med mycket hög grad av omsorgsgivande är det 66 procent som gör detta, jämfört med 16 procent i gruppen med lägre grad av omsorgsgivande (tabell 15b).

Tabell 16a. Hur ofta man på olika sätt försöker få sin förälder att må bättre, fördelat på kön i procent och antal (n=2337).

	Flicka % (n)	Pojke % (n)	Inget av alternativen passar mig % (n)	Total % (n)
Aldrig	25 (285)	29 (331)	34 (22)	27 (638)
Varje månad/varje vecka	45 (519)	46 (522)	36 (23)	46 (1064)
Flera gånger i veckan/ dagligen	30 (338)	25 (278)	30 (19)	27 (635)

Det är en knapp tredjedel av de unga i studien som på olika sätt försöker få sin förälder att må bättre. 27 procent svarar att de aldrig gör detta och samma andel (27 procent) uppger att de minst flera gånger/vecka försöker att få sin förälder att må bättre. Det är fler flickor (30 procent) än pojkar (25 procent) som försöker få sin förälder att må bättre. I gruppen med mycket hög grad av omsorgsgivande är det 80 procent som gör detta, jämfört med 23 procent av gruppen med lägre grad av omsorgsgivande (tabell 16b).

Vi har ställt fem frågor som handlar om på vilka sätt man agerar gentemot sin förälder, som kan vara ett försök att få en förälder att må bättre. De två första är hämtade från Beckers m.fl. enkät (MACA) och baseras på tidigare forskning om unga omsorgsgivare. De följande tre handlar om att man avstår från vissa saker för att avlasta en förälder. Vi har lagt till dem mot bakgrund av kunskap från studier om barn och unga som växer upp med fostersyskon, bland vilka det finns en grupp som kan beskrivas som unga omsorgsgivare.

Tabell 14a. Hur ofta man håller förälder sällskap genom att sitta hos, läsa för eller prata med föräldern, fördelat på kön i procent och antal (n=2341).

	Flicka % (n)	Pojke % (n)	Inget av alternativen passar mig % (n)	Total % (n)
Aldrig	46 (527)	48 (537)	50 (32)	47 (1096)
Varje månad/varje vecka	26 (298)	30 (337)	22 (14)	28 (649)
Flera gånger i veckan/ dagligen	28 (325)	22 (253)	28 (18)	26 (596)

28 procent av flickorna och 22 procent av pojkarna håller en förälder sällskap genom att sitta hos, läsa för eller prata med föräldern minst flera gånger/vecka. 64 procent av gruppen med mycket hög grad av omsorgsgivande håller förälder sällskap på detta sätt minst flera gånger/vecka, jämfört med 22 procent av gruppen med lägre grad av omsorgsgivande (tabell 14b).

Tabell 17a. Hur ofta man tar med förälder på promenad eller för att träffa vänner, fördelat på kön i procent och antal (n=2351).

	Flicka % (n)	Pojke % (n)	Inget av alternativen passar mig % (n)	Total % (n)
Aldrig	73 (835)	79 (901)	77 (49)	76 (1785)
Varje månad/varje vecka	25 (286)	19 (217)	17 (11)	22 (514)
Flera gånger i veckan/ dagligen	2 (27)	2 (21)	6 (4)	2 (52)

Det är en mindre andel (två procent) av de unga som tar med sin förälder på promenad eller för att träffa vänner. 13 procent av gruppen med mycket hög grad av omsorgsgivande gör det minst flera gånger/vecka, jämfört med en procent av gruppen med lägre grad av omsorgsgivande (tabell 17b).

Att ta ett steg tillbaka

Mot bakgrund av att tidigare forskning (28) visar att barn och unga utövar omsorg genom att själva ta ett steg tillbaka för att avlasta en förälder, ställde vi frågor i enkäten som handlar om huruvida de unga i den här studien avlastar föräldrar på liknande sätt.

Tabell 23a. Hur ofta man avlastar förälder genom att inte be om stöd när man har problem, fördelat på kön i procent och antal (n=2321).

	Flicka % (n)	Pojke % (n)	Inget av alternativen passar mig % (n)	Total % (n)
Aldrig	56 (639)	59 (658)	58 (36)	57 (1333)
Varje månad/varje vecka	31 (358)	31 (343)	19 (12)	31 (713)
Flera gånger i veckan/ dagligen	13 (144)	10 (117)	23 (14)	12 (275)

Tolv procent av de unga svarar att de avlastar en förälder genom att inte be om stöd när de har problem (minst flera gånger/vecka). 34 procent av gruppen med mycket hög grad av omsorgsgivande avlastar förälder genom att inte be om stöd om de har problem minst flera gånger/vecka jämfört med tio procent av gruppen med lägre grad av omsorgsgivande (tabell 23b).

Tabell 24a. Hur ofta man avlastar förälder genom att inte be om hjälp med skolarbete och läxor, fördelat på kön i procent och antal (n=2342).

	Flicka % (n)	Pojke % (n)	Inget av alternativen passar mig % (n)	Total % (n)
Aldrig	62 (720)	59 (657)	52 (33)	60 (1410)
Varje månad/varje vecka	25 (293)	25 (277)	20 (13)	25 (583)
Flera gånger i veckan/ dagligen	12 (145)	17 (186)	28 (18)	15 (349)

Tabell 24b. Hur ofta man avlastar förälder genom att inte be om hjälp med skolarbete och läxor, fördelat på lägre grad av omsorgsgivande och mycket hög grad av omsorgsgivande i procent och antal (n=2105).

	Lägre grad av omsorgsgivande % (n)	Mycket hög grad av omsorgsgivande % (n)	Total % (n)
Aldrig	62 (1212)	37 (54)	60 (1266)
Varje månad/varje vecka	24 (477)	34 (50)	25 (527)
Flera gånger i veckan/dagligen	14 (269)	29 (43)	15 (312)

En något högre andel av pojkarna (17 procent) än flickorna (12 procent) avlastar en förälder genom att inte be om hjälp med läxor. 29 procent av gruppen med mycket hög grad av omsorg avlastar förälder på detta sätt, jämfört med 14 procent av gruppen med lägre grad av omsorgsgivande.

Sammanfattningsvis kan sägas att på alla påståenden ovan, förutom det sista (att avlasta sina föräldrar genom att inte be om hjälp med skolarbete), är det något fler flickor som svarar att de förhåller sig på detta sätt minst flera gånger/vecka.

Reflektion

Flera av ovanstående omsorgsuppgifter ligger lite vid sidan av det som karakteriserar omsorgsuppdrag i praktiskt bemärkelse. De faller däremot inom ramen för Masons omsorgsbegrepp, där omsorg är en multidimensionell aktivitet som är relationell och innefattar moral, känsla och tanke. Dessa omsorgsuppgifter kan beskrivas som ett reflexivt arbete där de unga uppmärksammar hur deras föräldrar mår och agerar utifrån sin bedömning av detta.

Typ av omsorgsuppgift och tydlighet i det uppdrag barnet blir tilldelat (eller självt tar på sig) spelar roll för barns förmåga att i utsatta livssituationer utveckla resiliens samt för om utvecklingen blir adaptiv eller destruktiv. Instrumentella eller mer praktiska omsorgsuppgifter beskrivs som mindre skadliga än känslomässig omsorg, som är mer diffus i sin karaktär (4). Det är följaktligen viktigt att ställa frågor om och uppmärksamma barns känslomässiga omsorg, dels för att synliggöra det och skapa möjlighet för den unge att få bekräftelse samt dels för att kunna identifiera eventuella risker.

Skolan

När en förälder blir allvarligt sjuk kan det påverka dennes möjligheter att stödja barnen i skolarbetet. I CHES rapport (3) beskrivs skolprestationer i årskurs 9 för barn (födda 1987-92) som är anhöriga. Meritvärde och gymnasiebehörighet för 655 000 barn (under 2003-2008) har analyserats, med fokus på barn som har föräldrar som har vårdats på sjukhus på grund av missbruk, psykisk eller fysisk sjukdom eller som har avlidit då barnen var i åldern 0-15 år. Resultaten från studien visar att föräldrars missbruk, sjukdom och död inte sällan påverkar deras skolresultat på ett negativt sätt.

Som en följd av de omsorgsuppdrag som unga omsorgsgivare har kan flera uppleva svårigheter att engagera sig i aktiviteter utanför hemmet. Dearden och Becker

(45) har uppskattat att 27 procent av alla unga omsorgsgivare i gymnasieskolan (i Storbritannien) uteblir från skolan eller har pedagogiska svårigheter. Siffran stiger till 40 procent när det handlar om unga omsorgsgivare som tar hand om någon som har missbruksproblematik.

Vi ställde frågan om hur ofta de unga stannar hemma från skolan för att ta hand om förälder, syskon eller annan person.

Tabell 22a. Hur ofta man stannar hemma från skolan för att ta hand om förälder, syskon eller annan person fördelat på kön i procent och antal (n=2369).

	Flicka % (n)	Pojke % (n)	Inget av alternativen passar mig % (n)	Total % (n)
Aldrig	93 (1078)	92 (1054)	86 (53)	92 (2185)
Någon gång per månad	5 (57)	5 (59)	6 (4)	5 (120)
Varje vecka/flera gånger i veckan/dagligen	2 (29)	3 (30)	8 (5)	3 (64)

Tabell 22b. Hur ofta man stannar hemma från skolan för att ta hand om förälder, syskon eller annan person fördelat på lägre grad av omsorgsgivande och mycket hög grad av omsorgsgivande i procent och antal (n=2132).

	Lägre grad av om- sorgsgivande % (n)	Mycket hög grad av omsorgsgivande % (n)	Total % (n)
Aldrig	95 (1877)	64 (95)	92 (1972)
Någon gång per månad	4 (76)	19 (28)	5 (104)
Varje vecka/flera gånger i veckan/dagligen	2 (30)	14 (26)	3 (56)

Tre procent (64 ungdomar) av dem som har svarat på enkäten stannar hemma från skolan för att ta hand om förälder/syskon eller annan person minst en gång/vecka. Både pojkar och flickor som stannar hemma i liknande omfattning. Fem procent stannar hemma någon gång per månad. Av de unga som utövar omsorg i mycket hög grad är det 14 procent som stannar hemma från skolan minst en gång i veckan. Siffrorna bedöms vara i underkant, då de som stannat hemma av denna anledning den dag som enkäten fylldes i inte finns med i beräkningen. Av de 64 ungdomar som stannar hemma från skolan minst en gång/vecka uppger 42 att de tar ett föräldraansvar för syskon minst en gång/vecka. 46 ungdomar håller ett öga på förälder för att se till att föräldern mår bra minst en gång/vecka. 52 av dessa ungdomar försöker på olika sätt få sin förälder att må bättre minst en gång/vecka.

Även om svarsfrekvensen i vår studie inte är tillräckligt hög för att vi ska kunna generalisera resultaten till alla ungdomar är det av intresse att göra ett räkneexempel utifrån resultaten på populationen i övrigt. 2013 fanns det 99 186 15-åringar i Sverige. Om vi räknar med att tre procent av alla dessa stannar hemma minst en dag/vecka från skolan för att ta hand om förälder/syskon eller annan person handlar det om drygt 2 976 15-åringar.

Reflektion

Vi vet inget om de ungas skolprestationer, men att regelbundet stanna hemma från skolan bör innebära en större risk för att inte nå goda studieresultat. Tidigare forskning (4, 15) visar att det är en skyddande faktor att klara av skolan, vilken påverkar hanterbarheten och välbefinnandet för unga som befinner sig i utsatta livssituationer. Det får anses vara av stor vikt att identifiera de ungdomar som stannar hemma från skolan för att ta hand om förälder, syskon eller annan person, i syfte att avlasta dem det ansvar de tar.

Resultat från Webbenkäten

I följande kapitel redovisas resultaten av svaren från de ungdomar som besvarat webbenkäten, vilken utöver frågor kring hur ofta och på vilka sätt ungdomarna ger omsorg också innehåller frågor kring hur ungdomarna upplever att de påverkas av att ge omsorg. Trots att endast tolv ungdomar valt att besvara webbenkäten och tio av dem fyllt i samtliga delar av de fördjupande frågorna är dessa svar värdefulla för att problematisera vem som är en ung omsorgsgivare och hur graden av omsorgsgivande förhåller sig till upplevda konsekvenser. Våra analyser på individnivå bidrar till att visa på komplexiteten och svårigheten att dra slutsatser kring att exempelvis en mycket hög grad av omsorgsgivande självklart skulle ge fler upplevda negativa konsekvenser och att en låg grad av omsorgsgivande skulle ge fler positiva upplevda konsekvenser.

Nio ungdomar i nionde klass har besvarat webbenkäten efter att i skolenkäten ha läst instruktionen ”Om du har svarat att du ger stöd, vård och hjälp går du vidare till den andra delen som handlar om hur man upplever att man påverkas av att ge stöd, vård och hjälp.” I instruktionen står det ingenting om i vilken grad de unga ska ge stöd, vård och hjälp för att fortsätta besvara webbenkäten. Tre ungdomar mellan femton till arton år har besvarat webbenkäten efter att ha fått muntlig information om studien från en professionell stödperson eller från en vän. En person har inte besvarat fördjupningsdelen kring konsekvenser och upplevelser och en person har endast besvarat delar av dessa frågor. I nedanstående avsnitt redovisar vi först vilka de tolv ungdomarna är som besvarat webbenkäten, därefter ges en presentation av vilka uppgifter gruppen som helhet gör och hur ofta. Slutligen går vi in på individnivå och lyfter fram både grad av omsorgsgivande och grad av positiva respektive negativa konsekvenser för varje person av de tio ungdomar som besvarat samtliga frågor kring upplevda konsekvenser. Vi har valt att särskilt fördjupa oss i tre av ungdomarnas svar, vilka synliggör komplexiteten i vårt material och nödvändigheten i att förstå barns och ungdomars upplevelser och livssituation på individnivå.

Vilka är ungdomarna som besvarat webbenkäten?

Av de tolv ungdomar som besvarat webbenkäten har sju identifierat sig som flickor och fyra som pojkar. Fyra ungdomar uppger att de får hjälp av antingen en kurator eller av socialtjänsten. En av dessa fyra får också hjälp av sin kille och vän. Tre ungdomar uppger att de erbjudits hjälp men tackat nej och tre att de inte har behövt hjälp. Sju av dem uppger att de vet vem de ska kontakta om de behöver råd och stöd och två uppger att de inte vet vem de ska kontakta i en sådan situation.

Endast en flicka har svarat att hon inte har syskon. Sex ungdomar uppger att de bor med båda sina föräldrar i samma hushåll, två bor med endast mamma, en med endast pappa, en bor växelvis hos sina föräldrar och en bor hos en släkting. Alla tio som besvarat samtliga bakgrundsfrågor uppger att de är födda i Sverige. Nio ungdö-

mar uppger att båda föräldrarna är födda i Sverige, en att båda föräldrarna är födda i annat land i Europa och en att en av föräldrarna är födda i ett annat land i Europa och en i Sverige.

Vi kan konstatera att de som besvarat webbenkäten troligen inte tillhör den mest ekonomiskt utsatta gruppen i samhället, då flertalet uppger att de bor i bostadsrätt eller villa och troligen äger delar av sin bostad, att hushållets ekonomi alltid eller ofta räcker till mat, hyra och kläder och flertalet uppger att de har två föräldrar som arbetar.

Vad gör de som tycker att de ger stöd, vård och hjälp och hur ofta?

Nedan följer en sammanställning av vilken typ av stöd, vård och hjälp de tolv ungdomarna som besvarat webbenkäten uppger att de utför och hur ofta. Av de tolv ungdomarna är det två flickor som utövar en mycket hög grad av omsorgsgivande.

Praktisk hjälp i hushållet

Praktisk syssla	Aldrig	Någon gång per månad/vecka	Flera gånger per vecka/varje dag
Städar eget rum		6	6
Städar andra rum	2	9	1
Diskar/ställer in eller tar ut ur diskmaskinen	1	9	3
Tar ansvar för matinköp	2	6	4
Lagar mat till förälder	3	8	1
Lagar mat till syskon	1	6	2
Hjälper till att lyfta och bära tunga saker	2	7	4

Endast en till tre ungdomar per fråga har svarat att de aldrig hjälper till med den efterfrågade hushållsuppgiften. De flesta hushållsuppgifter utförs av sex ungdomar eller fler någon gång per månad eller vecka. Färre än hälften svarar att de utför de praktiska sysslorna flera gånger per vecka eller varje dag. Detta innebär att ett fåtal av de svarande ungdomarna tar ett mycket stort ansvar för hushållets praktiska sysslor.

Ekonomiska göromål, försörjning och ekonomisk avlastning

När det handlar om ekonomiska göromål uppger flertalet, åtta ungdomar, att de aldrig hanterar räkningar, hämtar ut pengar etc. Två ungdomar uppger att de gör detta någon gång per månad, en varje vecka och en varje dag. Flertalet, tio ungdomar, uppger att de aldrig arbetar för att tjäna pengar till hushållet och två uppger att de gör detta minst någon gång per månad. Två ungdomar uppger att de får betalt för sitt omsorgsarbete.

Hjälp med översättning/tolkning och att förstå information

Fem ungdomar uppger att de tolkar/översätter för en förälder och hjälper förälder med att förstå information minst en gång per månad. En gör dessa insatser varje dag. Vi kan inte med säkerhet uttala oss om av vilket skäl ungdomarna hjälper sin förälder med att tolka/översätta eller med att förstå information. Det kan för två av de svarande handla om att de tolkar mellan ett annat europeiskt språk och svenska, då de uppgett att minst en förälder är född i ett annat europeiskt land. En person har inte uppgett vilka länder föräldrarna är födda i. För minst två ungdomar vars båda föräldrar är födda i Sverige handlar tolkningen och översättningen förmodligen om tolkning i annan form än från ett modersmål till ett annat. Det kan istället handla om att en förälder är blind, döv eller av annan språklig eller intellektuell funktionsnedsättning inte förstår det skriftliga eller muntliga språket.

Hjälp med intimhygien/klä på och av sig

Ingen av de tolv ungdomarna uppger att de hjälper en förälder med att tvätta sig eller med att klä på eller av sig. Detta resultat indikerar att vi behöver problematisera att vissa forskare menar att det är omsorg i form av personlig och intim omsorg som skiljer ut unga omsorgsgivare från andra barn som hjälper till med stöd, vård och hjälp i familj och hem. (se t ex 20)

Känslomässigt stöd och gemenskap

Åtta av de svarande håller också minst en gång per månad ett öga på föräldern för att se till att den mår bra och tre av dem gör detta varje dag. En av ungdomarna uppger att hen flera gånger i veckan på olika sätt försöker att få sin förälder att må bättre och fem gör detta varje dag. Detta tyder på att några av de unga bär på en oro för en förälder som troligen inte mår bra. Att varje dag eller flera gånger per vecka vistas tillsammans med en förälder som inte mår bra måste ses som en riskfaktor för en ungs persons hälsa. Nio av de svarande ägnade sig också åt att minst en gång per månad hålla sin förälder sällskap och tre gjorde detta varje dag.

Omsorg om syskon

Det är få av ungdomarna som tar ett mer omfattande omsorgsansvar för sina syskon. Ingen har svarat att de utför omsorg i förhållande till syskon varje dag eller flera gånger per vecka. Sex av ungdomarna svarar att de tar ett föräldraansvar för syskon någon gång per vecka (fem individer) eller någon gång per vecka (en individ). Två ungdomar passar syskon när annan vuxen inte finns i närheten någon gång per vecka och två ungdomar ser till att syskon kommer till skolan någon gång per vecka.

Avlastar förälder genom att inte själv be om hjälp

Sex ungdomar svarar att de minst någon gång per månad *avlastar sin förälder genom att inte be om hjälp när de själva har problem*. Tre av dessa gör detta varje vecka, flera gånger per vecka eller varje dag. Sju ungdomar svarar att de *avlastar sin förälder genom att inte be om hjälp med skolarbete och läxor* minst en gång per vecka. Hälften av de tolv ungdomarna uppmärksammar alltså sin förälders behov och tar ansvar för dessa genom att inte belasta föräldern med sina egna problem eller sitt skolarbete. Det blir utifrån detta resultat tydligt att dessa ungdomar inte fullt ut kan få sina behov av stöd och hjälp tillgodosedda av sin/sina föräldrar.

Stannar hemma från skolan för att ta hand om förälder eller syskon
 Tre ungdomar uppger att de någon gång per månad stannar hemma från skolan för att ta hand om förälder, syskon eller annan person. Även om de gör detta sällan så tyder det på att de tar på sig eller får sig tilldelat ett ansvar för att ta hand om någon i deras närhet som har stort behov av deras omsorgsinsats.

Upplevelser av att ge stöd, vård och hjälp

I följande stycke redovisas svaren från dem som besvarat frågorna kring hur de upplevt att de upplever att ge stöd, vård och hjälp. Vi kommer att redovisa de positiva och negativa upplevelsorna var för sig. De positiva upplevelsorna kan medverka till det som Haugland (4) benämner adaptiv parentifiering och de negativa till destruktiv parentifiering. En del av de positiva upplevelsorna kan också tänkas bidra till resiliens, en ökad motståndskraft i förhållande till livets svårigheter. Beroende på om de positiva eller negativa upplevelsorna är mest framträdande hos en enskild person kan det vara en indikation på att hen befinner sig i en situation som pekar mot en adaptiv eller destruktiv parentifiering. Vi kommer först att redovisa hur det ser ut för samtliga ungdomar som besvarat frågorna och därefter går vi in på en mer detaljerad analys av hur enskilda ungdomar har svarat.

Positiva upplevelser av att ge stöd, vård och hjälp

Om ungdomarna svarat "ibland" eller "ofta" på nedanstående påståenden handlar det om positiva upplevelser och konsekvenser av att ge stöd, vård och hjälp. Om de svarat "aldrig" utgör dessa påståenden istället negativa konsekvenser för dem, eller med andra ord en frånvaro av positiva konsekvenser.

Att regelbundet ge stöd, vård eller hjälp:	Aldrig	Ibland	Ofta
får mig att känna att jag gör något gott/bra	1	6	5
får mig att känna att jag hjälper till	1	5	6
får mig att känna mig nära min familj	2	6	3
ger mig positiva självkänslor	1	6	4
På grund av att jag regelbundet ger stöd, vård eller hjälp:	Aldrig	Ibland	Ofta
känner jag att jag lär mig användbara/nyttiga saker	1	9	2
känner jag mig bättre rustad att hantera problem		7	3
gillar jag vem/den jag är	1	6	3
är mina föräldrar stolta över mig	1	7	3
Jag mår bra av att ge vård stöd eller hjälp	1	4	5
Som en följd av att ge stöd, vård eller hjälp känner jag mig nyttig.	1	6	2

En av ungdomarna utmärker sig genom att svara aldrig på samtliga påståenden. Två ungdomar svarar aldrig på påståendet *Att ge stöd, vård eller hjälp får mig att känna mig nära min familj*. Övervägande delen av de svarande är ungdomar som ibland eller i några fall ofta har positiva upplevelser av att ge stöd, vård och hjälp och uppger positiva konsekvenser av detta.

Negativa upplevelser av att ge vård, stöd eller hjälp

Svarar ungdomarna "aldrig" på övervägande delen av nedanstående påståenden tolkar vi detta som något positivt som indikerar att ungdomarnas omsorgsgivande situation är mer hanterbar eller adaptiv och mindre destruktiv.

Att regelbundet ge vård, stöd eller hjälp:	Aldrig	Ibland	Ofta
får mig att göra saker som gör mig upprörd	6	6	
får mig att känna att jag inte kan hantera/klara av min situation	6	3	1
Har medfört att jag känner att jag inte är av betydelse/betyder någonting	6	4	1
Får mig att vilja flytta hemifrån eller rymma	7	3	
På grund av att jag regelbundet ger stöd, vård eller hjälp:	Aldrig	Ibland	Ofta
Känner jag mig stressad	3	8	
Känner jag mig ensam	4	6	1
Kan jag inte sluta att fundera över vad jag måste göra	4	6	1
Har jag svårt att hålla mig vaken	5	4	1
Känner jag mig så ledsen så att jag knappt står ut	7	2	2
Känns livet inte värt att leva	5	3	2

Att fyra ungdomar svarat att de ibland eller ofta känner sig så ledsna *att de knappt står ut på grund av att de regelbundet ger stöd, vård eller hjälp* och att fem ungdomar svarat ibland eller ofta på påståendet *På grund av att jag regelbundet ger stöd, vård eller hjälp känns livet inte värt att leva* får anses vara destruktivt för deras hälsa och välbefinnande. Dessa ungdomar är utan tvekan i behov av stöd för att kunna hantera sin situation. I slutet av enkäten gavs det utrymme att lägga till egna kommentarer. Två ungdomar har skrivit följande: "Självordstankar och matproblem gör saken inte bättre."; "Psyket is tha(t) shit skulle behövt vara där längre men är frii och skär mig m.m. ändå." Dessa kommentarer tyder på att ungdomarna mår psykiskt dåligt och att de är i behov av stöd. I vilken grad deras psykiska ohälsa hänger ihop med deras omsorgsansvar kan vi inte uttala oss om.

Grad av och omsorgsgivande i relation till problematik och upplevda konsekvenser

För att få en uppfattning om graden av omsorgsgivande har ett samband med hur ungdomarna upplever konsekvenserna av omsorgsgivande har vi poängsatt svaren på de positiva respektive negativa konsekvenserna. I nedanstående tabell redovisas grad av omsorgsnivå samt antal poäng som vi angivit för positiva respektive negativa konsekvenser för de tio ungdomar som besvarat hela webbenkäten. I tabellen redovisas också vilka personer som varje ungdom uppgett att hen ger omsorg till samt vilka typer av problem som ungdomarna uppgett att personerna har som de ger stöd, vård och hjälp till. Vi har gett ungdomarna fiktiva namn dels för att kunna skilja dem åt och dels för att markera att de är riktiga personer.

Gradering av omsorgsgivande följer Beckers indelning, se metodkapitlet i denna rapport. Poängsättning av positiva och negativa konsekvenser gjordes genom att de som svarat "ibland" på positiva och negativa konsekvenser fick ett poäng, de som svarat "ofta" fick två poäng. De som svarat "aldrig" på en positiv upplevelse och konsekvens fick två poäng till sina negativa konsekvenspoäng och de som svarat "aldrig" på en negativ upplevelse och konsekvens fick två poäng till sina positiva konsekvenspoäng. Vi har i denna beräkning inte viktat och värderat konsekvenserna på olika sätt.

Ungdom	Omsorgstaggare	Jag ger stöd, vård eller hjälp till en person med:	Grad av Omsorgsgivande	Positiva konsekvenser i poäng	Negativa konsekvenser i poäng
Fabian (pojke)		Magnus	4 p, låg grad	36 positiva poäng	0 negativa poäng
John (pojke)	1 mor- eller far förälder	Fysiskt funktionshinder	9 p, låg grad	30 positiva poäng	0 negativa poäng
Olof (pojke)		Psykisk sjukdom	9 p, låg grad	14 positiva poäng	11 negativa poäng
Eva (flicka)	Mamma, 1 bror/styvbror	Psykisk sjukdom	10 p, låg grad	31 positiva poäng	2 negativa poäng
Stina (flicka)	Mamma, pappa, 2 systrar, 1 far- eller morförälder, äldre kompis	Missbruksproblem, dåligt självförtroende	17 p, hög grad	25 positiva poäng	3 negativa poäng
Astrid (flicka)	Mamma, syster, pojkvän, bästa vän	Hormonproblem, sorg och andra tonårsproblem	17 p, hög grad	8 positiva poäng	20 negativa poäng
Linda (flicka)	Far eller morföräldrar, annan	Psykisk sjukdom, språkhinder	17 p, hög grad	16 positiva poäng	10 negativa poäng
Dan (pojke)	Mamma, styvpappa, 2 bröder, 1 syster, kompis	Fysiskt funktionshinder, psykisk sjukdom, intellektuell funktionsnedsättning	20 p, hög grad	29 positiva poäng	5 negativa poäng
Lena (flicka)	Annan, jag	Psykisk sjukdom	21 p, mycket hög grad	12 positiva poäng	17 negativa poäng
Åsa (flicka)	Pappa	Psykisk sjukdom, språkhinder	23 p, mycket hög grad	31 positiva poäng	3 negativa poäng

Två av pojkarna som uppgett en låg grad av omsorgsgivande har höga positiva konsekvenspoäng, 36 respektive 30 poäng av totalt 40 möjliga. De har inga negativa poäng, vilket innebär att de inte har uppgett några negativa upplevelser eller konsekvenser av att ge stöd, vård eller hjälp. Av de två flickor som uppgett en mycket hög grad av omsorgstagande har Lena fått tolv positiva poäng och 17 negativa. Åsa har fått 31 positiva och tre negativa. Utifrån denna beräkning kan vi konstatera att det inte går att dra några enkla slutsatser om hur grad av omsorgsgivande hänger ihop

med graden av upplevelser av positiva och negativa konsekvenser. Man kan som Olof ha uppgett en låg grad av omsorgsnivå och ändå uppvisa elva negativa konsekvenspoäng. Vissa negativa upplevelser kan vara svårare än andra och antalet poäng behöver inte nödvändigtvis säga någonting om vilken betydelse den negativa och positiva konsekvensen har för individens totala hälsosituation och välbefinnande.

De tre som har högsta negativa konsekvenspoäng har det gemensamt att de har svarat att de på grund av omsorgsgivandet ibland eller ofta känner det som att livet inte är värt att leva. De fem ungdomar vars namn är skrivna i kursiv och fet stil i tabellen har också svarat att de på grund av omsorgsgivandet ibland eller ofta känner det som att livet inte är värt att leva. Bland dessa uppger Åsa och Lena en mycket hög grad av omsorgsnivå, Linda och Astrid en hög grad och Olof en låg grad. Detta visar att även en lägre grad av omsorgsgivande kan upplevas så destruktiv att livet inte känns värt att leva. Detta tyder på att det är vanskligt att dra för förenklade slutsatser mellan grader av omsorgsgivande och typ av upplevelser.

Även om en ungdom som Olof uppgett en låg grad av omsorgsnivå så kan karaktären på de behov och problem som den som Olof ger stöd, vård och hjälp till medverka till att han uppger fler negativa konsekvenser än någon som har en högre grad av omsorgsnivå.

Viktigt att uppmärksamma i tabellen ovan är att flera av ungdomarna uppger att de ger stöd, vård och hjälp till personer som vi inte inkluderat i våra enkätfrågor kring typ av omsorg och hur ofta den utförs. Vi har endast efterfrågat omsorg som ges till föräldrar och i viss mån till syskon. John som angett att han ger stöd, vård och hjälp till en far- eller morförälder får vid en beräkning utifrån enkätsvaren en låg grad av omsorgsnivå. Hade frågorna varit ställda på ett annat sätt och även inkluderat andra närstående hade troligen John (och andra ungdomar) fått en högre grad av omsorgsnivå.

Näranalys av dem som svarat att en konsekvens är att livet inte känns värt att leva

Fem ungdomar har svarat "ibland" eller "ofta" på påståendet *På grund av att jag regelbundet ger stöd, vård eller hjälp känns livet inte värt att leva*. Tre av dessa har uppgett att de har en professionell stödkontakt i form av en kurator eller vid socialtjänsten och två av dem har blivit erbjudna hjälp men tackat nej. Detta indikerar att de blivit uppmärksammade av någon som erbjuder eller erbjudit dem stöd och hjälp.

Båda som angett en *mycket hög grad av omsorgsgivande*, Åsa och Lena, befinner sig i denna grupp. Av de övriga tre som uppgett en *hög grad av omsorgsnivå* har två identifierat sig som flickor (Linda och Astrid). Den enda pojken (Olof) har uppgett en *låg grad av omsorgsgivande*. Olof har en betydligt lägre grad av omsorgsgivande än de övriga fyra. Detta tyder på att en person kan uppge en relativt sett låg grad av omsorgsgivande och ändå uppleva att detta får så allvarliga konsekvenser att livet ibland inte känns värt att leva samt att höga poäng för positiva konsekvenser inte behöver innebära att man inte samtidigt kan känna att livet periodvis inte känns värt att leva.

Vi kommer nedan att göra en ytterligare fördjupad analys av tre av dessa fem ungdomars situation. Deras svar kommer att analyseras på individnivå. Vi anser det särskilt viktigt att förstå vad som karaktäriserar dessa, som vi ser det, mest utsatta bland de ungdomar som besvarat att de regelbundet ger stöd vård och hjälp som ett led i att kunna utveckla stödinsatser.

Vi har valt att göra en närmare analys av Åsas och Lenas omsorgssituation, vilka båda uppvisar en mycket hög grad av omsorgsnivå. Vi har också valt att göra en analys av Olofs situation, då den skiljer ut sig genom att Olof uppgett en låg grad av om-

sorgsnivå, men samtidigt relativt höga poäng när det gäller negativa upplevda konsekvenser.

Åsa

Åsa har högst omsorgsnivå av de tio ungdomar som besvarat samtliga frågor. Åsa har inga syskon. Hon uppger att det är hennes pappa som är den person hon ger stöd, vård och hjälp och att han har en psykisk sjukdom, språksvårigheter samt är långtidssjukskriven/sjukpensionär. Åsa uppger att hon endast bor hos sin pappa och att de bor i en bostadsrättslägenhet. Hon uppger att annan person med föräldraansvar för henne studerar.

Av Åsas svar framgår det att hon tar ett stort ansvar för det praktiska hushållsarbetet varje dag eller flera gånger per vecka och att hon också har hand om de ekonomiska göromålen. Hon arbetar inte för att tjäna pengar till hushållet och hon får inte själv betalt för den omsorg hon utför. Hon uppger dock att hon bidrar till hushållets ekonomi genom att flera gånger per vecka inte själv be om pengar till t.ex. fritidsintressen, kläder och mat. Hon svarar att hushållets inkomster ofta räcker till kläder, hyra och mat. Av detta kan vi dra slutsatsen att hushållets ekonomi är ansträngd och att Åsa aktivt ger avkall på egna behov för att bidra till hushållets ekonomi.

Liksom de övriga som besvarat frågorna hjälper inte Åsa sin förälder med intimhygien. Hon har svarat att hon varje dag hjälper förälder att tolka/översätta samt förstå information. Då Åsa uppgett att båda hennes föräldrar är födda i ett annat land i Europa kan en del av denna hjälp med översättning/tolkning handla om att översätta/tolka från svenska till ett annat språk och från detta språk till svenska.

Åsa uppger att hon ger sin förälder den högsta graden av känslomässig omsorg, då hon varje dag håller ett öga på sin pappa för att se till att han mår bra, varje dag på olika sätt försöker att pappan att må bättre och flera gånger per vecka tar ut pappan på promenad eller för att träffa vänner. Åsa uppger också att hon någon gång per månad stannar hemma från skolan för att ta hand om förälder/annan person. Åsa svarar "aldrig" på påståendet "Jag avlastar förälder genom att inte be om stöd om jag har problem", men svarar att hon varje dag avlastar pappan genom att inte be om hjälp med skolarbete och läxor.

Trots att Åsa svarar "ofta" på påståendet "På grund av att jag regelbundet ger stöd, vård eller hjälp känns livet inte värt att leva" och att hon uppger att hon på grund av att hon regelbundet ger stöd, vård eller hjälp ibland känner sig ensam, visar hennes svar på övervägande positiva känslor och konsekvenser av att regelbundet ge stöd, vård och hjälp. De svar Åsa uppgett innefattar en rad skyddande faktorer, vilket kan vara tecken på det anpassningsmönster som benämns adaptiv parentifiering. Några av dessa är att omsorgsgivandet ger en positiv självkänsla, får henne att känna att hon hjälper till, får henne att känna sig nära sin familj och att hon gör något bra. Hon svarar också att hennes föräldrar ibland är stolta över henne på grund av att hon ger stöd, vård och hjälp och att hon ibland gillar den hon är på grund av omsorgsgivandet. Åsa får stöd från en kurator och vet vart hon ska vända sig om hon behöver hjälp och stöd, vilket också måste ses som en skyddande faktor. Även om Åsa får samtalsstöd från en kurator får hon inte tillräckligt med avlastning för alla de praktiska omsorgsuppgifter och det omfattande känslomässiga stöd hon varje dag ger till sin pappa. Åsa uppger även positiva konsekvenser som kan medverka till en högre motståndskraft i kommande svåra livssituationer, då hon svarat att hon ibland lär sig användbara/nyttiga saker och att hon ofta känner sig bättre rustad att hantera problem på grund av att hon regelbundet ger stöd, vård eller hjälp. Trots alla skyddande faktorer som Åsas svar uppvisar räcker inte dessa till för att motverka att hon ofta på grund av att regelbundet ge stöd, vård och hjälp känner att livet inte är värt att leva.

Positiva känslor och konsekvenser

Att regelbundet ge stöd, vård eller hjälp:	Aldrig	Ibland	Ofta
får mig att känna att jag gör något gott/bra			X
får mig att känna att jag hjälper till			X
får mig att känna mig nära min familj			X
ger mig positiva självkänslor			X
På grund av att jag regelbundet ger stöd, vård eller hjälp:	Aldrig	Ibland	Ofta
känner jag att jag lär mig användbara/nyttiga saker		X	
känner jag mig bättre rustad att hantera problem			X
gillar jag vem/den jag är		X	
är mina föräldrar stolta över mig		X	
Jag mår bra av att ge vård stöd eller hjälp			X
Som en följd av att ge stöd, vård eller hjälp känner jag mig nyttig.			X

Negativa känslor och konsekvenser

Att regelbundet ge vård, stöd eller hjälp:	Aldrig	Ibland	Ofta
får mig att göra saker som gör mig upprörd	X		
får mig att känna att jag inte kan hantera/klara av min situation	X		
Har medfört att jag känner att jag inte är av betydelse/betyder någonting	X		
Får mig att vilja flytta hemifrån eller rymma	o	o	o
På grund av att jag regelbundet ger stöd, vård eller hjälp:	Aldrig	Ibland	Ofta
Känner jag mig stressad	X		
Känner jag mig ensam		X	
Kan jag inte sluta att fundera över vad jag måste göra	X		
Har jag svårt att hålla mig vaken	X		
Känner jag mig så ledsen så att jag knappt står ut	X		
Känns livet inte värt att leva			X

Lena

Lena uppger en mycket hög grad av omsorgsnivå. Lena är den enda av de tolv svarande som uppger att hon bor med en släkting. Hon uppger att de som hon ger stöd, vård och hjälp till är "annan och jag" och att den/de hon ger stöd, vård eller hjälp till har en psykisk sjukdom. Möjligen är släktingen som hon bor hos den person hon benämnt som "annan". Kanske är det denna person som har fått ta föräldrarnas ställe när Lena svarat på frågor om omsorg till förälder i enkäten. Att Lena uppgett sig själv tyder på att hon får ta hand om sig själv. Lena uppger att hon bor i en bostadsrättslägenhet. Hon är äldst av två syskon. Hon uppger att en av hennes föräldrar arbetar del- eller heltid.

När det gäller praktiska hushållsuppgifter uppger Lena att hon hjälper till med de flesta som efterfrågats minst en gång per vecka. Hon lagar exempelvis mat till förälder och syskon flera gånger i veckan. Lena hjälper även till med ekonomiska göromål en gång per månad, men hon arbetar inte för att tjäna pengar till hushållet och får inte betalt för de omsorgsuppgifter hon utför. Hon bidrar inte heller till familjens ekonomi genom att själv inte be om pengar och hon uppger att hushållets ekonomi alltid räcker till mat, hyra och kläder. Lena hjälper förälder/annan med att tolka/översätta någon gång per månad.

Lena uppger att hon så ofta som varje dag ger känslomässigt stöd till förälder/annan. Hon håller varje dag ett öga på föräldern/annan för att se till att hen mår bra och hon försöker varje dag få sin förälder/annan att må bättre. Någon gång per månad ger Lena sin förälder/annan stöd genom att hålla sällskap, sitta hos, läsa för och prata med föräldern/annan. Hon uppger också att hon någon gång per månad avlastar föräldern/annan genom att inte be om stöd om hon har egna problem. Lena stannar dock inte hemma från skolan för att ta hand om någon som står henne nära.

Lena uppger att hon tar ett föräldraansvar för sitt syskon en gång per vecka. Hon uppger att hon någon gång varje vecka ser till att syskonet kommer till skolan samt passar syskonet när annan vuxen inte finns i närheten.

Vid poängsättning av negativa (17 p) och positiva (12 p) konsekvenser överväger de negativa för Lena. Även om Lena enligt svaren ibland får ut något positivt av att utföra omsorgsuppgifter och ibland får erkännande genom att föräldrarna är stolta över det hon gör upplever hon oftare de negativa konsekvenserna. Det är uppenbart att omsorgsuppgifterna inte är hanterbara och tydligt avgränsade för Lena, vilket skulle behövas för att uppnå en adaptiv parentifiering. Lena svarar dock att hon ibland lär sig användbara/nyttiga saker och ofta känner sig bättre rustad att hantera problem. Dessa positiva konsekvenser kan tänkas leda till en större motståndskraft i både den nuvarande och framtida problematiska livssituationer. Där det fanns möjlighet att själv ge en kommentar i enkäten skriver Lena "Psyket is tha(t) shit skulle behövt vara där längre men är frii och skär mig m.m. ändå." Denna kommentar visar tydligt på en hög grad av ohälsa, oavsett om den är föranledd av ett omfattande omsorgstagande eller inte. Enligt Hauglands (4) forskningsöversikt framgår att barn som tar ett stort omsorgsansvar löper större risk att utveckla psykisk ohälsa. Vad som är positivt är att Lena uppger att hon får hjälp av socialtjänsten. Citatet tyder dock på att den hjälp och vård hon fått för sina psykiska besvär inte varit tillräcklig. Utifrån att Lena utför ett omfattande praktiskt och emotionellt omsorgsarbete tolkar vi det som att hon inte heller fått tillräckligt med avlastningsstöd för detta.

Positiva känslor och konsekvenser

Att regelbundet ge stöd, vård eller hjälp:	Aldrig	Ibland	Ofta
får mig att känna att jag gör något gott/bra		X	
får mig att känna att jag hjälper till		X	
får mig att känna mig nära min familj		X	
ger mig positiva självkänslor		X	
På grund av att jag regelbundet ger stöd, vård eller hjälp:	Aldrig	Ibland	Ofta
känner jag att jag lär mig användbara/nyttiga saker		X	
känner jag mig bättre rustad att hantera problem			X
gillar jag vem/den jag är			X
är mina föräldrar stolta över mig		X	
Jag mår bra av att ge vård stöd eller hjälp			X
Som en följd av att ge stöd, vård eller hjälp känner jag mig nyttig.	o	o	o

Negativa känslor och konsekvenser

Att regelbundet ge vård, stöd eller hjälp:	Aldrig	Ibland	Ofta
får mig att göra saker som gör mig upprörd		X	
får mig att känna att jag inte kan hantera/klara av min situation			X
Har medfört att jag känner att jag inte är av betydelse/betyder någonting			X
Får mig att vilja flytta hemifrån eller rymma		X	
På grund av att jag regelbundet ger stöd, vård eller hjälp:	Aldrig	Ibland	Ofta
Känner jag mig stressad		X	
Känner jag mig ensam			X
Kan jag inte sluta att fundera över vad jag måste göra			X
Har jag svårt att hålla mig vaken			X
Känner jag mig så ledsen så att jag knappt står ut			X
Känns livet inte värt att leva			X

Olof

Olof uppger en låg grad av omsorg. Han har tre eller fler syskon. Olof bor växelvis hos sina föräldrar och han bor i villa. Han uppger att båda hans föräldrar arbetar del- eller heltid och att hushållets inkomst alltid räcker till mat, hyra och kläder. Olof utför flera hushållsuppgifter någon gång per månad och hjälper till med att lyfta och bära tunga saker en gång per vecka. Förutom dessa hushållsuppgifter uppger Olof att han ger omsorg till en förälder. Han uppger att han flera gånger i veckan håller förälder sällskap genom att sitta hos, läsa för och prata med föräldern. Han håller också ett öga på föräldern och försöker få hen att må bättre någon gång per månad.

På frågan om vad som karaktäriserar den person som Olof ger stöd, vård och hjälp svarar han psykisk sjukdom. Troligen lider en av Olofs föräldrar av en psykisk sjukdom. Olof uppger både positiva och negativa upplevda konsekvenser av att ge omsorg, men har i förhållande till sin låga grad av omsorgsgivande (9 poäng) uppgivit relativt sett många negativa upplevelser (11 poäng). Nedan finns en tabell över hur Olof svarat på hur ofta han upplever positiva respektive negativa konsekvenser av att ge omsorg. En möjlig orsak till att Olof får låga poäng när det handlar om omsorgsnivå skulle kunna vara att han bor växelvis hos sina föräldrar och därför inte alltid bor med den förälder som är psykiskt sjuk och som han håller ett öga på och försöker få att må bättre. Att ta detta ansvar en gång per månad är ändå så pass allvarligt att Olof upplever att han på grund av att han ger stöd, vård och hjälp ibland inte känner att livet är värt att leva. På något vis har Olofs livssituation uppmärksammats, han uppger att han erbjudits hjälp av kommunen eller annan organisation men tackat nej.

Positiva känslor och konsekvenser

Att regelbundet ge stöd, vård eller hjälp:	Aldrig	Ibland	Ofta
får mig att känna att jag gör något gott/bra	X		
får mig att känna att jag hjälper till		X	
får mig att känna mig nära min familj		X	
ger mig positiva självkänslor		X	
På grund av att jag regelbundet ger stöd, vård eller hjälp:	Aldrig	Ibland	Ofta
känner jag att jag lär mig användbara/nyttiga saker		X	
känner jag mig bättre rustad att hantera problem		X	
gillar jag vem/den jag är		X	
är mina föräldrar stolta över mig		X	
Jag mår bra av att ge vård stöd eller hjälp	X		
Som en följd av att ge stöd, vård eller hjälp känner jag mig nyttig.		X	

Negativa känslor och konsekvenser

Att regelbundet ge vård, stöd eller hjälp:	Aldrig	Ibland	Ofta
får mig att göra saker som gör mig upprörd		X	
får mig att känna att jag inte kan hantera/klara av min situation		X	
Har medfört att jag känner att jag inte är av betydelse/betyder någonting		X	
Får mig att vilja flytta hemifrån eller rymma	X		
På grund av att jag regelbundet ger stöd, vård eller hjälp:	Aldrig	Ibland	Ofta
Känner jag mig stressad		X	
Känner jag mig ensam	X		
Kan jag inte sluta att fundera över vad jag måste göra		X	
Har jag svårt att hålla mig vaken		X	
Känner jag mig så ledsen så att jag knappt står ut	X		
Känns livet inte värt att leva		X	

Reflektioner

Vi kan utifrån våra resultat konstatera att det är viktigt att inte förenklat beskriva omsorgsgivandets omfattning och upplevda konsekvenser i enbart kvantitativa termer. För att förstå barnens och ungdomarnas upplevelser och kunna ge adekvat stöd behöver vi fråga dem hur de har det och ta del av deras berättelser. Boken "I for store sko – en tekstsamling om barn i omsorgsroller" återges berättelser från barn och ungdomar som är eller har varit omsorgsgivare. Berättelserna ger viktiga kunskaper om hur intervjupersonerna som barn upplevde sin vardag och vad de hade önskat få hjälp med. Genomgående förmedlar berättelserna att vuxna måste se barnen, fråga hur de har det och se till att de får den avlastning och det stöd de behöver (46).

Av de fem ungdomar i vår studie som uppger att de på grund av att ge stöd, vård och hjälp ibland eller ofta inte känner att livet är värt att leva har fyra uppgett att den/de personer som de ger omsorg är psykiskt sjuk och en har uppgett att den/de hen ger omsorg har sorg. Att aktivt och känslomässigt känna in och uppleva oro över hur en förälder eller annan nära anhörig med exempelvis psykisk sjukdom mår kan vara påfrestande och svårhanterbart för ett barn eller ungdom. Känslomässig omsorg är enligt tidigare forskning (4) av mer diffus karaktär och svårare att hantera än mer praktiskt inriktad omsorg. Det är viktigt att beakta vilken typ av problem omsorgsmottagaren har, dess omfattning samt den unges förhållningssätt gentemot omsorgstagaren, och inte endast se till hur många och vilka omsorgsuppgifter den unge utför. Om dessa ungdomars situation inte uppmärksammas och de inte erbjuds adekvat hjälp finns en uppenbar risk att de drabbas av psykisk ohälsa i form av känslor som att livet inte känns värt att leva.

Unga omsorgsgivare i Sverige

– sammanfattning och diskussion

Syftet med denna kartläggning har varit att undersöka och få en uppfattning om hur stor gruppen unga omsorgsgivare (bland ungdomar som går i nionde klass) är i Sverige, i vilken omfattning samt i vilken form ungdomarna ger stöd, vård och hjälp till en person som står dem nära. Syftet har också varit att undersöka hur ungdomar mellan 15-18 år som själva definierar sig som någon som ger stöd, vård och hjälp till en person som står dem nära upplever att de påverkas av att ge omsorg.

Studien visar att många av de unga som har svarat på skolenkäten hjälper till med olika former av hushållsarbete i varierande utsträckning. Att städa sitt eget rum är vanligt, även att städa andra rum i hemmet. Hälften av de unga tar ansvar för matinköp minst en gång per månad och drygt hälften lagar mat till sina föräldrar och syskon minst en gång per månad. Flickorna städar och diskar i högre grad än pojkarna, som däremot hjälper till att bära och lyfta tunga saker i mycket högre uträkning än flickorna. Drygt hälften av de unga passar syskon. 16 procent tar ett föräldransvar för syskon minst en gång i veckan och 17 procent ser till att syskon kommer till skolan minst någon gång per vecka. Tolv procent av de unga arbetar för att tjäna pengar till hushållet minst en gång per månad och hälften av de unga bidrar till familjens ekonomi genom att inte be om pengar till fritidsintressen, kläder eller mat. Knappt en femtedel får betalt för att ge vård, stöd och hjälp. Vår studie visar att en knapp tredjedel av de unga hjälper sin förälder att tolka/översätta minst en gång per månad och drygt 40 procent hjälper förälder att förstå information. Även om vi inte vet vilken typ av information och i vilka situationer tolkning och översättning sker är det troligt att vissa av dessa handlar om information till och från olika myndigheter och samhällsrelaterade institutioner. Det är inte osannolikt att vissa av de unga tvingas hantera viktiga och känsliga beslut och att de får agera brygga mellan samhälle och föräldrar.

Att hjälpa sin förälder eller annan närstående med intimhygien och aktiviteter i vardagslivet såsom att klä på sig eller tvätta sig är enligt vissa forskare det som skiljer ut unga omsorgsgivare från andra barn som utför hjälp i hushållet. I vår studie är det en liten andel unga (1,6 procent) som hjälper föräldrar att klä på eller av sig minst en gång per månad. 2,5 procent hjälper en förälder att tvätta sig minst en gång per månad. Jämfört med BBC:s studie i Storbritannien där andelen var åtta procent (337 elever) av 4000 elever i secondary school (2), är det en lägre andel unga i vår studie som hjälper föräldrar med dessa personliga omsorgsuppgifter. Förklaringar till dessa skillnader kan vara att eleverna var något äldre i BBC:s studie, att BBC-studien efterfrågade omsorg som gavs till fler i familjen än föräldrar och syskon och att det svenska välfärdssystemet troligtvis i högre utsträckning erbjuder föräldrar stöd i hemmet och hemsjukvård.

Barn är ofta uppmärksamma på hur en förälder mår och känner när föräldern inte mår bra. Att oroa sig för sin förälder kan uppta mycket tid och energi och en strategi som unga kan tillämpa kan vara att man håller koll på och försöker få sin förälder att må bättre. 20 procent av de unga uppgav att de håller ett öga på sin förälder för att se till att föräldern mår bra minst flera gånger per vecka. 27 procent försöker på olika sätt få sin förälder att må bättre minst flera gånger per vecka. 26 procent håller sin förälder sällskap genom att sitta hos, läsa för eller prata med sin förälder minst flera gånger per vecka. Att avlasta en förälder genom att själv ”ta ett steg tillbaka” kan vara ett annat sätt att utöva omsorg. Tolv procent av de unga svarar att de avlastar en förälder genom att inte be om stöd när de har problem och 15 procent avlastar en förälder genom att inte be om hjälp med skolarbete och läxor minst flera gånger i veckan. Resultaten visar att många av de unga utövar dessa former av känslomässig omsorg

om sina föräldrar. Det handlar om ett reflexivt arbete där de unga uppmärksammar hur deras föräldrar mår och agerar utifrån sin bedömning av detta.

Sju procent av ungdomarna som har svarat på enkäten i vår studie ägnar sig åt omfattande omsorgsarbete, antingen räknat i antal aktiviteter eller hur ofta de utför omsorgsarbete. En något större andel av dem är utlandsfödda, har en utlandsfödd förälder, är ett äldre syskon, bor i hyreslägenhet och bor endast med mamma. En något större andel bland dem anger att hushållets inkomster inte alltid räcker till hyra, mat och kläder och har föräldrar som förvärvsarbetar i något lägre utsträckning än föräldrar till ungdomar i gruppen som utför en lägre grad av omsorgsgivande. I likhet med tidigare forskning antyder dessa resultat att det är fråga om komplexa samband, där faktorer som till exempel arten av föräldrars problematik, ekonomi, familjestruktur, familjekultur, relationer och valmöjligheter formar den unges omsorgsgivande.

Tidigare forskning visar att flickor utövar omsorg i högre grad än pojkar. Vår studie visar inga stora skillnader mellan flickor och pojkar på en sammantagen nivå. Det finns dock skillnader gällande enskilda former av omsorgsuppgifter. Några som genomgående skiljer ut sig i studien är den grupp som anger att könscategoriseringen flicka eller pojke inte passar dem. Dessa unga uppger en högre grad av omsorgsgivande. Resultaten är intressanta att fundera vidare kring och viktiga att uppmärksamma i framtida studier, inte bara när det gäller unga omsorgsgivare.

I webbenkäten framkommer det att några av dem som har svarat inte enbart ger stöd, vård och hjälp till föräldrar och syskon, utan även till far- och morföräldrar och vänner. I skolenkäten och i den del av webbenkäten som efterfrågar vad ungdomarna gör och hur ofta ställer vi endast frågor om de unga utövar omsorg om föräldrar och syskon. Det är en begränsning i studien att vi inte vet omfattningen av omsorg som riktas till andra personer i ungdomarnas närhet. Det vi kan säga är att antalet unga som utövar en hög grad av omsorgsgivande troligen hade varit större om vi hade inkluderat frågor om omsorg som riktar sig till andra personer än föräldrar och syskon.

Vilka är då konsekvenserna av omsorgsgivandet? Både internationell och svensk forskning visar att en konsekvens av de omsorgsuppdrag som unga omsorgsgivare har kan vara skolproblematik, att de uteblir från skolan eller har pedagogiska svårigheter. CHES rapport (3) visar att föräldrars missbruk, sjukdom och död inte sällan påverkar ungas skolresultat på ett negativt sätt. Vår studie visar att tre procent av de unga uppger att de stannar hemma från skolan minst en gång i veckan för att ta hand om förälder, syskon eller annan anhörig. Skolan är en skyddande faktor som påverkar hanterbarheten och välbefinnandet för unga i utsatta situationer och att utebli är en riskfaktor.

Resultaten från webbenkäten visar att de tolv ungdomarna som svarat som själva identifierar sig som personer som ger stöd, vård och hjälp till någon som står dem nära anger olika grad av negativa konsekvenser av detta. Sex av dem anger t ex att på grund av att de regelbundet ger stöd, vård och hjälp så känns livet (ibland eller ofta) inte värt att leva. Flera känner sig stressade och några vill ibland flytta hemifrån på grund av att de regelbundet ger stöd, vård och hjälp. Ett par av de svarande som uppger en mycket hög omsorgsnivå ger också kommentarer som tydligt visar att de lider av psykisk ohälsa. I Hauglands (4) forskningsgenomgång kring parentifiering och dess konsekvenser framkommer att barn som får eller tar på sig ett stort omsorgsansvar löper större risk att utveckla olika former av psykisk ohälsa. Ungdomarna anger också att omsorgsgivandet för med sig positiva konsekvenser. Flera svarar att detta att regelbundet ge stöd, vård och hjälp ofta får dem att känna att de gör något gott/bra, att de hjälper till och att det ger dem positiva självkänslor. Hälften uppger att de ofta mår bra av att ge vård, stöd och hjälp. De flesta uppger att de på grund

av omsorgsgivandet ibland känner att de lär sig användbara/nyttiga saker, att de känner sig bättre rustade att hantera problem och att gillar vem de är.

Unga omsorgsgivare är ett begrepp som definieras på olika sätt av olika forskare. Resultaten från webbenkäten är (trots låg svarsfrekvens) viktiga som bakgrund för en problematisering av begreppet unga omsorgsgivare. Svaren visar t ex att negativa konsekvenser/upplevelser av omsorgsgivande inte entydigt hänger samman med hur ofta och hur många omsorgsuppdrag man utför, utan även med andra faktorer. Att frekvens och omfattning har betydelse vet vi, men även en lägre grad av omsorgsgivande kan leda till negativa konsekvenser och upplevelser, beroende på omständigheterna. Likaväl kan en högre grad av omsorgsgivande få positiva konsekvenser. Det sammanhang som den unge befinner sig i och olika omständigheter påverkar upplevelsen av att utöva omsorg. Omsorgsmottagarens problematik, formen av omsorgsuppgifter, bekräftelse etc. har betydelse för upplevelsen och konsekvenserna av omsorgsgivandet.

I Sverige kan gruppen unga omsorgsgivare beskrivas som en dold population. Att barn och unga ger stöd, vård och hjälp är inget som vi har talat om i Sverige. Att enskilda barn gör det vet vi, att barn som anhöriga gör det vet vi, men diskussionen om barns omsorgsgivande och ansvarstagande har inte funnits som en egen punkt på dagordningen i den samhälleliga debatten. Detta avspeglar sig i lagstiftningen, där vuxna anhörigvårdare har rätt till stöd men inte personer under 18 år. En stark välfärdsstat (av vilken barns och ungas föräldrar och andra anhöriga ska få stöd, vård och hjälp) tillsammans med föreställningar om att barn inte ska utöva omsorg och ta ansvar i alltför hög grad har bidragit till att diskursen har uteblivit. Detta medför paradoxalt nog att enskilda barn lämnas ensamma utan stöd, med ibland mycket höga grader av omsorgsgivande som följd.

Förhoppningen är att denna kartläggning ska synliggöra och förmedla kunskap om barn och unga som ger stöd, vård och hjälp till en nära anhörig samt föra upp dessa frågor på agendan. De som möter barn och föräldrar i sitt dagliga arbete inom t ex psykiatri, socialtjänsten och skolan måste börja ställa frågor om barns omsorgsgivande och ansvarstagande. Tjänstemän och politiker på kommunal, regional och riksnivå måste tänka in barns omsorgsgivande och ansvarstagande i beslutsprocesser och i utvecklande av stödåtgärder som riktas till föräldrar, men även till barn och unga.

Referenser

1. Joseph S, Becker F, Becker S. Manual for Measures of Caring Activities and Outcomes for Children and Young People. London: Carers Trust; 2012.
2. Howard D. Cameron warns on child carer cuts: BBC News Education & Family; 2010. Available from: <http://www.bbc.com/news/education-22529237>
3. Hjern A, Berg L, Rostila M, Vinnerljung B. Barn som anhöriga: hur går det i skolan? Stockholm: CHESS & NKA Barn som anhöriga; 2013:3.
4. Haugland BSM. "Barn som omsorgsgivare: Adaptiv versus destruktiv parentifiering". *Tidskriften for Norsk Psykologiforening*. 2006;43(3):211-20.
5. Becker S. Global perspectives on children's unpaid caregiving in the family: Research and policy on 'young carers' in the UK, Australia, the USA and Sub-Saharan Africa. *Global Social Policy*. 2007;7(1):23-50.
6. Aldridge J, Becker S. Children Caring for Parents with Mental Illness: Perspectives of Young Carers, Parents and Professionals. Bristol: The Policy Press; 2003.
7. Dearden C, Becker S. Growing up Caring: Vulnerability and Transition to Adulthood - Young Carers' Experiences. Leicester: Youth Work Press for the Joseph Rowntree Foundation; 2000.
8. Sevenhuijsen S. Paradoxes of Gender: Ethical and Epistemological Perspectives on Care in Feminist Political Theory. *Acta Politica*. 1993;2:131-49.
9. Brannen J, Heptinstall E, Bhopal K. Connecting Children: Care and Family Life in Later Childhood. London: Routledge Falmer; 2000.
10. Such E, Walker R. Being Responsible and Responsible Beings: Children's Understanding of Responsibility. *Children and Society*. 2003;18(13):231-42.
11. Kagitcibasi C. Cross-cultural Perspectives on Family Change. In: Liljeström R, Özdalga E, editors. *Autonomy and Dependence in the Family*. Istanbul: Swedish Research Institute in Istanbul; 2002.
12. Kagitcibasi C, Ataca B, Diri A. Intergenerational Relationships in the Family: Ethnic, Socioeconomic, and Country Variations in Germany, Israel, Palestine, and Turkey. *Journal of Cross-Cultural Psychology*. 2010;41(5-6): 652-70.
13. Mason J. Gender, Care and Sensibility in Family and Kin Relationships. In: Holland J, Adkins L, editors. *Sex, Sensibility and the Gendered Body*. London: MacMillan; 1996.
14. Finch J, Mason J. *Negotiating family responsibility*. London: Routledge; 1993.
15. Becker S, Leu A. *Young Carers 2014*. Available from: <http://www.oxfordbibliographies.com.ezproxy.ub.gu.se>
16. Becker S, Becker F. Service needs and delivery following the onset of caring amongst children and young adults: evidenced based review. Prepared for the Commission for Rural Communities by Young Carers International Research & Evaluation. Nottingham: The University of Nottingham; 2008.
17. Nagl-Cupal M, Daniel M, Koller MM, Mayer H. Prevalence and effects of caregiving on children. *Journal of Advanced Nursing*. 2014;70(10):2314-25.
18. Becker S, Aldridge J, Dearden C. *Young Carers and Their Families*. Oxford: Blackwell Science; 1998.
19. Dearden C, Becker S. *Young Carers: The Facts*. Sutton, UK: Reed Business; 1995.
20. Morrow R. *A Profile of Known Young Carers and an Identification and Snapshot of the Ones Who Are Hidden*. Perth, Australia: Curtin University of Technology and Carers WA; 2005.
21. Gays M. "Getting It Right for Young Carers in the ACT." Paper delivered at the 7th Australian Institute of Family Studies Conference, "Family Futures: Issues in Research and Policy,". 23-26 July; Sydney 2000.

22. Moore T. Stop to Listen: Findings from the ACT Young Carers Research Project. Lyneham, UK: Youth Coalition of the ACT; 2005.
23. Gould A. Young Carers in Sweden. In: Aldridge J, Becker S, editors. Befriending Young Carers – A Pilot Study. Loughborough University: Young Carers Research Group; 1996.
24. Backett-Milburn K, Wilson S, Bancroft A, Cunningham-Burley S. Challenging Childhoods: Young People's Accounts of 'Getting By' in Families With Substance Use Problems. *Childhood*. 2008;15(4):461-79.
25. Skerfving A. Growing up with a mentally ill parent. In: *Childhoods in late modern society*. Göteborg: Göteborg University, Department of social work; Skriftserien 2003:1.
26. Johansson H, Höjer I, Hill M. Young People from a Public Care Background and their Pathways to Education - Final report from the Swedish part of the YIPPEE project 2011. Available from: http://www.socwork.gu.se/forskning/forskningsprogram_famlij/Yippee/
27. Nordenfors M. Ett reflexivt syskonskap – En studie om att växa upp tillsammans med fostersyskon [Akademisk avhandling]. Göteborg: Institutionen för socialt arbete Göteborgs Universitet; 2006.
28. Höjer I, Nordenfors M. Att leva med fostersyskon. Göteborg: Göteborgs universitet, Institutionen för socialt arbete; Skriftserien 2006:5.
29. Stretmo L, Melander C. Får jag vara med – Erfarenheter från ensamkommande barn och ungdomar i Göteborgsregionen och arbetet med denna grupp. Rapport 2:2013. Göteborg: FoUi Väst/GR; 2013.
30. Joseph S, Knibbs J, Hobbs J. Trauma, resilience and growth in children and adolescents. In: Hosin A, editor. *Responses to Traumatized Children*. Houndmills: Palgrave Macmillan; 2007.
31. Evans R, Becker S. *Children Caring for Parents with HIV and AIDS: Global Issues and Policy Responses*. Bristol: The Policy Press; 2009.
32. SCB. Undersökningarna om barns levnadsförhållanden 2014 [Statistiken hämtades 2014-10-28]. Tillgänglig: http://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START__LE__LE0106/?r_xid=4a5d4e0a-a1b6-45a5-9e15-of64e31ccd42 Statistiska centralbyrån
33. Joseph S, Becker F, Becker S. *Manual for measures of caring activities and outcomes for children and young people*. London: The Princess Royal Trust for Carers; 2009.
34. Joseph S, Becker S, Becker F, Regel S. Assessment of caring and its effects in young people: Development of the Multidimensional Assessment of Caring Activities Checklist (MACA - YC18) and the Positive and Negative Outcomes of Caring Questionnaire (PANOC-YC20) for young carers. *Child: care, health and development*. 2009;35(4):510-20.
35. Statistiska centralbyrån. Tillgänglig: www.scb.se
36. Yi S, Poudel KC, Yasuoka J, Palmer PH, Yi S, Yanagisawa S, et al. Sibling care, School performance, and depression among adolescent caretakers in Cambodia. *Asian Journal of Psychiatry*. 2012;5(2):132-6.
37. Dellve L. *Coping with childhood disability: Parents' and female siblings' experiences*. Göteborg: Nordic School of Public Health; 2000.
38. Arbetsmiljöverket. Så får barn och ungdomar arbeta 2013 [2014-10-28]. Tillgänglig: http://www.av.se/dokument/publikationer/adi/adi_043.pdf
39. Heggeman H. "Vart sjätte förskolebarn under fattigdomsstrecket". *Välfärd nr 3: Utgiven av Statistiska Centralbyrån*; 2008.
40. Jonsson JO, Mood C. *Ekonomisk utsatthet och välfärd bland barn och deras familjer 1968-2010 – Underlagsrapport till Barns och ungas hälsa, vård och omsorg 2013*. Stockholm: Socialstyrelsen; 2013.
41. Rädde Barnen. *Barnfattigdom i Sverige Årsrapport 2013*. Tillgänglig: www.raddabarnen.se

42. Rädda Barnen. Barnfattigdom i Sverige Årsrapport 2014. Tillgänglig: www.raddabarnen.se
43. Nyberg E. Att använda tolk. I: Allwood CM, Franzén EC, red. Tvärkulturella möten – Grundbok för psykologer och socialarbetare. Stockholm: Natur och Kultur; 2000.
44. Warren J. Young Carers: Conventional or Exaggerated Levels of Involvement in Domestic and Caring Tasks? *Children & Society*. 2007;21(2):136-46.
45. Dearden C, Becker S. Young Carers in the UK: The 2004 Report. London: Carers UK; 2004.
46. Ulvær Vallesverd V, Kleppstø Thorsen I. I for store sko - en tekstsamling om barn i omsorgsroller. Stavanger: Hertevig Forlag; 2014.

Bilagor

Bilaga 1 Tabeller

Tabell 1. Faktoranalys, dimensioner av omsorgsgivande

Faktor	Laddning
<i>Faktor 1 – Omsorg om syskon</i> ($\alpha=.82$)	
Passar syskon när annan vuxen inte finns i närheten	.86
Passar syskon medan annan vuxen finns i närheten	.79
Tar ett föräldraansvar för syskon	.77
Ser till att syskon kommer till skolan	.70
(Förklarad varians 22%)	
<i>Faktor 2 – Emotionellt stöd</i> ($\alpha=.76$)	
Håller ett öga på förälder för at se till att den mår bra	.82
Håller förälder sällskap genom at sitta hos den, läsa för den, prata med den	.77
Försöker på olika sätt att få min förälder att må bättre	.77
Tar med förälder ut på promenad eller för att träffa vänner	.57
(Förklarad varians 10%)	
<i>Faktor 3 – Ekonomiska och praktiska sysslor</i> ($\alpha=.65$)	
Hjälper förälder översätta eller tolka	.75
Hjälper förälder att förstå information	.74
Hjälper till med ekonomiska sysslor såsom att hantera räkningar, hämta ut pengar etc.	.55
Hjälper till att bära lyfta tunga saker	.52
Arbetar för att tjäna pengar till hushållet	.45
(Förklarad varians 8%)	
<i>Faktor 4 – Hushållssysslor, matlagning</i> ($\alpha=.64$)	
Lagar mat till föräldrar	.79
Lagar mat till syskon	.69
Tar ansvar för matinköp	.54
(Förklarad varians 8%)	
<i>Faktor 5 – Personlig omsorg</i> ($\alpha=.74$)	

Hjälper förälder klä på eller av sig	.88
Hjälper förälder att tvätta sig	.87
(Förklarad varians 6%)	
<i>Faktor 6 – Hushållssysslor, städning ($\alpha=.50$)</i>	
Städar mitt eget rum	.75
Städar andra rum i hemmet	.71
Diskar/ställer in eller tar ur diskmaskinen	.59
(Förklarad varians 5%)	

Tabell 1a. Hur ofta man städar sitt eget rum fördelat på kön i procent och antal (n=2377).

	Flicka % (n)	Pojke % (n)	Inget av alternativen passar mig % (n)	Total % (n)
Aldrig	0,9 (11)	4,6 (53)	16,9 (11)	3,2 (75)
Varje månad/varje vecka	73,1 (854)	84,3 (964)	64,6 (42)	78,2 (1860)
Flera gånger i veck- an/dagligen	25,9 (303)	11,1 (127)	18,5 (12)	18,6 (442)

Tabell 1b. Hur ofta man städar sitt eget rum fördelat på Mycket hög grad av omsorgsgivande och Lägre grad av omsorgsgivande i procent och antal (n=2134).

	Lägre grad av om- sorgsgivande % (n)	Mycket hög grad av om- sorgsgivande % (n)	Total % (n)
Aldrig	3,4 (68)	1,3 (2)	3,3 (70)
Varje månad/varje vecka	80,3 (1593)	50,3 (75)	78,2 (1668)
Flera gånger i veck- an/dagligen	16,3 (324)	48,3 (72)	18,6 (396)

Tabell 2a. Hur ofta man städar andra rum i hemmet fördelat på kön i procent och antal (n=2379).

	Flicka % (n)	Pojke % (n)	Inget av alternativen passar mig % (n)	Total % (n)
Aldrig	15,3 (179)	26,2 (300)	29,2 (19)	20,9 (498)
Varje månad/ varje vecka	75,7 (886)	69,8 (799)	60,0 (39)	72,5 (1724)
Flera gånger i veckan/dagligen	9,0 (105)	3,9 (45)	10,8 (7)	6,6 (157)

Tabell 2b. Hur ofta man städar andra rum i hemmet fördelat på Mycket hög grad av omsorgsgivande och Lägre grad av omsorgsgivande i procent och antal (n=2134).

	Lägre grad av om- sorgsgivande % (n)	Mycket hög grad av omsorgsgivande % (n)	Total % (n)
Aldrig	22,5 (447)	6,0 (9)	21,4 (456)
Varje månad/varje vecka	72,8 (1445)	63,1 (94)	72,1 (1539)
Flera gånger i veckan/ dagligen	4,7 (93)	30,9 (46)	6,5 (139)

Tabell 3a. Hur ofta man diskar, ställer in eller plockar ur diskmaskinen fördelat på kön i procent och antal (n=2372).

	Flicka % (n)	Pojke % (n)	Inget av alternativen passar mig % (n)	Total % (n)
Aldrig	4,3 (50)	9,7 (111)	18,5 (12)	7,3 (173)
Varje månad/varje vecka	43,6 (508)	43,7 (499)	26,2 (17)	43,2 (1024)
Flera gånger i veckan/ dagligen	52,1 (607)	53,2 (46,6)	55,4 (36)	49,5 (1175)

Tabell 3b. Hur ofta man diskar, ställer in eller plockar ur diskmaskinen fördelat på Mycket hög grad av omsorgsgivande och Lägre grad av omsorgsgivande i procent och antal (n=2134).

	Lägre grad av om- sorgsgivande % (n)	Mycket hög grad av omsorgsgivande % (n)	Total % (n)
Aldrig	7,7 (152)	4,0 (6)	7,4 (158)
Varje månad/varje vecka	45,2 (898)	18,8 (28)	43,4 (926)
Flera gånger i veckan/ dagligen	47,1 (935)	77,2 (115)	49,2 (1050)

Tabell 4a. Hur ofta man tar ansvar för matinköp fördelat på kön i procent och antal (n=2365).

	Flicka % (n)	Pojke % (n)	Inget av alternativen passar mig % (n)	Total % (n)
Aldrig	47,0 (547)	50,5 (575)	44,4 (28)	48,6 (1150)
Varje månad/varje vecka	47,5 (553)	44,8 (510)	47,6 (30)	46,2 (1093)
Flera gånger i veckan/dagligen	5,4 (63)	4,7 (54)	7,9 (5)	5,2 (122)

Tabell 4b. Hur ofta man tar ansvar för matinköp fördelat på Mycket hög grad av omsorgsgivande och Lägre grad av omsorgsgivande i procent och antal (n=2134).

	Lägre grad av omsorgsgivande % (n)	Mycket hög grad av omsorgsgivande % (n)	Total % (n)
Aldrig	51,8 (1029)	12,8 (19)	49,1 (1048)
Varje månad/varje vecka	44,4 (882)	64,4 (96)	45,8 (978)
Flera gånger i veckan/dagligen	3,7 (74)	22,8 (34)	5,1 (108)

Tabell 5a. Hur ofta man lagar mat till föräldrar fördelat på kön i procent och antal (n=2376).

	Flicka % (n)	Pojke % (n)	Inget av alternativen passar mig % (n)	Total % (n)
Aldrig	34,6 (405)	46,5 (530)	43,8 (28)	40,5 (963)
Varje månad/varje vecka	59,6 (698)	49,3 (562)	39,1 (25)	54,1 (1285)
Flera gånger i veckan/dagligen	5,8 (68)	4,3 (49)	17,2 (11)	5,4 (128)

Tabell 5b. Hur ofta man lagar mat till föräldrar fördelat på Mycket hög grad av omsorgsgivande och Lägre grad av omsorgsgivande i procent och antal (n=2134).

	Lägre grad av omsorgsgivande % (n)	Mycket hög grad av omsorgsgivande % (n)	Total % (n)
Aldrig	43,5 (864)	6,7 (10)	41,0 (874)
Varje månad/varje vecka	52,7 (1047)	65,8 (98)	53,7 (1145)
Flera gånger i veckan/dagligen	3,7 (74)	27,5 (41)	5,4 (115)

Tabell 6a. Hur ofta man lagar mat till syskon fördelat på kön i procent och antal (n=2363).

	Flicka % (n)	Pojke % (n)	Inget av alternativen passar mig % (n)	Total % (n)
Aldrig	35,6 (414)	43,2 (491)	48,4 (31)	39,6 (936)
Varje månad/ varje vecka	58,5 (680)	51,1 (581)	34,4 (22)	54,3 (1283)
Flera gånger i veckan/dagligen	5,9 (68)	5,7 (65)	17,2 (11)	6,1 (144)

Tabell 6b. Hur ofta man lagar mat till syskon fördelat på Mycket hög grad av omsorgsgivande och Lägre grad av omsorgsgivande i procent och antal (n=2134).

	Lägre grad av omsorgs- givande % (n)	Mycket hög grad av om- sorgsgivande % (n)	Total % (n)
Aldrig	42,5 (843)	5,4 (8)	39,9 (851)
Varje månad/ varje vecka	53,9 (1069)	57,7 (86)	54,1 (1155)
Flera gånger i veckan/dagligen	3,7 (73)	36,9 (55)	6,0 (128)

Tabell 7a. Hur ofta man hjälper till att bära och lyfta tunga saker fördelat på kön i procent och antal (n=2369).

	Flicka % (n)	Pojke % (n)	Inget av alternativen passar mig % (n)	Total % (n)
Aldrig	19,1 (222)	3,8 (43)	17,2 (11)	11,7 (276)
Varje månad/ varje vecka	68,0 (791)	64,0 (731)	34,4 (22)	65,2 (1544)
Flera gånger i veckan/dagligen	12,9 (150)	32,2 (368)	48,4 (31)	23,2 (549)

Tabell 7b. Hur ofta man hjälper till att bära och lyfta tunga saker fördelat på Mycket hög grad av omsorgsgivande och Lägre grad av omsorgsgivande i procent och antal (n=2134).

	Lägre grad av om- sorgsgivande % (n)	Mycket hög grad av om- sorgsgivande % (n)	Total % (n)
Aldrig	12,6 (250)	2,0 (3)	11,9 (253)
Varje månad/varje vecka	67,7 (1342)	36,2 (54)	65,4 (1396)
Flera gånger i veck- an/dagligen	19,8 (393)	61,7 (92)	22,7 (485)

Tabell 8a. Hur ofta man hjälper till med ekonomiska sysslor såsom att hantera räkningar, hämta ut pengar etc fördelat på kön i procent och antal (n=2384).

	Flicka % (n)	Pojke % (n)	Inget av alternativen passar mig % (n)	Total % (n)
Aldrig	89,9 (1055)	85,1 (975)	75,4 (49)	87,2 (2079)
Varje månad/ varje vecka	9,0 (105)	13,4 (153)	15,4 (10)	11,2 (268)
Flera gånger i veckan/dagligen	1,1 (13)	1,6 (18)	9,2 (6)	1,6 (37)

Tabell 8b. Hur ofta man hjälper till med ekonomiska sysslor såsom att hantera räkningar, hämta ut pengar etc fördelat på Mycket hög grad av omsorgsgivande och Lägre grad av omsorgsgivande i procent och antal (n=2134).

	Lägre grad av omsorgsgivande % (n)	Mycket hög grad av omsorgsgivande % (n)	Total % (n)
Aldrig	90,4 (1794)	48,3 (72)	87,4 (1866)
Varje månad/ varje vecka	8,8 (175)	40,9 (61)	11,1 (236)
Flera gånger i veckan/dagligen	0,8 (16)	10,7 (16)	1,5 (32)

Tabell 9a. Hur ofta man arbetar för att tjäna pengar till hushållet fördelat på kön i procent och antal (n=2381).

	Flicka % (n)	Pojke % (n)	Inget av alternativen passar mig % (n)	Total % (n)
Aldrig	91,2 (1068)	86,0 (985)	73,8 (48)	88,2 (2101)
Varje månad/ varje vecka	7,9 (92)	11,7 (134)	16,9 (11)	10,0 (237)
Flera gånger i veckan/dagligen	0,9 (11)	2,3 (26)	9,2 (6)	1,8 (43)

Tabell 9b. Hur ofta man arbetar för att tjäna pengar till hushållet fördelat på Mycket hög grad av omsorgsgivande och Lägre grad av omsorgsgivande i procent och antal (n=2134).

	Lägre grad av omsorgsgivande % (n)	Mycket hög grad av omsorgsgivande % (n)	Total % (n)
Aldrig	90,7 (1800)	61,7 (92)	88,7 (1892)
Varje månad/ varje vecka	8,1 (160)	29,5 (44)	9,6 (204)
Flera gånger i veckan/dagligen	1,3 (25)	8,7 (13)	1,8 (38)

Tabell 10a. Hur ofta man hjälper förälder att översätta/tolka fördelat på kön i procent och antal (n=2373).

	Flicka % (n)	Pojke % (n)	Inget av alternativen passar mig % (n)	Total % (n)
Aldrig	75,3 (876)	67,4 (771)	66,2 (43)	71,2 (1690)
Varje månad/ varje vecka	20,4 (237)	26,1 (299)	24,6 (16)	23,3 (552)
Flera gånger i veckan/dagligen	4,4 (51)	6,5 (74)	9,2 (6)	5,5 (131)

Tabell 10b. Hur ofta man hjälper förälder att översätta/tolka fördelat på Mycket hög grad av omsorgsgivande och Lägre grad av omsorgsgivande i procent och antal (n=2134).

	Lägre grad av omsorgsgivande % (n)	Mycket hög grad av omsorgsgivande % (n)	Total % (n)
Aldrig	74,8 (1484)	28,2 (42)	71,5 (1526)
Varje månad/ varje vecka	22,2 (440)	38,3 (57)	23,3 (497)
Flera gånger i veckan/ dagligen	3,1 (61)	33,6 (50)	5,2 (111)

Tabell 11a. Hur ofta man hjälper föräldrar att förstå information fördelat på kön i procent och antal (n=2358).

	Flicka % (n)	Pojke % (n)	Inget av alternativen passar mig % (n)	Total % (n)
Aldrig	58,8 (680)	54,7 (621)	53,8 (35)	56,7 (1336)
Varje månad/ varje vecka	35,4 (409)	37,5 (426)	36,9 (24)	36,4 (859)
Flera gånger i veckan/ dagligen	5,9 (68)	7,8 (89)	9,2 (6)	6,9 (163)

Tabell 11b. Hur ofta man hjälper föräldrar att förstå information fördelat på Mycket hög grad av omsorgsgivande och Lägre grad av omsorgsgivande i procent och antal (n=2134).

	Lägre grad av omsorgsgivande % (n)	Mycket hög grad av omsorgsgivande % (n)	Total % (n)
Aldrig	59,7 (1186)	16,1 (24)	56,7 (1210)
Varje månad/ varje vecka	36,3 (720)	40,9 (61)	36,6 (781)
Flera gånger i veckan/ dagligen	4,0 (79)	43,0 (64)	6,7 (143)

Tabell 12a. Hur ofta man hjälper förälder att tvätta sig fördelat på kön i procent och antal (n=2376).

	Flicka % (n)	Pojke % (n)	Inget av alternativen passar mig % (n)	Total % (n)
Aldrig	97,3 (1134)	98,5 (1128)	84,6 (55)	97,5 (2317)
Varje månad/ varje vecka	1,9 (22)	1,0 (12)	1,5 (1)	1,5 (35)
Flera gånger i veckan/dagligen	0,9 (10)	0,4 (5)	13,8 (9)	1,0 (24)

Tabell 12b. Hur ofta man hjälper förälder att tvätta sig fördelat på Mycket hög grad av omsorgsgivande och Lägre grad av omsorgsgivande i procent och antal (n=2134).

	Lägre grad av omsorgs- givande % (n)	Mycket hög grad av om- sorgsgivande % (n)	Total % (n)
Aldrig	98,6 (1957)	83,9 (125)	97,6 (2082)
Varje månad/ varje vecka	0,8 (16)	8,7 (13)	1,4 (29)
Flera gånger i veckan/dagligen	0,6 (12)	7,4 (11)	1,1 (23)

Tabell 13a. Hur ofta man hjälper förälder att klä på eller av sig fördelat på kön i procent och antal (n=2375).

	Flicka % (n)	Pojke % (n)	Inget av alternativen passar mig % (n)	Total % (n)
Aldrig	98,1 (1147)	99,2 (1132)	86,2 (56)	98,3 (2335)
Varje månad/ varje vecka	1,4 (16)	0,4 (4)	0,0 (0)	0,8 (20)
Flera gånger i veckan/dagligen	0,5 (6)	0,4 (5)	13,8 (9)	0,8 (20)

Tabell 13b. Hur ofta man hjälper förälder att klä på eller av sig fördelat på Mycket hög grad av omsorgsgivande och Lägre grad av omsorgsgivande i procent och antal (n=2134).

	Lägre grad av omsorgs- givande % (n)	Mycket hög grad av om- sorgsgivande % (n)	Total % (n)
Aldrig	99,2 (1969)	87,2 (130)	98,4 (2099)
Varje månad/ varje vecka	0,5 (10)	6,0 (9)	0,9 (19)
Flera gånger i veckan/dagligen	0,3 (6)	6,7 (10)	0,7 (16)

Tabell 14a. Hur ofta man håller förälder sällskap genom att sitta hos den, läsa för den, eller prata med den fördelat på kön i procent och antal (n=2341).

	Flicka % (n)	Pojke % (n)	Inget av alternativen passar mig % (n)	Total % (n)
Aldrig	45,8 (527)	47,6 (537)	50,0 (32)	46,8 (1096)
Varje månad/ varje vecka	25,9 (298)	29,9 (337)	21,9 (14)	27,7 (649)
Flera gånger i veckan/dagligen	28,3 (325)	22,4 (253)	28,1 (18)	25,5 (596)

Tabell 14b. Hur ofta man håller förälder sällskap genom att sitta hos den, läsa för den, eller prata med den fördelat på Mycket hög grad av omsorgsgivande och Lägre grad av omsorgsgivande i procent och antal (n=2134).

	Lägre grad av om- sorgsgivande % (n)	Mycket hög grad av omsorgsgi- vande % (n)	Total % (n)
Aldrig	50,2 (996)	9,4 (14)	47,3 (1010)
Varje månad/ varje vecka	27,9 (554)	26,2 (39)	27,8 (593)
Flera gånger i veckan/dagligen	21,9 (435)	64,4 (96)	24,9 (531)

Tabell 15a. Hur ofta man håller ett öga på förälder för att se till att den mår bra fördelat på kön i procent och antal (n=2354).

	Flicka % (n)	Pojke % (n)	Inget av alternativen passar mig % (n)	Total % (n)
Aldrig	46,5 (537)	48,3 (548)	50,0 (32)	47,5 (1117)
Varje månad/ varje vecka	33,1 (383)	32,9 (373)	28,1 (18)	32,9 (774)
Flera gånger i veckan/dagligen	20,4 (236)	18,8 (213)	21,9 (14)	19,7 (463)

Tabell 15b. Hur ofta man håller ett öga på förälder för att se till att den mår bra fördelat på Mycket hög grad av omsorgsgivande och Lägre grad av omsorgsgivande i procent och antal (n=2134).

	Lägre grad av omsorgsgi- vande % (n)	Mycket hög grad av om- sorgsgivande % (n)	Total % (n)
Aldrig	50,8 (1009)	5,4 (8)	47,7 (1017)
Varje månad/ varje vecka	33,6 (666)	28,9 (43)	33,2 (709)
Flera gånger i veckan/dagligen	15,6 (310)	65,8 (98)	19,1 (408)

Tabell 16a. Hur ofta man på olika sätt försöker få sin förälder att må bättre fördelat på kön i procent och antal (n=2337).

	Flicka % (n)	Pojke % (n)	Inget av alternativen passar mig % (n)	Total % (n)
Aldrig	25,0 (285)	29,3 (331)	34,4 (22)	27,3 (638)
Varje månad/ varje vecka	45,4 (519)	46,2 (522)	35,9 (23)	45,5 (1064)
Flera gånger i veckan/dagligen	29,6 (338)	24,6 (278)	29,7 (19)	27,2 (635)

Tabell 16b. Hur ofta man på olika sätt försöker få sin förälder att må bättre fördelat på Mycket hög grad av omsorgsgivande och Lägre grad av omsorgsgivande i procent och antal (n=2134).

	Lägre grad av omsorgsgivande % (n)	Mycket hög grad av omsorgsgivande % (n)	Total % (n)
Aldrig	30,0 (595)	1,3 (2)	28,0 (597)
Varje månad/ varje vecka	47,4 (941)	18,1 (27)	45,4 (968)
Flera gånger i veckan/dagligen	22,6 (449)	80,5 (120)	26,7 (569)

Tabell 17a. Hur ofta man tar med förälder på promenad eller för att träffa vänner fördelat på kön i procent och antal (n=2351).

	Flicka % (n)	Pojke % (n)	Inget av alternativen passar mig % (n)	Total % (n)
Aldrig	72,7 (835)	79,1 (901)	76,6 (49)	75,9 (1785)
Varje månad/ varje vecka	24,9 (286)	19,1 (217)	17,2 (11)	21,9 (514)
Flera gånger i veckan/dagligen	2,4 (27)	1,8 (21)	6,3 (4)	2,2 (52)

Tabell 17b. Hur ofta man tar med förälder på promenad eller för att träffa vänner fördelat på Mycket hög grad av omsorgsgivande och Lägre grad av omsorgsgivande i procent och antal (n=2134).

	Lägre grad av omsorgsgivande % (n)	Mycket hög grad av omsorgsgivande % (n)	Total % (n)
Aldrig	79,9 (1587)	29,5 (44)	76,4 (1631)
Varje månad/ varje vecka	18,9 (376)	57,7 (86)	21,6 (462)
Flera gånger i veckan/dagligen	1,1 (22)	12,8 (19)	1,9 (41)

Tabell 18a. Hur ofta man ser till att syskon kommer till skolan fördelat på kön i procent och antal (n=2347).

	Flicka % (n)	Pojke % (n)	Inget av alternativen passar mig % (n)	Total % (n)
Aldrig	70,5 (811)	71,5 (811)	63,5 (40)	70,8 (1662)
Varje månad/ varje vecka	18,7 (215)	18,6 (211)	20,6 (13)	18,7 (439)
Flera gånger i veckan/dagligen	10,8 (124)	9,9 (112)	15,9 (10)	10,5 (246)

Tabell 18b. Hur ofta man ser till att syskon kommer till skolan fördelat på Mycket hög grad av omsorgsgivande och Lägre grad av omsorgsgivande i procent och antal (n=2134).

	Lägre grad av omsorgsgivande % (n)	Mycket hög grad av omsorgsgivande % (n)	Total % (n)
Aldrig	75,0 (1488)	17,4 (26)	70,9 (1514)
Varje månad/ varje vecka	18,3 (364)	29,5 (44)	19,1 (408)
Flera gånger i veckan/dagligen	6,7 (133)	53,0 (79)	9,9 (212)

Tabell 19a. Hur ofta man passar syskon medan annan vuxen är i närheten fördelat på kön i procent och antal (n=2356).

	Flicka % (n)	Pojke % (n)	Inget av alternativen passar mig % (n)	Total % (n)
Aldrig	77,6 (898)	75,7 (860)	79,4 (50)	76,7 (1808)
Varje månad/ varje vecka	16,9 (196)	17,3 (196)	7,9 (5)	16,9 (397)
Flera gånger i veckan/dagligen	5,4 (63)	7,0 (80)	12,7 (8)	6,4 (151)

Tabell 19b. Hur ofta man passar syskon medan annan vuxen är i närheten fördelat på Mycket hög grad av omsorgsgivande och Lägre grad av omsorgsgivande i procent och antal (n=2134).

	Lägre grad av omsorgsgivande % (n)	Mycket hög grad av omsorgsgivande % (n)	Total % (n)
Aldrig	81,2 (1612)	20,8 (31)	77,0 (1643)
Varje månad/ varje vecka	15,8 (314)	31,5 (47)	16,9 (361)
Flera gånger i veckan/dagligen	3,0 (59)	47,7 (71)	6,1 (130)

Tabell 20a. Hur ofta man passar syskon när annan vuxen inte finns i närheten fördelat på kön i procent och antal (n=2359).

	Flicka % (n)	Pojke % (n)	Inget av alternativen passar mig % (n)	Total % (n)
Aldrig	55,7 (647)	54,5 (619)	58,7 (37)	55,2 (1303)
Varje månad/ varje vecka	35,1 (408)	34,4 (391)	22,2 (14)	34,5 (813)
Flera gånger i veckan/dagligen	9,1 (106)	11,0 (125)	19,0 (12)	10,3 (243)

Tabell 20b. Hur ofta man passar syskon när annan vuxen inte finns i närheten fördelat på Mycket hög grad av omsorgsgivande och Lägre grad av omsorgsgivande i procent och antal (n=2134).

	Lägre grad av omsorgsgivande % (n)	Mycket hög grad av omsorgsgivande % (n)	Total % (n)
Aldrig	58,7 (1166)	12,8 (19)	55,5 (1185)
Varje månad/ varje vecka	34,8 (691)	27,5 (41)	34,3 (732)
Flera gånger i veckan/dagligen	6,4 (128)	59,7 (89)	10,2 (217)

Tabell 21a. Hur ofta man tar ett föräldransvar för syskon fördelat på kön i procent och antal (n=2355).

	Flicka % (n)	Pojke % (n)	Inget av alternativen passar mig % (n)	Total % (n)
Aldrig	66,6 (769)	68,9 (784)	69,8 (44)	67,8 (1597)
Varje månad/ varje vecka	25,5 (294)	24,1 (274)	17,5 (11)	24,6 (579)
Flera gånger i veckan/dagligen	7,9 (91)	7,0 (80)	12,7 (8)	7,6 (179)

Tabell 21b. Hur ofta man tar ett föräldransvar för syskon fördelat på icke unga omsorgsgivare och unga omsorgsgivare i procent och antal (n=2134).

	Lägre grad av omsorgsgivande % (n)	Hög grad av omsorgsgivande % (n)	Total % (n)
Aldrig	72,0 (1429)	12,1 (18)	67,8 (1447)
Varje månad/ varje vecka	23,8 (473)	36,9 (55)	24,7 (528)
Flera gånger i veckan/dagligen	4,2 (83)	51,0 (76)	7,5 (159)

Tabell 22a. Hur ofta man stannar hemma från skolan för att ta hand om förälder, syskon eller annan person fördelat på kön i procent och antal (n=2369).

	Flicka % (n)	Pojke % (n)	Inget av alternativen passar mig % (n)	Total % (n)
Aldrig	92,6 (1078)	92,2 (1054)	85,5 (53)	92,2 (2185)
Varje månad/ varje vecka	6,7 (78)	6,5 (74)	6,5 (4)	6,6 (156)
Flera gånger i veckan/dagligen	0,7 (8)	1,3 (15)	8,1 (5)	1,2 (28)

Tabell 22b. Hur ofta man stannar hemma från skolan för att ta hand om förälder, syskon eller annan person fördelat på Mycket hög grad av omsorgsgivande och Lägre grad av omsorgsgivande i procent och antal (n=2132).

	Lägre grad av omsorgsgivande % (n)	Mycket hög grad av omsorgsgivande % (n)	Total % (n)
Aldrig	94,7 (1877)	63,8 (95)	92,5 (1972)
Varje månad/ varje vecka	4,9 (97)	26,8 (40)	6,4 (137)
Flera gånger i veckan/dagligen	0,5 (9)	9,4 (14)	1,1 (23)

Tabell 23a. Hur ofta man avlastar förälder genom att inte be om stöd när man har problem fördelat på kön i procent och antal (n=2321).

	Flicka % (n)	Pojke % (n)	Inget av alternativen passar mig % (n)	Total % (n)
Aldrig	56,0 (639)	58,9 (658)	58,1 (36)	57,4 (1333)
Varje månad/ varje vecka	31,4 (358)	30,7 (343)	19,4 (12)	30,7 (713)
Flera gånger i veckan/dagligen	12,6 (144)	10,5 (117)	22,6 (14)	11,8 (275)

Tabell 23b. Hur ofta man avlastar förälder genom att inte be om stöd när man har problem fördelat på Mycket hög grad av omsorgsgivande och Lägre grad av omsorgsgivande i procent och antal (n=2099).

	Lägre grad av omsorgsgivande % (n)	Mycket hög grad av omsorgsgivande % (n)	Total % (n)
Aldrig	59,7 (1168)	24,6 (35)	57,3 (1203)
Varje månad/ varje vecka	30,2 (591)	40,8 (58)	30,9 (649)
Flera gånger i veckan/dagligen	10,1 (198)	34,5 (49)	11,8 (247)

Tabell 24a. Hur ofta man avlastar förälder genom att inte be om hjälp med skolarbete och läxor fördelat på kön i procent och antal (n=2342).

	Flicka % (n)	Pojke % (n)	Inget av alternativen passar mig % (n)	Total % (n)
Aldrig	62,2 (720)	58,7 (657)	51,6 (33)	60,2 (1410)
Varje månad/ varje vecka	25,3 (293)	24,7 (277)	20,3 (13)	24,9 (583)
Flera gånger i veckan/dagligen	12,5 (145)	16,6 (186)	28,1 (18)	14,9 (349)

Tabell 24b. Hur ofta man avlastar förälder genom att inte be om hjälp med skolarbete och läxor fördelat på Mycket hög grad av omsorgsgivande och Lägre grad av omsorgsgivande i procent och antal (n=2105).

	Lägre grad av omsorgsgivande % (n)	Mycket hög grad av omsorgsgivande % (n)	Total % (n)
Aldrig	61,9 (1212)	36,7 (54)	60,1 (1266)
Varje månad/ varje vecka	24,4 (477)	34,0 (50)	25,0 (527)
Flera gånger i veckan/dagligen	13,7 (269)	29,3 (43)	14,8 (312)

Tabell 25a. Hur ofta man bidrar till familjens ekonomi genom att inte be om pengar till tex fritidsintressen, kläder eller mat fördelat på kön i procent och antal (n=2346).

	Flicka % (n)	Pojke % (n)	Inget av alternativen passar mig % (n)	Total % (n)
Aldrig	50,3 (579)	54,6 (617)	51,6 (33)	52,4 (1229)
Varje månad/ varje vecka	40,3 (464)	33,2 (375)	29,7 (19)	36,6 (858)
Flera gånger i veckan/dagligen	9,5 (109)	12,2 (138)	18,8 (12)	11,0 (259)

Tabell 25b. Hur ofta man bidrar till familjens ekonomi genom att inte be om pengar till tex fritidsintressen, kläder eller mat fördelat på Mycket hög grad av omsorgsgivande och Lägre grad av omsorgsgivande i procent och antal (n=2113).

	Lägre grad av omsorgsgivande % (n)	Mycket hög grad av omsorgsgivande % (n)	Total % (n)
Aldrig	54,7 (1074)	22,3 (33)	52,4 (1107)
Varje månad/ varje vecka	35,2 (692)	52,7 (78)	36,4 (770)
Flera gånger i veckan/dagligen	10,1 (199)	25,0 (37)	11,2 (236)

Tabell 26a. Hur ofta man får betalt för att ge hjälp, stöd eller vård till någon närstående fördelat på kön i procent och antal (n=2338).

	Flicka % (n)	Pojke % (n)	Inget av alternativen passar mig % (n)	Total % (n)
Aldrig	84,1 (963)	77,9 (880)	76,2 (48)	80,9 (1891)
Varje månad/ varje vecka	14,8 (169)	19,6 (221)	14,3 (9)	17,1 (399)
Flera gånger i veckan/dagligen	1,1 (13)	2,6 (29)	9,5 (6)	2,1 (48)

Tabell 26b. Hur ofta man får betalt för att ge hjälp, stöd eller vård till någon närstående fördelat på Mycket hög grad av omsorgsgivande och Lägre grad av omsorgsgivande i procent och antal (n=2114).

	Lägre grad av omsorgsgivande % (n)	Mycket hög grad av omsorgsgivande % (n)	Total % (n)
Aldrig	83,0 (1631)	60,1 (89)	81,4 (1720)
Varje månad/ varje vecka	15,7 (309)	29,7 (44)	16,7 (353)
Flera gånger i veckan/dagligen	1,3 (26)	10,1 (15)	1,9 (41)

Utgivna publikationer

Rapporter Barn som anhöriga

- Unga omsorgstagare i Sverige. Melander, Charlotte, Nordenfors, Monica och Daneback, Kristian. Rapport Barn som anhöriga 2014:5.
- Att växa upp med förälder som har missbruksproblem eller psykisk sjukdom – hur ser livet ut i ung vuxen ålder? Rapport 4 från CHESS. Hjern, Anders, Arat, Arzu och Vinnerljung, Bo. Rapport Barn som anhöriga 2014:4.
- Hälsa och sociala livsvillkor hos unga vuxna som förlorat en förälder i dödsfall under barndomen. Rapport 3 från CHESS. Hjern, Anders, Arat, Arzu, Rostila, Mikael, Berg, Lisa och Vinnerljung, Bo. Rapport Barn som anhöriga 2014:3.
- Utvärdering av Barntraumateamet i Norrköping. Bergh Johannesson, Kerstin, Bondjers, Kristina, Arnberg, Filip, Nilsson, Doris, Ängarne-Lindberg, Teresia och Rostila, Mikael. Rapport Barn som anhöriga 2014:2.
- Barn som anhöriga när en förälder avlider. En kunskapsöversikt om effekt av metoder för stöd till barn. Bergman, Ann-Sofie och Hanson, Elizabeth. Rapport Barn som anhöriga 2014:1.
- Riktade psykosociala insatser till gravida och småbarnsföräldrar med psykisk ohälsa: en litteraturstudie. Heimdahl, Karin och Karlsson, Patrik. Rapport Barn som anhöriga 2013:6.
- Riktade psykosociala insatser till gravida och småbarnsföräldrar med problematiskt bruk av alkohol och narkotika: en litteraturstudie. Heimdahl, Karin och Karlsson, Patrik. Rapport Barn som anhöriga 2013:5.
- Fetal Alcohol Spectrum Disorders. Psykosociala konsekvenser av och preventiva aspekter på alkoholrelaterade fosterskador. Rangmar, Jenny & Fahlke, Claudia. Rapport Barn som anhöriga 2013:4.
- Barn som anhöriga: hur går det i skolan? Rapport 2 från projektet ”Barn som anhöriga” från CHESS. Hjern, Anders, Berg, Lisa, Rostila, Mikael Vinnerljung, Bo. Rapport Barn som anhöriga 2013:3.
- Barn som anhöriga till föräldrar med allvarlig fysisk sjukdom eller skada. Järkestig Berggren, Ulrika och Hanson, Elizabeth. Rapport Barn som anhöriga 2013:2.
- Barn som anhöriga till patienter i vården – hur många är de? Hjern, Anders och Adelino Manchica, Helio. Rapport Barn som anhöriga 2013:1.

Rapporter

- Anhörigkonsulentens arbete och yrkesroll. Resultat från en enkätundersökning. Winqvist, Marianne. Nka Rapport 2014:1.
- Stöd till anhöriga – erfarenheter från åtta kommuner 2010–2012. Winqvist, Marianne, Magnusson, Lennart, Bergström, Ingela m fl. Nka Rapport 2012:4.
- Livskvalitet hos anhöriga som vårdare en äldre närstående med inkontinens. En svensk delrapport av ett EU-projekt initierat av SCA och Eurocarers. Andersson, Gunnel och Hanson, Elizabeth. Nka Rapport 2012:3.
- Teknikstöd för yrkesverksamma anhöriga. En behovsstudie. Mathény, Gunilla, Olofsson, Charlotte, Rutbäck, Sofia och Hanson, Elizabeth. Nka Rapport 2012:2.
- Teknikstöd för yrkesverksamma anhöriga. Resultat från utvärdering av tre projekt inom programmet Teknik för äldre II. Andersson, Stefan, Magnusson, Lennart och Hanson, Elisabeth. Nka Rapport 2012:1.

Kunskapsöversikter Anhöriga till personer med funktionshinder

publiceras fortlöpande på webbplatsen

Familjeinriktat stöd. Gough, Ritva. Kunskapsöversikt 2013:7.

Information och praktisk hjälp till anhöriga. Gough, Ritva. Kunskapsöversikt 2013:6.

Anhörigas stöd till vuxna med sjukdom eller funktionshinder. Gough, Ritva. Kunskapsöversikt 2013:5.
Barn som anhöriga. Gough, Ritva. Kunskapsöversikt 2013:4.
Föräldrars behov av stöd och service – när barn har funktionshinder. Gough, Ritva. Kunskapsöversikt 2013:3.
Samhällets insatser från socialtjänsten, skolan och försäkringskassan. Gough, Ritva. Kunskapsöversikt 2013:2.
Människor med funktionshinder i samhället. Gough, Ritva. Kunskapsöversikt 2013:1.

Kunskapsöversikter

Anhöriga till vuxna personer med psykisk ohälsa: En kunskapsöversikt om stöd av betydelse. Ewertzon, Mats. Kunskapsöversikt 2014:4.
Anhöriga äldre angår alla! Jegerman, Magnus, Malmberg, Bo och Sundström, Gerdt. Kunskapsöversikt 2014:3.
”Det handlar också om tid och pengar”. Anhörigomsorg, försörjning, lagar. Sand, Ann-Britt. Kunskapsöversikt 2014:2.
Kommunikation hos och med barn och ungdomar med flerfunktionsnedsättningar: En systematisk kunskapsöversikt. Wilder, Jenny. Kunskapsöversikt 2014:1.
Etnicitet – minoritet – anhörigskap. Sand, Ann-Britt. Kunskapsöversikt 2012:1.
Samtalets betydelse som anhörigstöd. Winqvist, Marianne. Kunskapsöversikt 2011:1.
Anhörigvårdarens hälsa. Erlingsson, Christen, Magnusson, Lennart och Hanson, Elizabeth. Kunskapsöversikt 2010:3.
Individualisering, utvärdering och utveckling av anhörigstöd. Winqvist, Marianne. Kunskapsöversikt 2010:2.
Anhöriga som kombinerar förvärvsarbete med anhörigomsorg. Sand, Ann-Britt. Kunskapsöversikt 2010:1.

Inspirationsmaterial till Kunskapsöversikterna

Samtalets betydelse. Svensson, Jan-Olof. Inspirationsmaterial 2013:1.
Anhörigas hälsa: När mår man bra som anhörig? Svensson, Jan-Olof. Inspirationsmaterial 2012:1.
e-tjänster och ny teknik för anhöriga. Amilon, Kajsa, Magnusson, Lennart och Hanson, Elizabeth. Inspirationsmaterial 2010:4.
Individualisering, utveckling och utvärdering av anhörigstöd. Svensson, Jan-Olof. Inspirationsmaterial 2010:2.
Stöd till anhöriga som kombinerar förvärvsarbete och anhörigomsorg. Olofsson, Birgitta, Sand, Ann-Britt. Inspirationsmaterial 2010:1.

Publikationerna kan beställas via Nka:s webbplats

www.anhoriga.se

Publikationen är utgiven av:

Nationellt kompetenscentrum anhöriga
Box 762
391 27 Kalmar
Tfn: 0480-41 80 20
www.anhoriga.se

Unga omsorgsgivare i Sverige

Charlotte Melander arbetar som universitetslektor i socialt arbete vid institutionen för socialt arbete i Göteborg. Hennes forskningsområden är familj och migration, ensamkommande barn och barn som omsorgsgivare.

Monica Nordenfors är socionom, doktor i socialt arbete och verksam som lektor vid institutionen för socialt arbete vid Göteborgs universitet. Hennes forskningsområde är barn/familj och social barnavård.

Kristian Daneback, Professor, vice prefekt, institutionen för socialt arbete vid Göteborgs universitet.

Nka: Barn som anhöriga

2014:5

ISBN 978-91-87731-17-4

www.anhoriga.se